

**T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ
İSTİHBARAT ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
İSTİHBARAT PROGRAMI**

**İSTİHBARAT YANILGILARININ GÜVENLİK
POLİTİKALARINA ETKİSİ: İKİNCİ KÖRFEZ
SAVAŞI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**LEVENT BOZKURT
1819106102**

TEZ DANIŞMANI: Dr.Öğr. Üyesi Özgür KÖRPE

**İSTANBUL
HAZİRAN 2021**

**T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ
İSTİHBARAT ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
İSTİHBARAT PROGRAMI**

**İSTİHBARAT YANILGILARININ GÜVENLİK
POLİTİKALARINA ETKİSİ: İKİNCİ KÖRFEZ
SAVAŞI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**LEVENT BOZKURT
1819106102**

TEZ DANIŞMANI: Dr.Öğr. Üyesi Özgür KÖRPE

**İSTANBUL
HAZİRAN 2021**

T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ
İSTİHBARAT ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
İSTİHBARAT PROGRAMI

İSTİHBARAT YANILGILARININ GÜVENLİK
POLİTİKALARINA ETKİSİ: İKİNCİ KÖRFEZ
SAVAŞI ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LEVENT BOZKURT
1819106102

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 29.07.2021
Tezin Savunulduğu Tarih: 30.06.2021

Tez Oy birliği / Oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Unvan Ad Soyad

İmza

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Özgür KÖRPE

Jüri Üyeleri : Dr. Öğr. Üyesi Atahan Birol KARTAL

Dr. Öğr. Üyesi Salim AYDIN

İSTANBUL
HAZİRAN 2021

ÖZGÜNLÜK RAPORU

Tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve ç) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 94 sayfalık kısmına ilişkin, 27/07/2021 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 17'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/~~dâhil~~
- 3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Millî Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Usul ve Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Levent BOZKURT
29.07.2021

ETİK BEYAN

Millî Savunma Üniversitesi Enstitüleri Dönem Projesi ve Lisansüstü Tez Hazırlama Kılavuzu'nda yer alan kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir; aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Bu tezdeki düşünce, görüş, varsayım, sav veya tezler bana aittir; Millî Savunma Bakanlığı, Türk Silahlı Kuvvetleri, Millî Savunma Üniversitesi ve Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü sorumlu tutulamaz.

Levent BOZKURT
29.07.2021

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Bu tezin ortaya çıkması ve tamamlanması sürecinde pek çok kişinin manevi desteği bulunmaktadır. Bu çalışmanın başlamasında, yaklaşık bir buçuk yıl boyunca değerli bilgilerini benimle paylaşan, kullandığı her kelimenin hayatıma kattığı önemi asla unutmayacağım rahmetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Kazım Uğur KIZILASLAN'a, hocamın vefatından sonra beni yarı yolda bırakmayarak danışmanlığımı üstlenen Sayın Dr. Tolga ÖZ'e ve nihayet araştırmanın son döneminde tez danışmanlığımı üstlenen ve tezimin oluşmasını, olgunlaşmasını ve tamamlanmasını sağlayan aynı zamanda bana çok zor zamanlarımda görmediğim desteği sağlayan ve farklı bakış açıları kazandıran tez danışmanım Dr.Öğretim Üyesi Özgür KÖRPE'ye çok teşekkür ederim.

Bunun yanında çalışmam boyunca tüm zorlukları benimle göğüsleyen, hayatımın her evresinde bana destek olan canım eşim Asuman Aşıkoğlu BOZKURT ve biricik oğlum Ege BOZKURT'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca beni bugünlere getiren aileme ve manevi olarak desteğini esirgemeyen kardeşim Bora BOZKURT'a ve zor zamanlarımda yardıma ihtiyaç duyduğumda yanımda olan dostum Utku GÜMRÜKÇÜ'ye teşekkürü borç bilirim.

İstanbul, Haziran 2021

Levent BOZKURT

Sevgili aileme...

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZGÜNLÜK RAPORU	
ETİK BEYAN	
ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR	
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR.....	ix
ÖZ.....	xi
ABSTRACT	xii
1. GİRİŞ.....	1
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ARKA PLAN	7
2.1. Güvenlik, Algısal Yanılmaya Yol Açar mı?	8
2.2. Güvenlik Kavramının Algısal Dönüşümü	15
2.2.1. Erken Dönem (1918-1955)	17
2.2.2. Altın Çağ (1955-1985)	18
2.2.3. Güvenlik Kavramının Dönüşümü (1985-1995)	22
2.2.4. Eleştirel Güvenlik (1995 Sonrası)	24
2.2.5. ABD'nin Ulusal Güvenlik Siyasetindeki Algısal Dönüşüm ..	25
2.3. İnsani Bir Gayret Olarak İstihbarat	30
2.3.1. Kısa Tarihçe	31
2.3.2. Süreçler ve Sınıflandırma.....	34
2.3.3. İstihbarat Tekniklerinin Yanılgı Oluşturma Potansiyeli	37
3. İSTİHBARAT YANILGILARI İLE KURUMLARIN İLİŞKİSİ.....	54
3.1. İstihbaratın Hassas Tarafları ve İstihbarat Yanılgısı	54
3.2. İstihbarat Kurumlarının Dış Politika Kararlarına Etkisi.....	55
3.2.1. Zapada Operasyonu (Domuzlar Körfezi Çıkarması)	55
3.2.2. Pearl Harbour Baskını	56
3.3. Yanılgı Potansiyeli Bakımından Uluslararası İstihbarat Örgütleri.....	57
3.3.1. ABD İstihbarat Topluluğu.....	57
3.3.1.1. Savunma İstihbarat Teşkilatı (Defense Intelligence	
Agency-DIA).....	58
3.3.1.2. Ulusal Güvenlik Teşkilatı (National Security Agency-	
NSA).....	58
3.3.1.3. Merkezi İstihbarat Teşkilatı (Central Intelligence	
Agency-CIA).....	60
3.3.2. İngiliz İstihbarat Servisleri	61
3.3.2.1. Güvenlik Servisi	61
3.3.2.2. Gizli İstihbarat Servisi (SIS)	62
3.3.2.3. Devlet İletişim Merkezi (GCHQ).....	62
3.3.2.4. Savunma İstihbarat Personeli (DIS).....	63
4. SAVAŞ DÖNEMLERİNDE KARŞI İSTİHBARAT (Kİ) VE	
İSTİHBARAT YANILGILARI	65
4.1. Başarısızlığın Kapsamı ve Niteliği	69
4.2. Stratejik Bağlam Ve Niyetleri Anlama.....	73

4.3. İkinci Körfez Savaşında İstihbarat Örgütlerinin Dış Politika Karar Alma Sürecine Etkisi.....	74
4.4. Körfez Savaşı İçin ABD Ulusal Güvenlik Politikasının Stratejik Temelleri.....	76
4.5. İkinci Körfez Savaşı'nda Psikolojik Harekât ve Propaganda Uygulamaları	84
4.6. İkinci Körfez Savaşı'nda Psikolojik Operasyonlar ve Propaganda	88
5. SONUÇ	92
KAYNAKÇA	95
ÖZGEÇMİŞ	109

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BW	: Biological Weapons / Biyolojik Silahlar
CIA	: Central Intelligence Agency
CDI	: Chief of Defense Intelligence / Savunma İstihbarat Şefi
CPI	: Committee on Public Information / Kamuyu Bilgiledirme Komitesi
COI	: Coordination of Information
CSS	: Central Security Service / Merkezi Güvenlik Servisi
CW	: Chemical Weapon / Kimyasal Silah
C2W	: Command Control War / Komuta Kontrol Savaşı
DI	: Defense Intelligence / İngiliz Savunma istihbaratı
DIS	: Defense Intelligence Staaff / Savunma İstihbaratı Personeli
DCI	: Director of Central Intelligence / Merkezi İstihbarat Direktörü
DNI	: Director of National Intelligence / Ulusal İstihbarat Danışmanı
DPG	: Defense Planning Guide / Savunma Planlama Rehberi
DIA	: Defense Intelligence Agency / Savunma İstihbarat Teşkilatı
EDP	: Electronic Data Processing / Elektronik Bilgi İşlem
EW	: Electronic War / Elektronik Harp
FBI	: Federal Bureau of Investigation
GCC	: Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Bahreyn, Kuveyt ve Umman
GCHQ	: Government Commnications Headquarters / İngiliz Güvenlik ve İstihbarat Kurumu
GPU	: Devlet Siyasi Yönetimi
GRU	: Rus Ana İstihbarat Müdürlüğü
IC	: United States Intelligence Community / Amerika Birleşik Devletleri İstihbarat Topluluğu
ICBM	: Intercontinental Ballistic Missile
İKK	: İstihbarata Karşı Koyma
İHA	: İnsansız Hava Aracı
Kİ	: Karşı istihbarat
KİK	: Körfez İşbirliği Konseyi
KİS	: Kitle İmha Silahları
KC	: Karşı Casusluk
MI5	: Military Intelligence Section 5 / İngiliz Askeri İstihbaratı
M.I.T	: Massasuchestts Institute of Technology / Massasuchest Üniversitesi
MFA	: Ministry of Foreign Affairs / Dışişleri Bakanlığı
MOSSAD	: Hamossad Le'mode'in U'le'tafkidim Meyuchadim / İsrail İstihbarat Teşkilatı
NIE	: National Intelligence Estimate / Ulusal İstihbarat Tahmini
NSA	: National Security Agency / Ulusal Güvenlik Ajansı
NSD	: National Security Directive / Ulusal Güvenlik Direktifi
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
ODNI	: Office of the Director of National Intelligence / Ulusal İstihbarat Direktörlüğü
OGPU	: Birleşik Devlet Siyasi İdaresi
OSS	: Office of Strategic Services

OSO	: Office of Special Operations
OPC	: Office of Policy Coordination
OPSEC	: Operation Security / Operasyon Güvenliği
PSYOP	: Psychological Operations / Psikolojik Operasyonlar
RFID	: Radyo Frekans Tanımlama
SIG	: Special Investigation Group
SIGINT	: Signal Intelligence / Sinyal İstihbaratı
SIS	: Secret Intelligence Service / İngiliz Gizli İstihbarat Servisi
SS	: Secret Service / İngiliz Gizli Servisi
UNSCOM	: United Nations Special Commission / Birleşmiş Milletler Özel Komisyonu
USSOCOM	: United States Special Operations Command / Amerika Birleşik Devletleri Özel Harekat Komutanlığı
ZITis	: Zentrale Stelle für Informationstechnik im Sicherheitsbereich / Güvenlik Bilgi Teknolojisi Merkez Ofisi
ZKA	: Zollkriminalamt / Alman Gümrük Soruşturma Bürosu

ÖZ

İstihbarat Yanılgılarının Güvenlik Politikalarına Etkisi: İkinci Körfez Savaşı Örneği

Levent BOZKURT

Millî Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

İstanbul, Haziran 2021

Dünyanın küreselleşmesi ile beraber, uluslararası aktörlerin ellerinde olan silahtan daha ziyade diğer devletler/tehdit unsurları hakkında sahip oldukları bilgi, rakiplerine oranla uluslararası arenada hep bir adım önde olmalarına olanak sağlamaya başlamıştır. Küresel çağda karşılaşılan yeni tehditlerin, 11 Eylül 2001 saldırılarında olduğu gibi, yeni bir mücadele stratejisini ve buna bağlı olarak var olan istihbarat teşkilatlarını zorlaması, yeni bir istihbarat yapılanması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Bu çalışmada, değişen tehdit algılamaları ve paralelinde geliştirilen güvenlik politikalarının bir neticesi olarak; istihbarat servislerinin ulusal güvenliğin sağlanması üzerindeki önemi vurgulanmış, güvenlik politikası karar alma süreçlerinde istihbarat birimleri tarafından elde edilen doğru ya da yanlış bilgi unsurunun karar birimlerine sağlayacağı etki incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Güvenlik, İstihbarat, İstihbarat Yanılgısı, Güvenlik Politikası, İkinci Körfez Savaşı.

Bilim Kodu : 114111

Sayfa Sayısı : 101

Tez Danışmanı : Dr.Öğr. Üyesi Özgür KÖRPE

ABSTRACT

The Impact of Intelligence Misconceptions on Security Policies: The Case of the Second Gulf War

Levent BOZKURT

Turkish National Defense University, Institute of Atatürk Strategic Research

İstanbul, June 2021

With the globalization of the world, the knowledge that international actors have about other states / threats rather than weapons in their hands has started to allow them to be one step ahead in the international arena compared to their competitors. The new threats encountered in the global age, as in the attacks of September 11, 2001, forced a new combat strategy and the existing intelligence agencies accordingly, revealing the need for a new intelligence structuring.

In this study, as a result of changing threat perceptions and security policies developed in parallel; The importance of intelligence services on the provision of national security was emphasized, and the effect of the right or wrong information obtained by the intelligence units in the security policy decision-making processes on the decision units was examined.

Keywords: Security, Intelligence, Intelligence Failure, Security Policy, The Second Gulf War.

Science Code : 114111

Pages : 101

Supervisor : Asst. Prof. Özgür KÖRPE, Ph.D.

1. GİRİŞ

Güvenlik, insanın içinde bulunduğu hal ve ahvalden emin olması ile mümkündür. İnsanın da devletin de içine doğduğu bir sistem vardır. Bu sistem bütün unsurlarıyla kâinat sistemidir. İnsan ve devlet bu sistem içerisinde varlığını devam ettirir. Güvenlik kavramını bilmek ve anlatabilmek, içinde bulunulan sistemi bilmek ile mümkündür. İnsanın ya da devletin içinde bulunduğu ve işleyişi dahilinde varlığını sürdürebilmesi için inşa edilen bir de uluslararası sistem vardır. 1648 Westphalia Barışı ile başlatılan ve Westphalian sistem denilen modern uluslararası sistem bugün tüm kurulu düzeni ile devam etmektedir. Devletin güvenliğinden söz edildiğinde akla modern devlet gelmektedir. Güvenlik de bu sistemin işleyişi doğrultusunda ortaya konulan veriler çerçevesinde ortaya çıkmıştır ¹.

Devletlerin ilk amacı güvenliklerini sağlayabilmektir. Devletlerin güvenliğini sağlayabilmesinin en önemli araçlarından birisi ise güçtür. Devletin güvenliğinden söz edildiğinde önemli olan bağımsızlığıdır ve devlet içinde bulunduğu siyasi ortama ya uyum sağlayacak ya da içinde bulunduğu sistemi değiştirme iradesi ve gücüne sahip olması gerekecektir. Devlet, ülke içerisinde egemenliğini muhafaza etmesinin yanında, ülke dışına yönelik politikalarını (dış politika) uluslararası alanda yönetir. Devletlerin, uluslararası alanda kendi siyasi, fiziki, ekonomik ve kültürel menfaatlerini korumaları önemlidir. Zira bir devletin ülke içerisinde var olan bütünlüğü, aynı zamanda o devletin dış politikasında da önemli bir güç sağlar.

İstihbarat; “devlet adamları ve askerlerin yanlış planlamaları sonucunda kendi davasına halel getirmeyecek ve vaadlerine hasar vermeyecek biçimde diğer ülkelerle ilgili devletin malik olması gereken bilgi nevi için kullanılan kısa tabirdir”².

Günümüzde istihbarat kavramı genellikle işlevsellik, süreç ve organizasyon olmak üzere üç temel perspektifte ayrı ayrı incelenmektedir. Devletler ise istihbaratı kullanırken bazı temel faydalar beklemektedirler. Öncelikle istihbaratın amacı;

¹ Joshua Rovner, *Fixing the facts: national security and the politics of intelligence* (Cornell University Press, 2011), 2-3.

² Joshua Rovner, *Fixing the facts: national security and the politics of intelligence* (Cornell University Press, 2011), 3-4.

stratejik bir hareketle karşılanılmasının engellenmesidir. İkinci olarak istihbarat; karar-vericiler iç ve dış siyasetin belirsizliği ve karmaşıklığından dolayı uzun vadeli bir perspektife ve öngörüye ihtiyaç duyarlar ve planlarını buna uygun dizayn ederler, istihbarat karar-vericilere bu vizyonu kazandırır. Üçüncü olarak istihbarat; devletin hükümeti ve tabi kurumlarının (kamu kurum ve kuruluşları) politika oluşturma süreçlerine yardım fonksiyonu icra eder, yani devlet kurumlarını asiste eder, danışmanlık desteği sunar. Son olarak, devletin sahip olduğu ve işlemlerini güvenceye alan, ihtiyaçlarını ve yöntemlerini içeren bilgi nevi'ni gizli tutmak ve ele geçirilmesini önlemek olarak belirtebiliriz³. Devleti yönetenler, ulusal çıkarları temin ve muhafazaya yönelik politikalarını; caydırıcı askeri gücün yanında farklı politikalar kullanarak uygulamaktadır. Devlet; ulusal çıkarların ve bunlara yönelik risklerin, tehditlerin devamlılığını göz önüne alarak döngüsel bir kriz yönetimi anlayışı ile istihbarat fonksiyonlarını bilgi-eylem mekanizması içinde yapısal bir güç haline getirir³. Bu sistemi muntazam kurabilen ve verimli şekilde işleten devletler kendi siyasetlerini tatbik etmek için güç unsurlarını genişletebilecek ve daha etkin hale getirebileceklerdir.

İstihbarat, devletlerin dış tehditlerden korunmak, kendi vatandaşlarının hayati çıkarlarını ve özellikle de refahını korumak için aradığı ve önceden elde edilmesi gereken bilgidir. Ancak kavramın kapsamı sadece bundan ibaret değildir. Zira istihbarat, işlenmiş ve karar vermeye yönelik ihtiyaç duyulan bilgi anlamına geldiği gibi, bu bilginin elde edilmesi için gerçekleşen tüm faaliyetleri içeren ve 'istihbarat çarkı' kavramıyla nitelendirilen bir süreci de içermektedir³.

Öte yandan insanoğlunun dış dünyayı anlamlandırma biçimi sübjektiftir. İnsan fiziksel sınırlılıkları nedeniyle dış dünya hakkında tam doğru bilgiye sahip olamaz. Bir Türk atasözünün de tespit ettiği gibi; "hatasız kul olmaz." Dolayısıyla tamamen insanlardan meydana gelen devlet organları ve bu araştırma özelinde istihbarat örgütlerinin maruz kaldıkları çevresel şartlar (kurumsal yapı, kültür ve karar vericilerin beklentileri) ya da doğrudan kişinin psikolojik durumu gibi nedenlerle istihbarat üretim süreçlerinde hatalar meydana gelebilir. Üstelik güvenlik algısı ve istihbarat yanılgısı arasında simbiyotik bir etkileşim olduğu da göz ardı edilemez.

³ Erin Zimmerman, *Think tanks and non-traditional security*, (Palgrave Macmillan, London, 2016), 41-67.

Türkiye’deki istihbarat, Millî İstihbarat Teşkilâtı Başkanlığı’nın (MİT) istihbaratı, devlet tarafından belirlenen ihtiyaçlara karşılık olarak açık ya da kapalı kaynaklardan derlenen haber, bilgi ve dokümanların sürekli bir şekilde işleme tabi tutulması sonucu elde edilen ürün olarak tanımladığı görülmektedir. İstihbarata ilişkin temel kanunda, diğer devletlerdekinin aksine bir istihbarat tanımı yer almamakla birlikte, anılan düzenlemedeki hükümlerde bahsedilen tanımlardaki unsurların oldukça benzerlerine yer verildiği görülmektedir. Örneğin MİT’in görev ve yetkilerine ilişkin hükümlerden istihbaratın “*dış istihbarat, milli savunma, terörle mücadele ve uluslararası suçlar ile siber güvenlik*”⁴ konularını ilgilendirdiği olgusu Birleşik Krallık’taki istihbarat kurumlarının görev alanı ile oldukça örtüşmektedir. Ayrıca anılan yasal düzenlemede istihbaratın salt bilgiyi değil, aynı zamanda insan ve teknik kaynaklı olma gibi yöntem unsurunu ve toplama, analiz, dağıtım gibi istihbarat çarkına ya da sürecine ilişkin aşamaları da kapsayan geniş bir kavram olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır.

İstihbarat yanılgısı ise, ulusal çıkarları ilgilendiren bir konu veya olay hakkında, istihbarat çarkının toplama, değerlendirme ve analiz, üretim ve dağıtım aşamalarından biri veya birkaçındaki yetersizlikten dolayı zamanında ve doğru istihbarat üretilmemesidir. Esasen literatürde istihbarat yanılgısı ile ilgili bir kavramsallaştırma yoktur. Bu kavram istihbarat oluşturma yöntemlerinin hassasiyetlerinden doğar. Diğer bir deyişle herhangi bir istihbarat oluşturma yönteminin hassasiyeti istismara uğradığında istihbarat yanılgısı ortaya çıkacaktır. Bu araştırma da istihbarat oluşturma yöntemlerinde meydana gelen zafiyetlerin nasıl bir yanılgı ürettiğini ortaya koymaktır. 1970’lerin sonunda ve 1980’lerin başında uluslararası ilişkiler alanında hakim olan tartışmalara paralel olarak geliştirilen eleştirel güvenlik ile yirminci yüzyılın sonlarında geliştirilen güvenlikleştirme kuramı istihbarat yanılgısı konusundaki bilimsel araştırmalara fikren ve yöntemsel olarak ilham vermektedirler.

Araştırmada, dış politika karar alma süreçlerine yönelik kavramsal çerçeveyi ortaya koyduktan sonra, dış politikada karar almayı etkileyen istihbarat örgütlerinin analizlerinin etkisi incelenecektir.

⁴ Zafer Söylemez, “Ulusal Güvenlik ve Türk İstihbarat Sistemi” (Doktora Tezi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, 2019), 42-43.

Devletlerin dış politikaları bakıldığında diğer devletlere karşı veya genel olarak uluslararası alanda izlediği politikalar incelenir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası ilişkiler alt disiplini olarak ortaya çıkan dış politika analizinde esas aktör devleti, tek özne kabul ederek analiz düzeyi de bu devletlerin ilişkilerini kapsamaktaydı. Ancak küreselleşen dünya ile birlikte günümüzde bu durum değişerek karar alma süreçlerinde yeni aktörler de etkilerini göstermeye başlamıştır. Bilgi, dış politikada güç kavramını, doğru bir şekilde kullanabilmek için yol gösteren temel unsurdur. Bunun için geleceği şekillendirmede; mutlak doğru bilgiyi elde edip, bu bilgi için araştırma ve geliştirme faaliyetlerini arttıran, doğru ve nitelikli bilgi ile planlarını eyleme geçirebilen devletler arzu ettikleri geleceğe ulaşmada daha başarılı sonuçlar elde edebilir. Dış politika karar alma süreçlerinde karar ortamının belirsiz ve karmaşık yapısı nedeniyle istihbarat örgütlerinin bu noktada önemli bir işlevi vardır. İstihbarat örgütleri elde ettikleri bilgileri çeşitli analizlerden geçirirler ve karar alıcılara sunarlar. Dış politikada yerinde ve doğru kararlar alma; istihbarat örgütlerinin anlık, mutlak doğru bilgileri bilimsel ve özgür analiz ederek karar alıcıya sunmasıyla mümkündür. İstihbarat örgütlerinin elde ettikleri bilgileri yanlış analiz etmeleri sonucunda, devletler stratejik olarak karar süreçlerinde hatalı uygulamalar yapmaktadırlar. Bu durumda devletlerin güvenlik politikalarına etki etmektedir.

Bu çalışmanın amacı dış politika karar alma süreçlerinde istihbarat birimleri tarafından elde edilen doğru ya da yanlış bilgi unsurunun karar birimlerine sağlayacağı etkiyi incelemektir. Bu kapsamda ABD'nin İkinci Körfez Savaşı öncesinde uyguladığı dış politikada istihbaratın ne ölçüde payı vardır? Ayrıca istihbaratın yanıltıcı bir etkisi var mıdır? Sorularından hareketle dış politika karar alma süreçlerinde istihbaratın karar alıcılara sağlayacağı faydayı incelemektir. Bu bağlamda araştırma, İkinci Körfez Savaşı'nın stratejik istihbarattaki yanılgıya veri teşkil edebileceği iddiasındadır.

Bu araştırma ile uluslararası güvenlik ve istihbarat disiplinine bilimsel alanda katkı sağlanmış olacaktır. Araştırmanın, istihbarat yanılgılarının dış politika karar sürecine etkileri, istihbarat örgütlerinin analiz çalışmaları konularında yeni bilimsel araştırmaların önünü açabileceği değerlendirilmektedir.

Araştırmada stratejik istihbarat üretiminde, yöntemsel olarak istihbarat çarkının işletildiği varsayılmıştır. Kamuoyunda ABD'nin Irak hareketinin manipülatif olarak üretildiği algısı olsa da bu durum araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. İstihbarat

yanılgısı kavramına odaklanan araştırma, stratejik istihbarat alanıyla sınırlı tutulmuştur. Genel olarak dış politika kararlarını etkileyen birçok etken bulunduğundan dolayı her açıdan incelenmesi uzun bir araştırma konusu olacağı için, bahse konu etkiyi anlaşılır hale getirmek İkinci Körfez Savaşı örnek olayı ile sınırlandırma yoluna gidilmiştir. Araştırmanın bir bölümünde örnek olay olarak Domuzlar Körfezi Çıkarması (Zapada Operasyonu) ve Pearl Harbour baskınına da değinilerek konu sınırlandırılmıştır. Aynı zamanda araştırmada karar alıcı olarak nitelendirilen liderlerin karakteristik özellikleri yansıtılmamıştır.

Araştırmada istihbarat yanılgısı ile bunun güvenlik politikalarına yönelik etkileri inceleneneğinden dolayı, karşılaştırma türü ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu nedenle evren ve örneklem kullanılmıştır. Araştırma evreni, Soğuk Savaş sonrasındaki istihbarat faaliyetleridir. Araştırma örneklemini ya da daha açık bir ifadeyle analiz edilecek vaka ise ABD'nin ikinci Körfez Savaşı öncesindeki istihbarat faaliyetleridir.

Araştırmada yorumsayıcı belgesel tarama yöntemi izlenmiştir. Bu bağlamda ikinci Körfez Savaşı'ndaki istihbarat faaliyetlerine ilişkin veriler genel ağda kullanıma açık olan resmi istatistik verilerinden, resmi kurumların yayınlanmış raporlarından ve akademik çalışmalardan edinilmiştir. Olgusal veriler (ki bu çalışma için öngörülenler; istihbarat, istihbarat örgütlerinin teşkilat yapıları ve ikinci Körfez Savaşı) ikincil kaynaklardan temin edilmiştir. İkincil kaynaklara ulaşmada, saygın kütüphaneler, YÖK Tez Merkezi, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Resmi Kurum Arşivleri, Yabancı Devletlerin Muadil Kurumları, Uluslararası ve Ulusal Elektronik Veri Tabanları ve bunlar dışındaki (saygınlığı kanıtlanmış olmak kaydıyla) bütün özel kaynaklardır.

Bu çalışmada değişen tehdit algılamaları ve paralelinde geliştirilen güvenlik politikalarının bir neticesi olarak; istihbarat servislerinin ulusal güvenliğinin önemi vurgulanmıştır. Ardından küreselleşme ile birlikte gelen söz konusu değişimden istihbarat kurumlarının milli güvenlik politikaları ve dış politika karar süreçlerine etkisi açıklanmış ve ikinci körfez savaşı örneği üzerinden istihbarat yanılgılarının güvenlik politikalarına etkisi açıklanmıştır.

Bu bağlamda araştırma 5 bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölüm giriş kısmında çalışmanın amacı, varsayımları, sınırlılıkları, yöntemi ve modelinden

bahsedilmiştir. İkinci bölümde ise Kavramsal ve kuramsal çerçeve belirlenerek ulusal güvenlik kavramı ve kapsamı ile istihbarat kavramı ve kapsamı, istihbarat çeşitleri, konularına yer verilmiştir. Üçüncü bölümde; istihbarat yanılgıları ile kurumların ilişkisi başlığı altında istihbaratın hassas tarafları ve istihbarat yanılgısı, istihbaratın dış politika kararlarına etkisi ve örnek olay olarak zapada operasyonu ve Pearl Harbour baskını incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise; İkinci Körfez Savaşı Döneminde Karşı İstihbarat ve İstihbarat Yanılgıları ana başlığı altında Başarısızlığın kapsamı, stratejik bağlam ve niyetleri anlama ve istihbarat örgütünün dış politika karar alma sürecine etkisi, Körfez Savaşı için ABD ulusal güvenlik politikasının stratejik temelleri, ikinci Körfez Savaşı'nda psikolojik harekât ve propaganda uygulamaları, ikinci körfez savaşı'nda psikolojik operasyonlar ve propaganda konuları işlenmiştir. Son olarak sonuç bölümünde ise konu kapsamında değerlendirmeler yapılmıştır.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ARKA PLAN

Çalışmamızın bu bölümünde İstihbarat kavramı ve istihbaratın kapsamı hakkında bilgiler verilmiştir. Aynı zamanda güvenlik kavramı ve güvenlik kapsamı incelenerek istihbarat kavramı ile ilişkilendirilmiştir. Bilindiği gibi İstihbarat çalışmaları tarih sahnesinin her döneminde güvenlik politikalarının önemli bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletlerin kendilerine yönelik olası tehditlere karşı her zaman hazırlıklı olma isteği, istihbarat faaliyetlerini de kaçınılmaz kılmaktadır. Bu kapsamda ilk olarak ulusal güvenlik ve istihbarat kapsamıyla ilişkili kavramlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Güvenlik kavramı, Birinci Dünya Savaşı'ndan başlayıp İkinci Dünya Savaşı ile uluslararası bir boyut kazanmıştır. Bu iki savaşın ardından Soğuk Savaş dönemi, aynı zamanda güvenliğin uluslararası nitelik kazandığı ve daha görünür hale geldiği, devletlerin ise dış politikalarını belirlerken güvenliği temel ilke olarak aldığı bir dönem olmuştur⁵.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra güvenlik bir kez daha boyut değiştirmiş ve uluslararası alanda yerini alarak ve koruyarak yeni bir anlam kazanmıştır. Soğuk Savaş sürecinde ülkeler, dış politikalarını statik güvenlik parametreleri ile parçası oldukları bloğun liderlerinin istihbarat ve güvenlik bilgilerine göre belirlemişlerdir. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra ülkeler değişen güvenlik anlayışını farklı bir perspektiften anlamaya ve uyum sağlamaya başlamışlardır⁶.

Bu bağlamda 21. yüzyıl, güvenliğin boyutlarının ve türlerinin şekil değiştirmeye başladığı bir döneme damgasını vurmuştur. Soğuk Savaş döneminde sadece devlet güvenliğine odaklanan klasik güvenlik anlayışı, 21. yüzyıldan itibaren insan ve sosyal güvenliği birleştirmeye başlamıştır. Soğuk Savaş sırasında ortaya atılan

⁵ Kanti Bajpai, “Human security: concept and measurement”, *Kroc Institute for International Peace Studies*, (August, 2000), 21.

⁶ Benjamin Miller, “The concept of security: Should it be Redefined?”, *The Journal of Strategic Studies*, 24, No. 2 (2001): 13.

jeopolitik teorilerde, Soğuk Savaşı kazanan devletin dünyada ve uluslararası ilişkilerde mutlak hegemon olacağı öngörülmüştür.

2.1. Güvenlik, Algısal Yanılmaya Yol Açar mı?

Bilindiği üzere insanın algısı, çevresinden elde ettiği verileri sübjektif yorumlamasına dayanır. Bu sübjektivitenin doğası gereği de yorumların her zaman gerçeği birebir yansıtması mümkün değildir. Çevresel şartlar ya da kişinin psikolojik durumu, verilerin gerçektekinden daha farklı yorumlanmasına yol açabilir. Psikoloji bilimi bu durumu algı yanılması olarak adlandırır. Öyleyse algı yanılması, gerçekliğin duyular üzerindeki izlenimlerinin hatalı bir şekilde değerlendirilmesidir.

Müteakip kısımlarda detaylı olarak değinileceği üzere gerek güvenliğin gerekse istihbaratın özünde insan vardır. Diğer bir deyişle gerek güvenlik karar vericileri gerekse istihbarat birimleri, doğaları gereği hata yapma potansiyeline sahip olan insanlardan meydana gelir. Bu yüzden istihbarat yanılığı denilen sorunsalın kaynağında güvenliğe ilişkin algının etkisi yadsınamaz. Öte yandan güvenlik algısı istihbarat yanılığı tetikleyebileceği gibi, istihbarat yanılığı da hatalı bir güvenlik algısına yol açabilir; güvenlik kararının yönünü, şiddetini ve etki süresini bozabilir. Öyleyse yanılığa kaynaklık eden veya bunun bir sonucu olan güvenlik ve istihbarat üzerine kısa bir kavramsal tarama yapmakta yarar görülmektedir.

Başlangıcından bu yana “Ulusal Güvenlik” çalışması, ağırlıklı olarak askeri merkezli güvenlik sorunlarına odaklanarak, savaş ve barış meseleleriyle uğraşma üzerinde yoğunlaşmıştır. I. Dünya Savaşı'na kadar “ulusal savunma” ve “ulusal güvenlik” aynı anlamda kullanılmış, soğuk savaş sonrası ise güvenlik çalışmalarında, kapsam ve tasvir genişletilmiştir⁷. Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte birçok güvenlik sorununun gittikçe daha fazla uluslararası hale geldiği gözlenmekte ve artık günümüzde güvenlik çalışmaları araştırma alanının, çeşitli konuları içeren çok disiplinli hale geldiği görülmektedir.

Güvenlik çalışmalarının genişlemesi ile birlikte uluslararası ilişkiler, stratejik çalışmalar, savunma çalışmaları ve ayrıca iç hukuk alanları ile insani müdahale

⁷ David A. Baldwin, “The concept of security”, *Review of international studies*, 23 (1) (1997): 23, 26.

alanlarına bağı bir alan haline gelmiştir⁸. Ayrıca, etik, kültürel ve insan hakları çalışmaları da dahil olmak üzere sosyal güvenlik ve haklar sorunları günümüzde güvenlik çalışmalarında önemli bir konu olmaktadır⁹.

Günümüzde “küreselleşmiş bir dünyada, güvenliğin artık tek başına devletler içeren sıfır toplamı bir oyun olarak düşünölemeyeceğı ve daha kapsamlı bir yaklaşıma dayanan çok toplamı bir ilke olduğı” genel kabul görmektedir. Bununla birlikte değışen “güvenlik çalışmaları” söylemi iki önemli bağlam için önem kazanmaya devam etmektedir. Bunlardan birincisi, değışen küresel güvenlik düzeni bağlamında; ikincisi ise, ulus merkezli bir engelden daha geniş insan merkezli paradigmaya evrilmesi bağlamındadır¹⁰.

Ulus devletlerin güvenlik içsellığı ve dışsallığı bağlamında artık sınırlı olmadığı; bunun yerine, şimdi bölgesel, uluslararası, küresel ve geleneksel olmayan ve insan merkezli güvenlik konumlarını kapsamaktadır¹¹.

Genişleyen güvenlik tartışmasını desteklemek için birçok teori ortaya atılmıştır. Bunlardan biri olan “Kopenhag Okulu” son zamanlarda yapılan güvenlik tartışmasının genişletilmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu okul gelenekçiler tarafından savunulan devlet merkezli güvenlik yaklaşımlarına katılmamakla birlikte güvenlik çerçevesine dahil edilebilecek konuların kapsamını genişletmeyi ve güvenlik tehditleri alanını genişletmeyi hedeflemektedir¹².

Bu okulun savunucuları, savaş ve güç kullanımının ötesinde bir güvenlik yaklaşımı öngörmektedir. Bu nedenle, Kopenhag Okulu, güvenlik çalışmalarını tehdit ve askeri güç çalışmalarıyla sınırlayan ve doğada hem askeri hem de askeri olmayan tehditleri hassaslaştırarak, referans nesnelere yönelik tehditleri araştırmak isteyen, gelenekçilere yaklaşmaktadırlar¹³.

⁸ Helga Haftendorn, “The security puzzle: theory-building and discipline-building in international security”, *International studies quarterly*, 35 (1) (1991): 15.

⁹ Harold Brown, *Thinking about national security: defense and foreign policy in a dangerous world* (Westview Press., 1983), 123.

¹⁰ Peter J. Katzenstein, *The culture of national security: Norms and identity in world politics* (Columbia University Press, 1996), 206.

¹¹ Arnold Wolfers, ““National security” as an ambiguous symbol”, *Political science quarterly*, 67(4) (1952): 482.

¹² Paul D. Williams, *Security studies: an introduction*. (Routledge, New York, 2012), 23-34.

¹³ David A. Baldwin, “Security Studies and the End of the Cold War”, *World Politics*, 48, no. 1 (October 1995): 119.

Günümüzde, genişletilmiş güvenlik tanımı, tehdit dünyasının karmaşıklaştığı, ulus dışı tehditlerin rolü ve devlet dışı aktörler nedeniyle, askeri olmayan gündeme odaklanmaktadır. Ayrıca, “güvenlik çalışmalarının” kapsamı, devletlerin yönetişimi ve uluslararası ilişkilerin kurulmasında ideolojik farklılıkların ortaya çıkmasıyla da genişlemektedir¹⁴. Böyle bir durumda, “güvenlik” e ilişkin eleştirel bir yaklaşım olması gerekmekte ve düşünce düzeyinin geleneksel tanımların ışığında “güvenlik” anlayışı sınırlamalarının tanınması gerekmektedir. Güvenliğe eleştirel yaklaşımı formüle etmek için, geleneksel olmayan ve ulus dışı zorlukların kapsayıcı bir şekilde yeniden düşünülmesi zorunlu hale gelmektedir¹⁵.

“Geleneksel Güvenlik Çalışmaları” genel olarak “Devlet Odaklı” bir güvenlik yapısına odaklanmasına rağmen, “Geleneksel Olmayan Güvenlik Çalışmaları”, güvenliğin askeri olmayan yönlerini kapsayacak şekilde daha geniş bir perspektifte değerlendirilmektedir¹⁶. Geleneksel güvenlik çalışmalarında referans niteliğindeki nesne “Devlet ve Ulus savunması” olarak tanımlanmışken, geleneksel olmayan güvenlik çalışmalarında referans nesnesi kapasitenin ötesine geçen tehditlerin incelemesidir. Günümüzde artık geleneksel olmayan güvenlik nesneleri ve tehditleri devletler tarafından diğerleri ile eşit öneme sahip olarak tanımlanmaktadır¹⁷.

Genişletilmiş Güvenlik Çalışmaları'nda, geleneksel olmayan güvenlik sorunlarının ortaya çıkması ve tanımlanması artık devletlerin önem verdiği bir konudur. Bu kapsamda günümüz genişletilmiş güvenlik çalışmaları hem askeri hem de askeri olmayan tehditler üzerinde odaklanmakta ve geleneksel olmayan güvenliği klasik güvenlik anlayışına benzer önemde görmeyi amaçlamaktadır¹⁸. Söz konusu bu yaklaşım devletlerin dikkat etmesi gereken referans güvenlik nesnelerinin genişletilmesi ve derinleştirilmesi çabalarının bir parçası olduğu iddia etmektedir.

21. yüzyılın ilk on yılından sonra çok kutupluluk kavramı daha sık ifade edilmeye başlanmış ve güvenlik kavramı yeni bir boyuta taşınmıştır. Küresel güvenlik

¹⁴ Theodore C. Sorensen, “Rethinking national security”, *Foreign Affairs*, 69, No.3 (1990): 15,16.

¹⁵ Benjamin Miller, “The concept of security: Should it be Redefined?”, *The Journal of Strategic Studies*, 24, No. 2 (2001): 18.

¹⁶ Shahar Hameiri, and Lee Jones, “The politics and governance of non-traditional security”, *International Studies Quarterly*, 57, No. 3 (2013): 463, 464.

¹⁷ Erin Zimmerman, *Think tanks and non-traditional security*, (Palgrave Macmillan, London, 2016), 55,56.

¹⁸ Shahar Hameiri, *Governing borderless threats: Non-traditional security and the politics of state transformation*, (Cambridge University Press, 2015): 15,16.

kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte güvenliğin anlamı, boyutu ve kapsamı genişletilmiştir. Devlet güvenliği, sadece statik Soğuk Savaş yapısı düzeyinde değil, farklı düzeylerde ele alınmaya başlanmıştır¹⁹.

Diğer bir deyişle, Soğuk Savaş döneminde güvenlik anlayışı sadece orduya odaklanırken, 21. yüzyılın başlarında askeri olmayan alanlar güvenlik kapsamına alınmıştır. Özellikle yapılandırmacılar güvenliğin katmanlaşmasında önemli bir rol oynamışlardır²⁰. Bu yeni yaklaşımla, uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramı, aşağıdakileri içeren farklı bakış açılarından değerlendirilmeye başlanmıştır:

- Küresel güvenlik,
- Uzay güvenliği,
- Uluslararası güvenlik,
- Coğrafi veya işlevsel alt sistemlerin güvenliği (bölgesel güvenlik)
- Devlet güvenliği,
- Sosyal güvenlik,
- Sosyal alt grupların güvenliği,
- Bireysel güvenlik²¹.

Küresel güvenlik, ülkesinden bağımsız olarak tüm insanlığı doğrudan ilgilendiren yeni tehditler etrafında şekillenmektedir. Küresel güvenlik kavramındaki en önemli konu küresel ısınmadır²². Bugün küresel ısınma, insanlık için en büyük tehdittir. Küresel ısınmaya ek olarak, küresel güvenliği tehdit eden diğer faktörler arasında atmosferde artan karbon monoksit, ozon incelmesi, kalıcı organik kirleticiler (KOK'lar), ormanların yok edilmesi, çölleşme, petrol ve doğal gaz gibi dünyanın sınırlı kaynaklarının aşırı kullanımıyla çevre kirliliği yer almaktadır²³.

¹⁹ Melvyn P. Leffler, "National security", *The Journal of American History*, 77, No. 1 (1990): 143-152.

²⁰ Anton Grizold, "The concept of national security in the contemporary world", *International Journal on World Peace*, XI(3) (1994): 37-53.

²¹ Sam C. Sarkesian, John Allen Williams, and Stephen J. Cimbala, *US national security: Policymakers, processes, and politics*, (Lynne Rienner Publishers, 2008), 199.

²² Ken Booth, *New thinking about strategy and international security*, (Taylor & Francis, Routledge, 1991), 115-116.

²³ John Baylis, Steve Smith, and Patricia Owens, *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*, (Oxford: Oxford University Press, tredje upplagan, 2005), 452-475.

Şu anda, uzaya gidiş geliş çok sık hale gelmiştir ve uzay "hiç kimsenin sahip olmadığı ülke" olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde tüm ülkeler imkanları kısıtlılığı içinde uzayı kullanmaya çalışmaktadır. Gelişmiş ülkeler uzayı kolonileştirmek ve uzay araştırmaları yapmak için çalışırken, geliştirmekte olan veya az gelişmiş ülkeler uydularını yerleştirmek için uzayı kullanmaktadırlar. Bu bağlamda, alan güvenliği, alan kullanımı ile ilgili olası tehditlere karşı koruma olarak tanımlanabilir.

Uluslararası güvenlik, iki devlet veya daha büyük devlet grupları arasındaki tehditler, rekabet ve iş birliği konularıyla ilgilidir. Uluslararası güvenliğin kapsamı genellikle enerji güvenliğini, güvenliği artırıcı önlemlerin geliştirilmesini, silahsızlanma faaliyetlerini, askeri iş birliğini ve toplu güvenlik sistemlerinde yer almayı içermektedir²⁴.

Bölgesel güvenlik, Orta Doğu veya Kuzey Atlantik güvenliği gibi coğrafi oluşumların yanı sıra NATO veya AB, CSDP (Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası) güvenliği gibi işlevsel güvenliğe göre tanımlanabilir. Yani belli bir bölgenin güvenliğini sağlamaya yönelik güvenlik anlayışıdır²⁵.

Devlet Güvenliği, Klasik Soğuk Savaş anlayışına göre çeşitlendirilmekle birlikte tüm tehditlere karşı kendi başına bir koruma sağlamaktır. Ancak 21. yüzyılda tehdit unsurlarının çeşitlenmesi ve yaygınlaşması ile devletlerin güvenliklerini sağlamaları çok zor hale gelmiştir²⁶.

Bireysel güvenlik, değişen ve tabakalaşan bir güvenlik anlayışı ile 21. yüzyılda iğiliteratüre girmiştir. İnsan (birey) güvenliği, küresel güvenliğe insan merkezli bir yaklaşımdır ve sürdürülebilir barış ve sosyal adaletin ancak bireylerin haklarını ve ihtiyaçlarını risklerden korumakla elde edilebileceğini savunur²⁷. Bu bağlamda bu güvenlik anlayışı devletin, bireyin güvenliği üzerindeki en büyük tehdit olduğunu iddia eden eleştirel bir bakış açısına sahiptir. Ken Booth ve Wyn Jones'un öncülük

²⁴ Mitat Çelikkpala, "Enerji Güvenliği: NATO'nun Yeni Tehdit Algısı", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 10(40) (2014): 87-89.

²⁵ Mitat Çelikkpala, "Enerji Güvenliği: NATO'nun Yeni Tehdit Algısı", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 10, No. 40 (2014): 93-94.

²⁶ Murat Yorulmaz, "Değişen Uluslararası Güvenlik Algılamaları Bağlamında Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde "Değişmeyen" Güvenlik Paradoksu", *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 3, No. 1 (2014):105-110.

²⁷ Hans Günter Brauch, "Conceptualising the environmental dimension of human security in the UN", *International Social Science Journal*, 59 (2008): 20-29.

ettiği Aberystwyth Ekolü, birey güvenliği anlayışı ile birlikte insan güvenliği kavramının gelişimine önemli bir katkı sunmuştur. İnsan güvenliği, neyin güvenliğin odağına koyulduğunu, bu odağın güvenlileştirme nasıl yönlendirebileceğini ve nasıl bir yanılı üretebilme potansiyeline sahip olduğunu göstermesi bakımından, bu araştırmaya önemli bir düşünsel kaynak sağlamaktadır.

Başlıca insan güvenliği riskleri arasında şiddet, insan hakları ve kadın haklarının ihlali, yoksulluk, açlık ve eğitim ve sağlık temel hizmetlerinden yararlanamama yer almaktadır²⁸. Güvenlik kavramını genişletme veya güncelleme baskısı iki kaynaktan gelmektedir:

Birincisi, geleneksel askeri odaklı güvenlikle ilgili sorunların yıllar içinde muazzam bir şekilde artmasıdır. Sürekli artan bir silahlanma kapasitesinin aynı güvenlik artışını sağlayamayacağı yaygın olarak kabul edilmektedir. Üstelik bu silahlanma yarışının getirdiği ekonomik yük, dayanılmaz boyutlara ulaşmış, bu da askeri odaklı güvenlik anlayışı sorunlarına yol açmıştır²⁹.

İkinci olarak, güvenlik kapsamına askeri dışındaki diğer konu alanlarının da dahil edilmesi talepleri gelmiştir. Aslında, çoğu insan ve ulusun yaşamına ve refahına yönelik günlük tehditler, geleneksel askeri perspektifin iddia ettiğinden çok farklıdır. Dünyanın çoğunda güvenlik tehditleri artık ordulardan değil, ekonomik çöküş, siyasi baskı, kıtlık, aşırı nüfus, etnik ayrılıklar, doğanın tahrip edilmesi, terörizm, suç ve hastalıklardan kaynaklanmaktadır³⁰.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, konvansiyonel tehdit büyük ölçüde gündemden düşmüştür. Öte yandan, uluslararası gündemde terörizm, bölgesel istikrarsızlıklar, ayrılıkçı mikro ve etnik milliyetçilik, aşırılık yanlısı dini hareketler, organize suç, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı, kitlesel göç, kitle imha silahları ve yayılma gibi asimetrik güvenlik tehditleri ve riskleri ön plana çıkmaktadır³¹.

Tüm dünyada güvenlik tehditleri artık askeri tehditler değil, ekonomik çöküş, siyasi baskı, kıtlık, aşırı nüfus, etnik ayrılıklar, çevresel yıkım, terörizm, suç ve hastalıklardır. Seviyeler açısından, güvenlik kavramı derinleşmektedir. Bu, ulusal

²⁸ Nasih Sarp Ergüven, “Uluslararası hukuk açısından güvenlik kavramının teorik temelleri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65, No. 3 (2016): 814-818.

²⁹ Şeref Çetinkaya, “Güvenlik Algılaması ve Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenliğe Bakış Açıları”, *21.Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2012): 241-250.

³⁰ Max Boot, “The new American way of war”, *Foreign Affairs*, (2003): 49.

³¹ Barry Buzan, and Lene Hansen, *The evolution of international security studies*, (Cambridge University Press, 2009), 170-171.

güvenliğin yanı sıra bireysel, uluslararası ve küresel güvenliğin de analiz edilmesi gerektiği anlamına gelmektedir³².

Ayrıca güvenlikle ilgili aktörler sadece devletlerle sınırlı olmayıp, güvenlik kavramının nesneleri olarak bireyleri, toplumları, uluslararası kurumları, sivil toplumu, çeşitli çıkar gruplarını ve sivil toplum aktörlerini içermektedir. Bu bağlamda, genişleyen güvenlik kapsamına askeri olmayan alanlar da eklenmektedir³³.

Güvenlik kavramını derinleştiren çoğulcular ve sosyal kurucular, insan güvenliği gibi devlet dışı güvenlik konularını da içermektedir. Güvenlik çalışmalarını uluslararası düzeye taşımanın nedenlerinden biri de devleti idealist bir yaklaşımla küresel güvenliğin önünde bir engel olarak anlamaktır³⁴. Bu yaklaşıma göre “devlet” olarak adlandırılan oluşumlar kesinlikle dünya siyasetinin önemli unsurlarıdır. Yine de kapsamlı bir güvenlik teorisi için çeşitli güvenilmez ve mantıksız özelliklere sahiptirler:

- Bazıları şartlara göre güvenliği (iç ve dış) ön planda tutarken diğerleri önem vermediğinden, devletler öncelikle güvenilmezdir³⁵.
- Güvenlik düşünüldüğünde, iç ve dış güvenliğe öncelik verenler bile hedeflerden ziyade araçları temsil ettikleri için devletleri merkezde konumlandırmak mantıksızdır. Amaçların güvenliğinden ziyade araçların güvenliğine öncelik vermek mantıklı değildir³⁵.
- Devletler, kapsamlı bir güvenlik teorisinin temeli olarak hizmet edemeyecek kadar çok çeşitlidir. Bunun nedeni, birçok akademisyenin yıllardır tartıştığı gibi, tarihteki farklı haller ve aralarındaki ilişkilerin bizi devlet teorisini sorgulamaya zorlamasıdır³⁵.

Geleneksel güvenlik sorunları büyük ölçüde dış veya dış tehditlerle ilişkilendirilirken, güvenlik sorunları küreselleşmenin etkisiyle giderek daha fazla ulus-ötesi / ulus-altı ve çok boyutlu hale gelmiştir. Günümüzde, güvenlik

³² Karin M. Fierke, *Critical approaches to international security*, (Second Edition, John Wiley & Sons, 2015),

³³ Roland Dannreuther, *International security: The contemporary agenda*, (John Wiley & Sons, 2014), 117-125.

³⁴ Roland Dannreuther, *International security: The contemporary agenda*, (John Wiley & Sons, 2014), 129-130.

³⁵ Bekir Aydoğan, and Hakan Aydın, “Güç Kavramı, Kamu Diplomasisi Ve Güvenlik” (Ekopolitik uluslararası ilişkiler Masası – Rapor No: 11-02, Haziran 2011), 29.

alışmalarını çok boyutlu ve doğrusal olmayan yaklaşımlara uyarlama ve bu yaklaşımları daha fazla kavramsallaştırmanın yollarını bulma ihtiyacı vardır³⁶.

2.2. Güvenlik Kavramının Algısal Dönüşümü

Tarihsel perspektiften bakıldığında, güvenlik kavramı, Machiavelli'nin 16. Yüzyılda devletler arasındaki rekabetin onları zorunlu olarak çatışmalara götürdüğünü ve bir devletin güvenliğinin çoğu zaman kötüye gittiğini savunduğu ilk teoremleri çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Hugo Grotius 17. yüzyılda rasyonalizmin etkisiyle güvenlik kavramını ele almış ve uluslararası sistemin anarşik olduğunu öne sürmüş, ancak Hobbes'tan farklı olarak uluslararası sistemin mutlak bir çatışma alanı olarak görülemeyeceğini savunmuřtur³⁷. Grotius ile birlikte güvenlik ve savunma arasında doğrudan bir ilişki kurulmuştur. Böylelikle güvenlik kavramı, bir devletin saldırısına karşı bütünleşik savunma önlemleri olarak kabul edilmeye başlanmıştır.

1648'den önce Avrupa düzeni ve politikaları “Avrupa İttifakı”, “Toplu Güvenlik” veya “Kısıtlama” gibi farklı isimlerle anılıyordu³⁸. Bunların her biri aslında ulusal devlete ve g dengesi çeşitliliğine verilen bir addı. 17. yüzyılda Richelieu'nun yönetimi altında, Fransa, nihai amacı ulusal çıkarlara ulaşmak için ulus-devlet kavramına dayalı modern bir uluslararası ilişkiler yaklaşımı getirdi.

18. yüzyılda bu kez Büyük Britanya, önümüzdeki 200 iki yüzyıl boyunca Avrupa diplomasisine hâkim olan “g dengesi” kavramını geliřtirdi³⁹. Bu bakımdan idealist eğilimlerin geliştiği 18. yüzyılda güvenlik, savaşın reddi ile özdeşleştirilmeye başlandı.

Savaş ve çatışmayı nleme nerileri sunulmaya başlandı ve tüm bu önermeler, devlet güvenliğinin uluslararası sistemin güvenliği ile birlikte değerlendirilmesi gerektiği fikrinin temelini oluşturdu. Immanuel Kant, 1795 tarihli “Sürekli Bariş” başlıklı

³⁶ Babir Quliyev, “Wars of postmodern stage: theoretical explanations, applications and perspectives”, *Dilemas Contemporneos: Educacin, Poltica y Valores*, 7 (2019): 119-120.

³⁷ Muhittin Demiray ve İsmail Hakkı İşan, “Uluslararası Sistemde Güvenlik Kavramının Değişimi Ekonomik ve Jeopolitik Arka Planı”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (2008): 145-146.

³⁸ Muhittin Demiray ve İsmail Hakkı İşan, “Uluslararası Sistemde Güvenlik Kavramının Değişimi Ekonomik ve Jeopolitik Arka Planı”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (2008): 146.

³⁹ Henry Kissinger, “The Emotional Statesman”, *Diplomatic History*, 35, No. 4 (September 2011): 597.

yazısında uluslararası barışın korunması için şiddet ve savaşın hukuken kınanması gerektiğinin, barışın sağlanması için insanların sorumluluk alması gerektiğinin ve bunun ancak toplumsal bir sözleşme ile mümkün olabileceğinin altını çizdi⁴⁰.

Bunda, uluslararası düzeyde güvenliği sağlayacak kolektif bir kurumsal yapıya işaret ederken, günümüz literatüründe “Küresel Yönetişim” olarak tanımlanan federatif uluslararası yapının dünyadaki tüm devletleri bünyesine katarak kalıcı barışı sağlayabileceğine inanıyordu⁴¹.

19. yüzyılda Metternich’in Avusturyası, Avrupa Anlaşmasını yeniden imzaladı. Ancak daha sonra Bismarck’ın Almanya’sı, Avrupa diplomasisini soğukkanlı bir güç politikası oyununa dönüştürerek bu anlaşmayı bozdu. Ulus-devletler bağlamında incelenen sınır-otorite ilişkilerinin ortaya çıkışı Vestfalya Barışına dayanmaktadır. 19. yüzyılda ulus devlet kavramının Hegel’in katkılarıyla sistematik hale geldiği bilinmektedir⁴².

Güvenlik alanındaki modern çalışmalar ise, ABD’nin 2. Dünya Savaşı’ndan sonra başlangıçta daha çok uluslararası çatışmaların askeri yönlerine odaklanan dar bir kapsamla ortaya çıkmasına neden olduğu görülmüştür. II. Dünya Savaşı’nın sona ermesinin ardından bu tür çalışmalar üniversiteler çatısı altına alınmış ve 1970’li yıllardan itibaren düşünce kuruluşlarının sayısının muazzam bir şekilde arttığı görülmüştür⁴³.

ABD bugün güvenlik araştırmalarında önemli roller üstlenmeye devam etmektedir. Güvenlik çalışmalarının evrimi farklı dönemlerde incelenebilir: 1918 ile 1955 arasındaki erken dönem, 1955 ile 1985 arasındaki Altın Çağ, 1985 ile 1995 arasında güvenlik kapsamının genişletilmesi ve son olarak hüküm süren kritik güvenlik çalışmaları ise 1995’ten bugüne olarak değerlendirilmektedir.

⁴⁰ Muhittin Demiray, ve İsmail Hakkı İşcan, “Uluslararası Sistemde Güvenlik Kavramının Değişimi Ekonomik ve Jeopolitik Arka Planı”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (2008): 153.

⁴¹ Vincent Pouliot, *International security in practice: the politics of NATO-Russia diplomacy*, (Cambridge University Press, 2010), 231-235.

⁴² Ian Bellany, “Towards a Theory of International Security”, *Political Studies*, 29, No. 1 (1981): 100-101.

⁴³ Ian Bellany, “Towards a Theory of International Security”, *Political Studies*, 29, No. 1 (1981): 101, 103.

2.2.1. Erken Dönem (1918-1955)

1918-1955 yılları arasındaki ilk dönem, güvenlik çalışmalarının uluslararası ilişkiler disiplininin ayrı bir dal olarak yapılandırılmadığı dönemdir. İki dünya savaşı arasındaki dönemi ve II. Dünya Savaşı sonrasını kapsayan güvenlik çalışmalarının ilk dönemi, güvenlik anlayışının disiplinler arası ve çok boyutlu bir kavram olarak uluslararası hukuka, uluslararası örgütlere, demokrasinin yayılmasına ve siyasal teori ve silahsızlanma temelinde uluslararası kurumlara dayanmaktadır⁴⁴.

Herz, Wolfers, Brodie ve Wright gibi dönemin ünlü akademisyenler, savaş ve barışın politik, psikolojik ve ekonomik yönlerini araştıran birçok araştırma yürüttüler. Bu süre zarfında, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında demokrasinin, uluslararası iş birliğinin, ulusal kendi kaderini tayin etme hakkının, silahsızlanmanın ve kolektif güvenliğin önemi sıklıkla vurgulanmıştır. Az sayıda akademisyenin yaptığı çalışmalar dışında, askeri güce ulusal güvenliğin sağlanmasında siyasi bir araç olarak fazla önem verilmediği görülmüştür⁴⁵.

İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, güvenlik çalışmalarının temel araştırma konularına yansımıştır. Daha önce de belirtildiği gibi, güvenlik çalışmaları başlangıçta dar bir kapsamda yoğunlaşmış, uluslararası çatışmaların askeri olmayan yönleri ihmal edilmiş ve askeri dengeler üzerinde çok fazla durulmuştur. Bu dönemde dört ana varsayım kabul edilmiştir⁴⁶. Bunlar şöyledir:

Birincisi, güvenliğin tüm devletlerin tek ve tek hedefi olmaktan çok, devletlerin amaçlarından ve temel değerlerinden (ekonomik refah, ekonomik istikrar ve bireysel özgürlükler) yalnızca biri olduğu varsayılmıştır⁴⁷.

İkinci olarak, ulusal güvenlik hem askeri hem de askeri olmayan diplomatik araçlar ve yöntemlerle elde edilebilecek bir dış politika hedefi olarak kabul edilmiştir.

Üçüncüsü, devletlerin askeri politika ve stratejilerinde her zaman ihtiyatlı ve ihtiyatlı olmalarının yolunu açan güvenlik ikileminin farkındalığı olmuştur⁴⁸.

⁴⁴ Joseph S. Nye, and Sean M. Lynn-Jones, "International Security Studies: A Report of a Conference on the State of the Field", *International Security*, Vol. 12, No. 4 (Spring, 1988): 5-27.

⁴⁵ David A. Baldwin, "Security Studies and the End of the Cold War", *World Politics*, 48, no. 1 (October 1995): 117-141.

⁴⁶ Peter Hough, and Shahin Malik, Andrew Moran and Bruce Pilbeam, *International security studies: theory and practice* (Routledge, 2015), 301.

⁴⁷ J. Peter Burgess, *Handbook of new security studies* (Routledge, 2010), 18.

⁴⁸ J. Peter Burgess, *Handbook of new security studies* (Routledge, 2010), 19.

Son olarak, demokratik siyasal süreçler çerçevesinde ekonomi, medeni haklar ve özgürlükler ile iç ve milli güvenlik arasındaki ilişkiye dikkat çekilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden şekillenerek Sovyetler Birliği ile Amerika Birleşik Devletleri arasında ideolojik ve stratejik açıdan süper güçler arasında “Soğuk Savaş” olarak adlandırılan yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemde uluslararası siyasetin yapısı da değişmeye başlayarak, ikili bir yapının ortaya çıkmasına neden olmuştur⁴⁹.

Bu yeni süreçte sömürgecilik kaldırılmış ve daha önce sömürge olmuş ülkeler bağımsızlıklarını kazanarak birçok ülkenin dünya siyasetinde yerlerini almalarının önünü açmıştır. Bu yeni ülkeler genellikle Üçüncü Dünya veya Bağlantısız Blok olarak adlandırılmıştır. İkinci Dünya Savaşının uzun vadeli sonuçları ve savaş sonrası dönemde kolonilerin boşalması tartışılmış ve uluslararası alanda aktör sayısı hızla artmıştır⁵⁰.

Ayrıca daha önce Avrupa politikalarında atıfta bulunulan Asya, Afrika ve Latin Amerika gibi diğer bölge ve ülkeler 20. yüzyılın ortalarından sonra uluslararası ilişkilerde yerini almaya başlamıştır. Soğuk Savaş devam ederken caydırıcılık teorisi ortaya çıkmıştır. 1970'lere kadar uluslararası ilişkiler disiplini caydırıcılık teorisine odaklanmıştır. Sosyal bilimlerde davranışsal devrim, Michigan Üniversitesi'nde "Savaşın İlişkileri" gibi uluslararası çatışmalar üzerine çeşitli araştırma programlarının ortaya çıkmasının yolunu açmıştır⁵¹.

Bilindiği üzere bu programlar, uluslararası ilişkiler biliminin metodolojik farkındalığına önemli katkı sağlamıştır. Bununla birlikte, bu programlar doğrudan ulusal liderlerle ilgili sorunların belirlenmesi amacıyla oluşturulmamış ve bu nedenle ulusal güvenlik politikaları üzerinde sınırlı bir etkiye sahip olmuştur.

2.2.2. Altın Çağ (1955-1985)

1955-1985 yılları arasını kapsayan ikinci dönem, güvenlik çalışmalarının Altın Çağı olarak kabul edilir. İlk dönemden farklı olarak, nükleer silahların kontrolü, nükleer savaş olasılığı ve sınırlı savaş kavramı üzerine tartışmaların damgasını vurduğu bu dönemde, nükleer silahlar uluslararası siyasete yön vermeye başlamıştır. Güvenlik

⁴⁹ J. Peter Burgess, *Handbook of new security studies* (Routledge, 2010), 20-21.

⁵⁰ Keith Krause, “Critical Theory and Security Studies: The Research Programme of Critical Security Studies”, *Cooperation and conflict*, 33, No. 3 (1998): 300-302.

⁵¹ Paul D. Williams, *Security studies: an introduction* (Routledge, New York, 2012), 3.

tanımı bu dönemde ilk araştırma konuları arasında yerini almış ve burada diğer dış politika hedefleri arasındaki rolü ve güvenliğı sağlayacak araçlar bir kenara bırakılmıştır⁵².

Bu dönemde güvenlik çalışmaları, ulusal ve uluslararası güvenliğin sağlanmasında yepyeni nükleer silahların nasıl kullanılacağına odaklanmıştır. Nitekim Shelling, Snyder, Kaufmann, Kahn ve Kissinger gibi çeşitli akademisyenler makalelerinde askeri tehditleri ortadan kaldırmak için askeri araçların ve stratejilerin nasıl kullanılacağını araştırmışlardır⁵³.

Soğuk Savaş'ın iki kutuplu sisteminde teori ile pratik arasındaki bağlantı güçlendirilmiş ve en fazla yatırım yapılan araştırma alanını güvenlik çalışmaları oluşturmuştur. Nitekim saygın akademik dergiler, uluslararası ilişkiler disiplininin diğer alt dalları arasında ayrıcalıklı bir konuma gelen güvenlik çalışmaları ile ilgili birçok makale yayınlamıştır⁵⁴.

Bu Altın Çağ güvenlik çalışmalarının bir diğer temel özelliğı, üniversitelerdeki akademisyenlerin bilgilerini artırdıkça bu alana olağanüstü ilgi göstermeleri ve bunun sonucunda bu akademisyenlerin yerine askeri ve diplomasi kökenli olmalarıdır. Bu gerçeğe bağlantılı olarak, tüm kavramsal ve teorik çalışmalar siyaset biliminin nesnel bir anlayışına dayanmaya başlamıştır⁵⁵.

Düşünce kuruluşları, araştırma merkezleri ve üniversiteler nükleer silahların olası kullanımını modelleyen ve caydırıcılık teorisini açıklayan çeşitli bilimsel çalışmalar yürütmeye başladıkları görülmektedir. Doğrudan güvenlik konularıyla ilgili diğer teorik çalışmalar, ittifak çabalarını, detant politikasını ve düşmanlar arasında iş birliğı stratejilerini içermektedir. Bu tür teorik çalışmalar ve araştırmalar ağırlıklı olarak siyaset bilimi alanını şekillendirirken, akademisyenler bu çalışmaların sonuçlarını bazı siyasi sorunları çözmek için isteğe bağılı olarak uygulamaya çalışmışlardır⁵⁶.

⁵² Stephen M. Walt, "The renaissance of security studies", *International studies quarterly*, 35 (2) (1991): 213-217.

⁵³ Stephen M. Walt, "The renaissance of security studies", *International studies quarterly*, 35 (2) (1991): 217.

⁵⁴ Eda Baykan, "Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri", *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (2007): 37-42.

⁵⁵ Myriam Dunn Cavelty, and Thierry Balzacq, *Routledge Handbook of Security Studies* (Taylor & Francis eBooks, 2018), 213.

⁵⁶ Myriam Dunn Cavelty, Thierry Balzacq, *Routledge Handbook of Security Studies* (Taylor & Francis eBooks, 2018), 214-215.

Altın Çağ'ın bir başka özelliği de akademik dünyadaki geniş güvenlik çalışmaları alanı olması olarak nitelendirmektedir. Diğer bir deyişle, güvenlik çalışmalarının Altın Çağ'ında ağırlık merkezi açıkça akademik dünyaya doğru kaymıştır. Ayrıca, yeni siyasi sorunların ortaya çıkması ve bazı teorik ve ampirik sorunlar, güvenlik araştırmalarında Rönesans'ın başlamasına katkıda bulunmuştur⁵⁷.

Bununla birlikte, güvenlik çalışmaları 1960'ların ortalarında ivme kaybetmeye başlamıştır. O yıllarda araştırma programlarında bir tikanıklık yaşanmasının yanı sıra, 1960'lı yıllarda güvenlik çalışmalarındaki bu düşüşün nedeni, ilk dalga akademisyenlerinin bu konudaki araştırma faaliyetlerine ivme kazandırabilecek yeterli sayıda doktora öğrencisi yetiştirmedeki başarısızlığıdır⁵⁷.

Chicago Üniversitesi'nden Albert Wohistetter ve Massasuchetts Institute of Technology (M.I.T)'den William Kaufmann gibi akademisyenler sahada öğrenci yetiştirirler de, bu öğrenciler akademik bölümlerde görev yapmak yerine devlet memuru veya danışman olmayı tercih etmişlerdi. Öte yandan Vietnam Savaşı, "sistem analizi" tekniklerine odaklanan ve uluslararası çatışmalarda pazarlık teorisinin uygulanmasına odaklanan bu alandaki ilk çalışmalarda şüphe uyandırmıştı.

Üstelik bu savaş, birçok üniversitede güvenlik çalışmalarının eski moda muamelesi görmesine neden olduğu görülmüştür. ABD-Sovyetler Birliği detantı da savaş çalışmalarını daha da önemsiz hale getirmiştir. ABD ekonomisindeki düşüş eğiliminin ardından uluslararası ekonomi politikaları daha fazla ilgi görmüştür. Bu perspektifte, 1970'lerdeki détente dönemi (ülkeler arasında barış - uluslararası ilişkilerde rahatlatma), uluslararası güvenliğin baskın görüşünün damgasını vurduğu görülmektedir⁵⁸.

Uluslararası düzende ortaya çıkan güç dengesi, uluslararası ilişkilerde durgunluk yaratırken, devletlerin kendi güvenlik arayışları uluslararası alanda da istikrar getirmiştir⁵⁹. Bu bağlamda, güvenlik çalışmalarında Rönesans 1970'lerin ortalarında başlamıştır. Güvenlik çalışmalarında bu Rönesansı başlatan gelişmeler, Ford Vakfı'nın güvenlik konularında çalışan çeşitli akademik merkezleri destekleme kararı ve bu alanda temel forum haline gelen "Uluslararası Güvenlik" dergisinin kurulması

⁵⁷ Myriam Dunn Cavelty, Thierry Balzacq, *Routledge Handbook of Security Studies* (Taylor & Francis eBooks, 2018), 216.

⁵⁸ Lawrence Freedman, "International security: changing targets", *Foreign Policy*, 110 (1998): 48-63.

⁵⁹ Sait Yılmaz, *Güç ve Politika* (ALFA Yayınları, İstanbul, 2008), 8.

olmuştur. ABD Büyük Stratejisinin oluşturulması, güvenlik çalışmalarının önemini de arttırmıştır⁵⁹.

Bu Büyük Strateji, güvenliği sağlamak için askeri ve diplomatik araçlarla oluşturulmuş bir "devlet teorisi" olarak düşünülmüştür. Altın Çağ'a damgasını vuran ise Kenneth Waltz'ın "Theory of International Politics (1979)" un uluslararası ekonomi politiğe gerçekçiliğin resmileştirilmiş versiyonu ile sunumu olmuştur⁶⁰.

Altın Çağ'ın özellikleri, genellikle akademik literatürde güvenlik araştırmalarına verilen büyük yer ile tanımlanmıştır. Akademisyenler üniversitelerde araştırma faaliyetlerine devam etmenin yanı sıra en etkili çalışmalarını üretmek için düşünce kuruluşlarına da katılmışlardır. Dolayısıyla o yıllarda üniversitelerden düşünce kuruluşlarına doğru bir kayma oldu. Ürettikleri çalışmalarda esas nokta milli güvenlik olup, devletler birincil aktörler olarak görülürken, tüm devletler ulusal güvenliği sağlamak olarak belirlenen ulusal çıkarlarına ancak askeri güç kullanarak ulaşabilirliği savunmaya başlamışlardır⁵⁹.

Soğuk Savaş sırasında, güvenlik çalışmaları yalnızca bilim adamlarının devletlerin askeri yönüne odaklanan çalışmalarından oluştuğu görülmektedir. Askeri güçle ilgili her türlü konu bir güvenlik sorunu olarak kabul edilmiş ve askeri güçle ilgili olmayanlar düşük siyaset kategorisine alınmıştır. Kısacası askeri güç, bu dönemin güvenlik anlayışında merkezlenmiştir⁶¹.

Gerçekçi ve Yeni-Gerçekçi teorisyenlerin şekillendirdiği bu güvenlik anlayışı, askeri güce sahip olmayı, artırmayı ve kullanmayı her şeyden daha üstün ve daha önemli göstermekteydi. Bu varsayıma göre, Walt'un da belirttiği gibi, "askeri güç bu alt dalın özüdür... Güvenlik Çalışmaları tehdit, kontrol ve askeri güç üzerinde durmaktadır"⁶².

Bu dönemdeki başlıca araştırma alanları, devletlerin uluslararası sistemde birincil aktörler olarak kabul edilmesi, güvenlik politikalarının askeri stratejiler temelinde şekillendirilmesi, devletlerin ulusal güvenliğe yönelik mevcut ve potansiyel tehditlere karşı yalnızca kendi askeri güçlerine güvenme ihtiyacı ve aynı şekilde,

⁶⁰ Sait Yılmaz, *Güç ve Politika* (ALFA Yayınları, İstanbul, 2008), 8-9.

⁶¹ Keith Krause, and Michael C. Williams, *Critical Security Studies* (London, Routledge eBook, 2002), 33-59.

⁶² Stephen M. Walt, "Rigor or rigor mortis? Rational choice and security studies", *International security*, 23, No. 4 (1999): 212.

kendine güvenmenin önemi ve nükleer caydırıcı sistemin faydaları olarak görülmektedir. Güvenlik kavramı, güvenlik çalışmalarının Altın Çağında ancak askeri gücüyle devletin ulaşabileceği devlet merkezli bir hedef olarak belirtilmiştir⁶³.

2.2.3. Güvenlik Kavramının Dönüşümü (1985-1995)

1985-1995 yılları, güvenlik çalışmalarının Soğuk Savaş'ın askeri güç ve nükleer silah anlayışından farklılaştığı ve güvenlik kavramının genişletilmesiyle yeniden tanımlandığı bir dönemi göstermektedir. Keohane'nin 1986'da yayınladığı "Neorealism and its Critics" ve Barry Buzan'ın "People, States and Fear" kitabı bu dönemin temel akademik çalışmaları arasındaydı⁶⁴.

Bu dönemde güvenlik anlayışı ortak güvenlik fikri etrafında şekillenmeye başlamış ve güvenliğin ekonomik kalkınma ve siyasi entegrasyonla ilişkisi sıklıkla vurgulanmıştır. 1970'lerden ve 1980'lerden itibaren, ekonomik ve çevresel çevrelerin yanı sıra uluslararası ilişkilerde de dar güvenlik tanımına yönelik eleştiriler hakim olmaya başlamıştır. Bunun bir göstergesi olarak, prestijli bir uluslararası ilişkiler dergisi olan "Survival", 1989'da sadece askeri olmayan dış politika konularını ele alan özel bir sayı yayınlamıştır. Ayrıca 1990'lı yıllarda uluslararası suçlar, kimlik sorunları ve göç güvenlik çalışmaları kapsamına alınmıştır⁶⁵.

1989 yılı pek çok açıdan Avrupa tarihi için bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Bu yıldan sonra yaşananlar, devrimleri, imparatorlukların çöküşünü ve güç gruplarının yeniden yapılanmasını temsil eden 1789, 1815 veya 1919'daki gelişmelerin çok ötesinde görülmektedir. 1989'a kadar, değişiklikler yalnızca yerleşik güç dengesi sistemi içinde veya hegemonik bağımsız devletlerin sınırları içinde gerçekleşmiştir. 1989 sonrası ise uluslararası alanda yaşanan değişimler Avrupa'nın devlet sistemini dramatik bir şekilde değiştirmesine neden olmuştur⁶⁶.

⁶³ David A. Baldwin, "An Ethics of Connection: Social-nature in Canada's Boreal Forest", *Ethics, Place and Environment*, 7 (3) (2004): 10-11.

⁶⁴ Stephen M. Walt, "The renaissance of security studies", *International studies quarterly*, 35, No. 2 (1991): 212.

⁶⁵ Selahattin Bakan, ve Sonay Şahin, "Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü Ve Yeni Tehditler", *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 4, No. 2 (2018): 135.

⁶⁶ Şaban Tanıyıcı, "Uluslararası ilişkiler kuramları ışığında doğu avrupa ülkelerinde soğuk savaş sonrası dış politika belirleme sürecinin analizi", *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 4, No. 7 (2004): 158-159.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, uluslararası güvenlik ve güvensizlikte yeni modellerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İki kutuplu güç dengesi sona ererken, NATO ve AB'nin genişlemesi Avrupa'da yeni bir güvenlik anlayışının gelişmesinin yolunu açmıştır. Bu bağlamda, demokrasi, yeni uluslararası topluluğu oluşturmak için temel dinamik özellik olarak kullanılmıştır. Eski Yugoslavya kimlik sorunları yaşarken; Körfez Bölgesi, çeşitli gruplar tarafından bölgesel hegemonya peşinde sıkışıp kalmış; ve Afrika, güvenlik sorunları olarak başarısız devletlerden zarar görmüştür⁶⁷.

Bu bağlamda, güvenlik anlayışı 1990'larla birlikte temelden değişmiştir. Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından devlet güvenliğinin aksine “güvenlik devleti” olarak tanımlanan yeni bir kavram ortaya çıkmıştır. Bu noktadan sonra güvenlik çalışmalarının tek aktörü devletler olmayıp, bireyler ve çevre de dikkate alınmıştır. 1991'den sonra güvenlik kavramı, Soğuk Savaş sırasında hâkim olan gerçekçi bakış açısından uzaklaşmıştır. Bunun nedeni, realist varsayımların uluslararası gelişmeleri açıklamada yetersiz kalması ve bunun da ötesinde realistlerin yeni uluslararası siyasi gündemi kabul etmemekte ısrar etmesi olarak nitelendirilmektedir⁶⁸.

Daha önce de detaylandırıldığı gibi, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra geleneksel güvenlik anlayışı dönüşmeye başlamıştır ve geçmişe göre (özellikle Avrupa devletleri arasında) askeri gücün önemi azalmıştır. Devlet merkezli güvenlik sorgulanmış ve birey merkezli güvenlik tanımları bilim adamları tarafından savunulmuştur. Diğer bir deyişle, vatandaşlara ve temel kaynaklara yönelik tehditler, devletin örgütsel kimliğine ve yapısına veya siyasi sistemine yönelik tehdit olarak kabul edimiştir.

Buzan'ın analizlerine göre Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan tehditleri çeşitli sektörler bazında irdelemek gerekmektedir. Güvenlik, askeri, siyasi, ekonomik, sosyal ve çevresel güvenliğe yönelik tehditler çerçevesinde değerlendirilmeliydi. Askeri güvenliğin temelinde, devletlerin etkileşimlerine ve iyi niyet ya da başka türlü algılarına ve stratejik hedeflere göre belirlenen savunma ve saldırgan askeri kapasiteleri yatmaktaydı. Siyasi güvenlik ise devletlerin örgütsel istikrarı, hükümet

⁶⁷ Terrence L. Chapman, “International security institutions, domestic politics, and institutional legitimacy”, *Journal of Conflict Resolution*, 51, No. 1 (2007): 134-166.

⁶⁸ Demet Haser, “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı: Soğuk Savaş Sonrası Dönem Güvenlik” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2018), 2.

sistemleri ve bu yönetim sistemlerine meşruiyet sağlayan ideolojilerin sağlam olup olmadığı ile belirlenmektedir⁶⁹.

Ekonomik güvenlik, gerekli kaynaklar, finansman ve piyasalara yeterli erişim yoluyla vatandaşları için refah ve kabul edilebilir bir yaşam tarzı sağlayan devlet gücü olarak tanımlanmaktadır⁶⁹. Sosyal güvenlik kavramı ise, bir devletin ulusal kimliğini, geleneklerini, kültürünü, dini yapılarını ve resmi dilini koruma endişesinden kaynaklanmaktadır. Son olarak, çevre güvenliği, hem bölgesel hem de uluslararası düzeyde devletler dahil olmak üzere tüm insan oluşumlarına ve organizasyonlarına ev sahipliği yapan ekolojik sistemin korunmasını ifade etmektedir. Buzan, bu sektörlerin birbirinden ayrı olmadıklarını, tam tersine iç içe geçtiklerini savunmaktadır⁷⁰.

2.2.4. Eleştirel Güvenlik (1995 Sonrası)

1995'ten günümüze kadar olan dördüncü dönemde güvenlik çalışmalarını tanımlarken, Soğuk Savaş sonrası bir grup akademisyenin entelektüel yolculuğunun ortaya çıkardığı Eleştirel Güvenlik Çalışmaları terimini kullanmak doğru olarak nitelendirilmektedir. Bu bağlamda Krause ve Williams tarafından 1997 yılında derlenen "Critical Security Studies: Concepts and Cases" kitabı disiplinde yeni bir sayfa açmıştır⁷¹.

Buzan, Waever, Booth, Ayoob, Walker ve Eriksson gibi çeşitli teorisyenlerin araştırmalarıyla genişleyen eleştirel güvenlik yaklaşımı, eleştirel teori ve post-pozitivist yaklaşıma dayanan, devlet merkezli olmayan bir ideolojidir. Güvenliğe yönelik eleştirel bir yaklaşıma dayanmakta ve güvenliğin ana veya referans aktörünü sorgulamakla başlamaktadır.

Bu bağlamda, Eleştirel Güvenlik Çalışmaları, ilgili aktörleri, farklı boyutları ve seviyeleri entegre ederek güvenlik kavramını ele almaktadır. Bu arada 11 Eylül saldırıları uluslararası terörü gündeme getirmiştir ve Afganistan ve Irak'ta

⁶⁹ Barry Buzan, Ole Wæver, and Jaap de Wilde, *Security: A new framework for analysis* (Lynne Rienner Publishers, 1998), 27-28.

⁷⁰ Barry Buzan, "New patterns of global security in the twenty-first century", *International Affairs*, 67, No.3 (1991): 431-451.

⁷¹ Edward Newman, "Critical human security studies", *Review of International Studies*, 36, No. 1 (2010): 77-94.

müdahaleye neden olmuştur. Böylece, İslami köktencilik ABD için tehdit kaynakları arasında yer almaya başlamıştır⁷².

ABD'nin tek taraflılığı ve önleyici grev stratejisi Batılı müttefiklerinin ve Rusya ve Çin gibi büyük güçlerin tepkisine neden olurken, uluslararası fikir birliğinin olmaması güvenlik ortamında yeni bir anarşiye yol açmıştır (Mutlu ve Akbaş, 2016, s.1- 2). Bu anarşinin kaynakları farklı yaklaşımlar, güvensizlik ve belirsizlik olarak özetlenebilmektedir. Güvenlik kavramının yeniden yapılandırılmasında kritik güvenlik çalışmalarının en önemli katkısı, güvenliği, sosyal olarak inşa edilmiş fikir, norm ve değerler temelinde aktörler tarafından inşa edilen, tanımlanan, algılanan ve uygulanan bir kavram olarak kabul etme ihtiyacını ortaya çıkarmak olmuştur⁷².

Bu noktada, kritik güvenlik anlayışı çerçevesine çok önemli bir katkı ile Kopenhag Okulu tarafından öne sürülen güvenlikleştirme kavramına dikkat çekmek çok önemlidir⁷³. Güvenlikleştirme, bu tartışmalı konunun tabularla güvenlik alanına kaydırılması ve acil önleme sonucunda bir aktörün hayatta kalmasına yönelik bir tehdit olarak siyasi bir konuyu kamuya sunma eylemi olarak tanımlanmaktadır. Herhangi bir konuyu güvenlik meselesine dönüştüren aktör (genellikle bir ülkedeki siyasi veya askeri elit), böylece olağanüstü araç ve tedbirleri kullanma yetkisi kazanmaktadır. Bu, aktörün konuyla ilgili politikalarını meşrulaştırmasını sağlamaktadır. Az önce yukarıda değinilen insan güvenliği, istihbarat yanılgısının kaynağını işaret ediyorsa, güvenlikleştirme de istihbarat yanılgısının yönünü işaret etmesi bakımından çok değerli bir kavramdır.

2.2.5. ABD'nin Ulusal Güvenlik Siyasetindeki Algısal Dönüşüm

ABD Büyük Stratejisi, "En basit ifadeyle, bir devletin büyük stratejisi, kendisini güvenli hale getirme planıdır. Büyük strateji, güvenliği sağlamak için ulaşılmaması gereken hedefleri belirler ve bu hedefe götürdüğüne inanılan siyasi ve askeri eylemleri tanımlar". İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, Amerika Birleşik Devletleri'nin uyguladığı büyük stratejinin adı çevrelemedir. Bu stratejinin iki temel amacı vardır.

⁷² David Mutimer, "Critical security studies: a schismatic history", *Contemporary security studies*, (2007): 53-74.

⁷³ Keith Krause, "Agenda of Security Studies: Politics and Methods", *Mershon International Studies Review*, 40, No. 2 (1996): 229-254. Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods", *Mershon International Studies Review*, 40, No. 2 (1996): 229-254.

İlk hedef, Sovyetler Birliği'nin bölgesel genişlemesini engellemek, ikincisi ise büyük bir savaştan kaçınmaktır. Bu hedeflere ulaşmanın ise iki boyutu vardır. Birinci boyut, Batı Avrupa ve Japonya ile askeri ittifak oluşturmaktır. İkinci boyut, Avrupa ve Uzak Doğu'da silahlı kuvvetler konuşlandırmaktır.

Muazzam ekonomik harcamalar ve kontrol altına alma stratejisinin uygulanmasındaki zorluk, bunun yeni bir versiyonunu getirmiştir: sınırlı kontrol. Sonlu çevreleme, George F. Kennan, Hans J. Morgenthau ve Walter Lippmann tarafından kuramlaştırılan büyük bir strateji modelidir. Doğrudan Avrasya kara kütlesi üzerinde Sovyet yayılmasının durdurulmasını önermektedir. "Güçlü bir nükleer caydırıcılığı sürdürmenin yanı sıra, bu strateji ABD'nin Batı Avrupa, Japonya ve Kore ile mevcut ittifaklarını (kabaca mevcut kara ve hava kuvvetleri düzeyinde) ve ABD'nin Batı'nın Basra Körfezi'ne erişimini koruma taahhüdünü korumaktadır.

Körfez bölgesi, ister "çevreleme" unsuru olarak, ister dar bir şekilde tanımlanmış, "sınırlı çevreleme" olarak, ABD'nin büyük stratejisinde her zaman stratejik bir konuma sahip olmuştur. ABD müdahalesinin ortak bir açıklaması Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle ilgili olmuştur. Bu görüşe göre, Körfez krizi, bir Pax Americana dönemini demirlemek için mükemmel bir fırsat olarak görülmüştür.

Doğu-Batı çatışması büyük ölçüde görüş alanından çıkmıştır. Bu çatışma, Soğuk Savaş sırasında uluslararası güvenlik gündemine hakim olmuştur. Arkasından ortaya çıkan, farklı bir tehlike dizisi, gerçekten yeni değil, ancak daha önce Soğuk Savaş kaygılarının gölgesinde kalmıştır. Yeni ortaya çıkarılan gündem, daha önce ihmal edilmiş çatışma kaynaklarına çok daha fazla dikkat vererek odak noktası bakımından daha geniştir⁷⁴.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle uluslararası güvenlik alanında iki kavram ön plana çıktı. Bunlar "karşılıklı bağımlılık" ve "kolektif güvenlik" idi. Karşılıklı bağımlılık, dünya siyasetindeki güç yapısının değişmesi sonucunda ortaya çıkan yeni ortaya çıkan çok kutuplu uluslararası sistemin bir sonucuydu. Tüm devletlerin güvenlik ihtiyacına ancak toplu olarak cevap verilebilirdi. Birleşik Devletler muhtemelen hem ekonomik hem de askeri güçte lider konuma sahip tek ülke olarak kalacaktı, ancak

⁷⁴ Sean M. Lynn-Jones, and Steven E. Miller, *Global Dangers: Changing Dimensions of International Security (International Security Readers)* (The MIT Press, 1995), 3.

hiçbir büyük gücün kendi kendine çözemeyeceği benzeri görülmemiş karşılıklı bağımlılık sorunları ile başa çıkmak zorunda kalmıştı. Bağımsız ulusla arasında uluslararası güvenliğin klasik gündemi olmuştu⁷⁵.

Bu açıdan Birleşmiş Milletler'in uluslararası güvenlik adına toplu güvenliğin uygulanmasında önemli bir belirleyici rol üstlenmesi bekleniyordu. Devletlerin karşılıklı bağımlılığı kavramı, çağdaş uluslararası düzenin ana çerçevesini oluşturmaktadır. Seyom Brown ve Robert O. Keohane'a göre "ülkeler artık kendi kendine yeterli olmadığından, karşılıklı bağımlılık onları giderek daha fazla birbirine bağlamıştır ve bunun sonucunda güvenlikleri de birbirine bağımlı hale gelmiştir.

Günümüzde nükleer silahlar, yoksulluk, çevre, insan hakları, gıda ve enerji kaynakları gibi konular, zorunlu olarak birbirleriyle iş birliği yapması gereken tüm dünya toplumlarını ilgilendirmektedir. Soğuk Savaş sonrası ve Körfez savaşı sırasında ABD'nin yeni dış politikası, "yeni dünya düzeni" retoriği üzerine yapılandırıldı. Kontrol altına alma kavramının Soğuk Savaş sonrası dış politikayla alakasını yitirdikten sonra ortaya çıkan boşluğu doldurması gerekiyordu.

O zamanlar yeni dünya düzeninin retoriğinin iyi tanımlanmış bir anlamı ve yapısı yoktu. Ancak stratejistler ve akademisyenler, kavramı teorik olarak güçlü ve uygulamada ikna edici hale getirmek için büyük çaba sarf etmişlerdir. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra, 1945'te BM'nin kurucularını motive eden bir düzen oluşturulması öngörülmüştür. "Soğuk Savaş prangalarından kurtulmuş, yeniden canlanmış bir BM, nihayet uluslararası bir Wilsoncu idealizm düzenini, demokrasi ve özgür insanlar için güvenli bir dünya düzenini uygulayabilecektir. Diğer Wilson ilkelerinden, kendi kaderini tayin hakkından söz edilmemiştir".

Irak'ın Kuveyt'i işgali ve ABD'nin buna tepkisi, ABD dış politikası hakkında çeşitli teorik önermelerin doğrulanması için fırsat sağlamıştır. Uluslararası ilkelerin ve BM Şartının ABD'nin müdahalesinin arkasındaki itici güçler olduğuna dair resmî açıklamaya çok az insan değer veriyordu"⁷⁶. Bush, askeri bir müdahalenin düşünülmediğini söylemiştir, ancak daha sonra ifadesinden geri adım atmıştır. Suudi Arabistan, Saddam'ın bir sonraki hedefi olabileceği için Bush yönetimi dikkatini

⁷⁵ Robert O. Keohane, and Joseph S. Nye. "Power and Interdependence" by *International Organization*, 41, No. 4, (1987): 730.

⁷⁶ Shibley Telhami, "Is a Standing United Nations Army Possible--Or Desirable", *Cornell International law Journal*, 28, No. 3 (1995): 673.

Suudi Arabistan'a çevirmişti. İşgalden dört gün sonra, Suudi Kralı Fahd'ın talebine yanıt olarak Bush, Çöl Kalkanı Operasyonu'nun bir parçası olarak ABD paraşütçülerine ve hava araçlarına Suudi petrol sahalarını korumalarını emretmişti⁷⁷.

Suudi Arabistan'a gönderilen ABD kuvvetlerinin sayısı 1991'in başlarında 400.000'e kadar çıkacağı tahmin ediliyordu⁷⁸. Caydırıcılık çabalarına gelince, ABD'li politika yapıcıların tutarlı bir caydırıcı strateji uygulamaya yaklaşmadıklarına dair güçlü bir inanca sahip oldukları görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri Irak hükûmetine konumunu açıkça bildirebilmişti⁷⁹. Bu noktada şu soru ortaya çıkmaktaydı: "Bir caydırıcılık stratejisi düzgün bir şekilde uygulanmış olsaydı Saddam Hüseyin caydırılabilir miydi?" Muhtemelen cevap hayır olmalıdır.

Saddam'ın Kuveyt'i işgal etme konusundaki birincil motivasyonu ekonomik çaresizlikten olduysa, devrilmesine yol açabilecek hareketsiz devam eden ekonomik sorunların algılanan sonuçları nedeniyle askeri maliyetlerden bağımsız olarak ileriye gitmesi mümkün olabilirdi⁸⁰. Kasım 1990'da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi bir saldırıya karşı güç kullanımına izin veren bir kararı kabul etti. BM tarihinde yalnızca ikinci kez ve 40 yıl sonra ilk kez bu tür bir eylem onaylanmıştı. Bu bağlamda, dünyanın tek süper gücünün olası sonuçları Soğuk Savaş sonrası davranış kurallarının göstergesi olacak bir görevle karşı karşıya kaldığı bir zamanda böylesine kritik bir yetki vermede kararın önemi çok yüksekti.

Bu anlamda, iki tür olasılığın gerçekleşmesi gerekiyordu. İlk seçenek, kararın ABD liderliğindeki koalisyon güçleri tarafından, kararın tanımladığı meşru sınırlar içinde uygulanmasıydı.

İkinci seçenek, Irak güçlerine karşı orantısız güç kullanımına başvurarak böylesine kritik bir çözümü kötüye kullanmaktı. Uzun ve derin demokrasi geleneklerine sahip bu devletler, Körfez'deki acımasız ve intikam dolu savaşa çok hazır görünüyorlardı; kaynak hegemonyasını sürdürmek ve jeopolitik hırsları tatmin etmek için muazzam

⁷⁷ Stephen Marrin, "Preventing intelligence failures by learning from the past", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 17, No. 4 (2004): 655-672.

⁷⁸ Glenn P. Hastedt, *American Foreign Policy: Past, Present, Future* (Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2000), 70.

⁷⁹ Glenn P. Hastedt, *American Foreign Policy: Past, Present, Future* (Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2000), 120.

⁸⁰ Glenn P. Hastedt, *American Foreign Policy: Past, Present, Future* (Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2000), 121.

güç kullanmak niyetindelerdi⁸¹. Demokrasi adına savaşı meşrulaştıran retoriğe rağmen, bu, petrolün fiyatlandırılması ve ABD'nin kendisini soğuk savaş sonrası küresel güvenlik düzenlemelerinin lideri veya George Bush'un ifade ettiği gibi yeni dünya olarak kurma kapasitesi ile ilgili bir savaşı⁸¹.

Birleşik Devletler asker ve silah sağlarken, Suudi Arabistan ve Japonya fonlardan aslan payını sağlamıştı. Müttefiklerin Amerika Birleşik Devletleri'ne Çöl Fırtınası Operasyonu'nun maliyetini karşılama taahhüdü 41,7 milyar doları bulmuştu. Çöl Fırtınası Operasyonunun bir parçası olan açık sübvansiyonlar, Asya ve Orta Avrupa'daki Amerikan üsleri ve birliklerine tam finansman sağlanması çağrılıyla yansıtılmaktadır⁸².

Bu tür bir pretoryen ortaklık, Amerika Birleşik Devletleri'nin, Amerika'nın görece ekonomik düşüşünü hızlandırmadan uluslararası askeri ilişkiler üzerinde önemli bir etki oluşturmaya izin vermiştir. Bush yönetiminin, ulusal egemenliğin, uluslararası hukukun ve Birleşmiş Milletlerin ilkeli savunmasının güçlülüğünü yeniden keşfi, pretoryen ortaklıkların meşrulaştırılmasında yararlı bir işlev olmuştur⁸².

Irak'a karşı bir araya gelerek harekete geçen koalisyon güçlerinin, Irak'ın Kuveyt'e yönelik saldırganlığına karşı BM kararından meşruiyetlerini almaları gerekiyordu. ABD, böyle bir operasyonu yeni dünya düzeninin yeni koşullarının bir göstergesi olarak uygulamayı planlıyordu. ABD söyleminde BM, meşruiyetin ana kaynağıydı. Ancak savaş sürecinde, BM'nin neredeyse tüm düşünceleri ve kısıtlamaları ihlal edilmişti. Körfez Savaşı'nda BM'nin görevinin başarısızlığı trajik ve geniş kapsamlıydı.

Bu başarısızlığın özü, Güvenlik Konseyinin Amerika Birleşik Devletleri ve koalisyonu kontrol etmeyi reddetmesiydi ve BM'nin bir BM raporuna göre Irak'ı sanayi öncesi koşullara indirgeyecek bir şekilde BM'nin resmi olarak sınırsız savaş yürütmekle ilişkilendirilmesine izin vermişti⁸³.

⁸¹ Richard A Falk, "The United Nations and the Rule of Law", *Transnat'l L. & Comtemp. Probs.*, Vol. 4 (1994): 536.

⁸² Kenneth A. Oye, *Economic discrimination and political exchange: World political economy in the 1930s and 1980s* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1992), 28.

⁸³ Richard A Falk, "The United Nations and the Rule of Law", *Transnat'l L. & Comtemp. Probs.*, Vol. 4 (1994): 537.

2.3. İnsani Bir Gayret Olarak İstihbarat

Pek çok farklı şekilde tanımlanan istihbarat, genel olarak gelecekteki olayların en doğru tahminini yapabilmek için toplanan bilgilerin gizlilik, tarafsızlık, doğruluk ve süreklilik ilkelerine göre değerlendirilmesidir. Devletin güvenliği ve ulusal bağımsızlığın korunması için hayati bilgiler olarak da tanımlanan istihbarat, bilgi, haber ve gizli servisleri ifade etmek içinde kullanılmaktadır⁸⁴.

Yukarıdaki tanım, istihbarat kavramının tanımına ilişkin bir malumun ilanı olmaktan ötede, kavramın insani özüne dikkat çekmek için yapılmıştır. Zira “tahmin”, “tarafsızlık”, “doğruluk” gibi sübjektif ilkeler ve tüm bunların yer aldığı “değerlendirme” süreci, baştan sona insanidir. İstihbaratın pek çok niteliği, onu, insanın en temel davranışsal niteliğiyle, “hata yapmakla” bütünleştirir. Esasen bu araştırmanın temel sorunsalı olan istihbarat yanılgısı da istihbaratın insani niteliğinden beslenir. Öyleyse istihbaratın insani süreçlerini kısaca gözden geçirmekte yarar vardır.

Son yıllarda istihbaratın ulusal ve uluslararası ilişkiler açısından önemi konusundaki tartışmalar, akademisyen ve uzmanları istihbarat konusunda çok sayıda kitap ve makale yazmaya yöneltmiştir. Bu kitap ve makalelerdeki istihbarat tanımları incelendiğinde, en önemli vurgunun istihbaratın bilgi ile doğrudan ilişkili olduğudur. İstihbarat araştırmalarının amacının, hedef kişi, kuruluş veya devletlerin niyetlerini ve bu niyetleri gerçekleştirme planlarını ve kapasitelerini öğrenmek olduğu da gözlemlenmektedir⁸⁵.

Bu kapsamda yapılan tüm istihbarat soruşturmalarının amacı, bir ülkenin ulusal çıkarlarını korumak ve genel güvenliği sağlamaktır. Topluma fayda sağlama ve insanların istekleri dikkate alınarak, çağdaş önlemler, ulusal değerler ve beklentiler kullanılarak gerçekçi ve akılcı bir yöntemle ulusal çıkarlar belirlenir. Ulusal çıkarların gizli yönleri de bulunmaktadır. Bu örtüklük, devlet sırrı olarak özenle

⁸⁴ Seçkin Aköz, “Stratejik İstihbarat Türü Olarak Siyasi İstihbarat” (Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, 2019), 12-13.

⁸⁵ Andaç Karabulut, “Dünya tarihinde istihbarat”, *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, Vol. 5 (18) (2013): 64-68.

korunmalarını gerektirmektedir⁸⁶. Bu açıdan bakıldığında, "ulusal çıkarlar" ulusal politikaların temelini oluşturmaktadır.

İstihbarat servislerinin çalışmaları, ulusal çıkarların belirlenmesinde ve değişen koşullar altında önlem alacak yetkililerin ve / veya kişilerin belirlenmesinde kritik öneme sahiptir⁸⁷. Yukarıda değinildiği gibi istihbarat servislerinin temel amacı, ulusal çıkarları gerçekleştirecek politikalara katkıda bulunmak ve bunları korumaktır. Her ülkenin istihbarat servisleri bu amaç doğrultusunda dünya çapında etki alanlarını genişletmek istemektedirler. Ancak temelde bunun sadece ekonomik ve askerî açıdan güçlü devletler tarafından başarılabilirdiği görülmektedir. İstihbarat hizmetleri ancak daha fazla finansal yatırım ve personelin eğitimi ile başarılı olabilir. Dolayısıyla istihbarat örgütlerinin gücü devletlerin gücünden bağımsız düşünülmemelidir⁸⁸.

2.3.1. KısaTarihçe

İstihbarat, erken dönemlerde diplomasi veya savaşın idaresi açısından önemli bir araç olarak kabul edilmiştir. Tarihsel açıdan bakıldığında birçok eski eserlerde istihbarata değindiği görülmektedir. Örneğin yaklaşık 2500 yıl önce Çinli bir askeri teorisyen olan Sun Tzu, savaş sanatı hakkında yazdığı bir kitap olan "The Art of War"da istihbaratın önemini vurgulamıştır⁸⁹.

Sun Tzu kitabında çifte ajan ve casusluk sistemi ile istihbaratın fayları hakkında ayrıntılı bilgilere yer vermiş ve Askeri istihbarat için kendini ve düşmanı anlama ihtiyacını vurgulamıştır⁹⁰. İstihbaratın önemine vurgu yapan diğer bir tarihi kaynak ise Chanakya (Kautilya olarak da bilinir)'nın MÖ 4. yüzyılda Hindistan'da kaleme aldığı Arthashastra isimli eseridir. Söz konusu bu eserde devletin güvenliğini ve gücünü sürdürmek ve genişletmek adına vazgeçilmez bir araç olarak istihbarat toplama, işleme, tüketim ve gizli operasyonlara ayrıntılı olarak değinmiştir⁹¹.

⁸⁶ Emre Çıtak, "Çağımızın Gerekliği Olarak Sinyal İstihbaratı", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Vol. 8(2) (2015): 754-755.

⁸⁷ Zafer Söylemez, "Ulusal Güvenlik ve Türk İstihbarat Sistemi" (Doktora Tezi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, 2019), 27-28.

⁸⁸ Şefika Mangir, ve Sevdâ Nur Küçükırlı, "Gelenekselden Dijitale Siber İstihbarat ve Rus Dış Politikası", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2019). 297-298.

⁸⁹ Çağla GülYesevi, *İsrail Ordusu ve İstihbarat Örgütleri* (Ankara: Kripto Yayınevi 2018).

⁹⁰ Christopher Andrew, *The secret world: a history of intelligence* (Penguin UK, 2018).

⁹¹ Michael Warner, "The divine skein: Sun Tzu on intelligence" *Intelligence and National Security*, 21, No.4 (2006): 483-492.

İstihbarata değinen diğeri bir kaynak ise Mısır tarihi belgeleridir. Mısır tarihi kayıtlarında, casusların yaygın şekilde kullanıldığı ve istihbarat elde etmek için gelişmiş bir sisteme sahip oldukları belirtilmektedir⁹². Bununla birlikte kutsal kitaplarda istihbarat konusunda birçok bilgi bulunmaktadır. Orta çağda ve özellikle Yunan ve Roma imparatorluklarında istihbarat ve casusluk yaygın bir unsur olmuştur. 13. ve 14. yüzyıllarda Moğollar, Asya ve Avrupa'daki fetihlerinde büyük ölçüde istihbarat faaliyetlerinden destek almışlardır. Japonya, istihbarat toplamak için sık sık shinobi (ninja) kullanmıştır⁹³.

Tarihsel açıdan İstihbarat alanında ilk önemli gelişme ve kurumsallaşma Gürcistan Kralı IV. David tarafından 12. yüzyılın başında etkili bir istihbarat servisinin kurulması ile yaşanmıştır. Mstovaris adı verilen bu organizasyon casuslar, feodal komploları ortaya çıkarmak, düşman casuslarına karşı, karşı istihbarat yapmak ve kaleler ve saraylar gibi kilit konumlara sızmak gibi önemli görevleri yerine getirmişlerdir⁹⁴.

Aztekler Pochtecas isimli casuslar ve diplomatlar ile ticaret istihbarat çalışmaları yürütmüşlerdir. Söz konusu bu Pochteca adlı casuslar bir savaş sırasında veya savaştan önce, modern gizli ajanlara benzer teknikler olan genellikle yerel kıyafetler giyerek ve yerel dili konuşarak düşmanlar arasında casusluk yapmak için gönderilmişlerdir⁹⁵.

19. yüzyılda istihbarat kapsamında faaliyet gösteren birimlerin daha organize yapıların ortaya çıkması bu alanın büyük değişim geçirmesine neden olmuştur. Modern olarak değerlendirilebilecek ilk istihbarat sistemi 19. yüzyılda Napolyon tarafından savaş stratejisi ve taktikleri çerçevesinde geliştirilmiştir. Modern istihbaratın yaratılmasındaki önemli adım, çok çeşitli kaynaklardan bilimsel bilgi analizi yöntemlerinin kullanılması ile gelişmeye devam etmiştir. Bunu ilk

⁹² Daniel W. B. Lomas, *Intelligence, security and the Attlee governments, 1945–51: an uneasy relationship?* (Manchester University Press, 2016).

⁹³ Liam Gearon, “Education, security and intelligence studies” *British Journal of Educational Studies*, 63, No. 3 (2015): 263-279.

⁹⁴ Kirstie Ball, Kevin Haggerty, and David Lyon, *Routledge handbook of surveillance studies* (Routledge, 2012), 57-64.

⁹⁵ Michael J. Pisani, and Jane LeMaster, “Commerce, international trade and management before the “discovery” of Europe: A modern management reappraisal of Aztec merchant activity”, *Latin American Business Review*, 1, No. 4 (2000): 101-124.

yapanlardan biri Şansölye Otto Von Bismarc yönetimindeki Prusya istihbarat şefi Wilhelm Stieber olmuştur⁹⁶.

Söz konusu alanda yaşanan gelişmelerin büyüyerek devam etmesinde Britanya İmparatorluğu ile Rusya İmparatorluğu arasında Orta Asya'da var olan stratejik rekabet ve çatışmayı ifade eden bir dönem olan Büyük Oyun'nun büyük payı bulunmaktadır⁹⁷. Bölgedeki Rus emellerine ve Hindistan'daki İngiliz pozisyonuna getirdiği potansiyel tehdide karşı koymak için, Hindistan Sivil Hizmetinde bir gözetleme, istihbarat ve karşı istihbarat sistemi oluşturulmuştur. Bu karanlık çatışmanın varlığı, Rudyard Kipling'in ünlü casus kitabı Kim'de popüler hale gelmiştir. Kipling kitabında Büyük Oyun'u "gece gündüz asla bitmeyen" bir casusluk ve istihbarat çatışması olarak resmetmiştir⁹⁸.

Başlangıçta kullanılan teknikler açıkça amatörce olsa da İngiliz ajanlar genellikle botanikçi veya arkeolog kimlikler ile bölgede faaliyet göstermişlerdir. Birçok bakımdan, iç ve dış sızma ve casusluk için kalıcı bürokrasileri olan modern bir istihbarat aygıtı ilk kez bu bölgedeki faaliyetler çerçevesinde geliştirilmiştir. Hindistan'da 1844 gibi erken bir tarihte, bölgedeki Rus iletişiminin şifresini çözmede bazı önemli başarılar elde eden öncü bir kriptografik birim kurulmuştur

Özel istihbarat örgütlerinin kurulması, büyük Avrupalı güçler arasındaki sömürge rekabetleri ve askeri teknolojinin hızlanan gelişmesiyle doğrudan bağlantılıdır. Diğer bir askeri istihbarat kaynağı ise, Kırım Savaşı'ndan sonra Avrupa'da yaygınlaşan diplomatik askeri ataşeler sistemidir (yabancı bir ülkedeki büyükelçilik aracılığıyla faaliyet gösteren diplomatik hizmete bağlı bir subayın bulunduğu birim). Resmi olarak açık bir şekilde alınan bilgileri iletme rolü ile sınırlı olsalar da, kısa bir süre sonra gizli bilgileri toplamak ve hatta bazı durumlarda casusları işe almak ve fiili casusluk çemberlerini çalıştırmak için kullanılmışlardır⁹⁹.

⁹⁶ Joel Kovarsky, "Maps in a time of war: the rise of European military cartography", *Mercator's World*, 7(3) (2002): 28-36.

⁹⁷ Görkem Ozan Özalp, "İngiliz arşiv belgeleri ışığında İngiltere'nin Türkistan siyaseti (1907-1920)"(Doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2019), 79.

⁹⁸ Görkem Ozan Özalp, "İngiliz arşiv belgeleri ışığında İngiltere'nin Türkistan siyaseti (1907-1920)"(Doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2019), 90.

⁹⁹ Artur Gruszcak, *Intelligence security in the European Union: Building a strategic intelligence community*, (Springer, 2016), 249-250.

2.3.2. Süreçler ve Sınıflandırma

Geleneksel olarak istihbarat, bir organizasyonun ve varlıklarının korunmasında yararlı olan bilgi üretmek için veri ve bilgilerin analize tabi tutulduğu ve istihbarat döngüsü ya da çarkı adı verilen bir süreçte üretilmektedir. Bu varlıklara yönelik tehditler kuruluşun dışında veya kuruluşun yönetimi dahilinde olabilmektedir. Bu nedenle, istihbarat çarkının organizasyon güvenliğinin planlama aşamasında bir bileşen olarak uygulanması, güvenlik yönetim planının etkin bir şekilde geliştirilmesinde çok önemlidir¹⁰⁰.

İstihbarat çarkı, veri ve bilginin anlamlı bir şekilde organizasyona veya millete fayda sağlayacak istihbarata dönüştürülebileceği veya geliştirilebileceği süreci tanımlayan bir modeldir. Güvenlik açısından, istihbarat çarkı, bir organizasyona yönelik tehditler hakkındaki bilgilerin toplandığı ve gerçekleşmesi olasılığını belirlemek için değerlendirildiği süreçtir¹⁰¹.

İstihbarat döngüsünün bileşenleri güvenlik yönetim planı için bilgi sağlar ve döngünün geri bildirim bileşeni, döngüsel modelin süreci yeniden başlatmasına izin verir¹⁰². Bununla birlikte, sürecin döngüsel doğası, metodolojideki en zayıf halkası kadar etkili olmasını veya döngüdeki her düğümün tamamlanana kadar tamamlanma derecesi kadar etkili olmasını sağlamaktadır. Böylece istihbarat çarkı, istihbarat gereksinimleri karşılanana kadar tekrar edilir. Bununla birlikte gerçekte çark tamamen ardışık değildir; daha ziyade, tüm bileşenler aynı anda gerçekleştirilir¹⁰³.

İstihbarat sürecinin yönü veya gereksinimleri bir organizasyondaki bir karar alıcı tarafından belirlenmektedir. Organizasyon için gereksinimlerin belirlenmesi, istihbaratın kurumun performansının iyileştirilmesine katkıda bulunacağı politika ve güvenlik konularının belirlenmesi anlamına gelmektedir. Bununla birlikte, istihbarat yetenekleri genellikle sınırlı olduğundan, önceliklerin belirlenmesi gereklidir¹⁰⁴.

Güvenlik yönetim planı için gerekli olan veri ve bilgilerin toplanması çok çeşitli kaynaklardan alınabilir. Örgüt için seçilen gereksinimlere yanıt olarak, istihbarat

¹⁰⁰ Mark Phythian, *Understanding the intelligence cycle*, (Routledge, 2013), 122.

¹⁰¹ Peter Gill, and Mark Phythian, *Intelligence in an Insecure World*, (Polity Press, 2006), 36-38.

¹⁰² Taylan Doğan, “İstihbarat Kurumlarının Dış Politika Karar Alma Sürecine Etkisi: ABD İstihbarat Topluluğu (IC) Örneği”, (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2013), 62-63.

¹⁰³ Murat Bulut, “İstihbarat Başarısızlığına Analitik Bir Yaklaşım: Tanımı, Sebepleri Ve Çözüm Önerileri”, *Turkish Journal of Police Studies/Polis Bilimleri Dergisi*, 19 (1) (2017): 69-71.

¹⁰⁴ Kursad Berkkan, *İstihbarat Savaşları* (Yediveren Yayınları, 2017), 13.

personeli bir istihbarat toplama planı geliştirir. Bu plan, mevcut kaynakların ve yöntemlerin alaka düzeyinin yanı sıra polis, itfaiye birimleri, hükümet idare alanları, endüstri grupları ve suç araştırma kuruluşları gibi diğer kurumlardan gelen ilgili istihbaratı içermektedir¹⁰⁵.

Bazı gereksinimler belirli toplama türleriyle daha iyi karşılanırken, diğer gereksinimler birkaç tür bilgi toplamayı gerektirebilir. Ayrıca, toplama yeteneklerine ilişkin bu kararlar, her bir gereksinimi karşılamak için ne kadar toplanabileceği veya toplanması gerektiğine karar verilmesi gerektiğinden, önemli bir konudur¹⁰⁶.

İstihbarat ürünü ancak etkili bir analizden sonra kullanılabilir hale gelir. Büyük hacimli verilerin, bir organizasyonda etkin bir şekilde kullanılacak istihbarat üretimine uygun bir biçime dönüştürülmesi¹⁰⁷ aşağıda daha detaylı ele alınan aşamalardan oluşmaktadır.

Planlama ve Yönetim veri ihtiyacını belirlemekten son kullanıcıya bir ürün sunmaya kadar olan tüm çabaların yönetimidir. Çarkın başlangıcı ve sonudur. Çünkü belirli toplama gereksinimlerinin hazırlanmasını içerir. Sondur çünkü politika kararlarını destekleyen bitmiş istihbarat yeni gereksinimler üretir¹⁰⁸.

Tüm süreç kamu görevlilerinin rehberliğine bağlıdır. Politika yapıcılar, Başkan, yardımcılar, Milli Güvenlik Konseyi ve hükümetin diğer büyük departmanları ve kurumları, istihbarat taleplerini başlatan yöneticilerdir¹⁰⁹.

Planlama ve Yönetimi aşaması neyin izleneceğine ve analiz edileceğine karar verildiği aşamadır. İstihbarat kullanımında, istihbarat ihtiyaçlarının belirlenmesi, uygun istihbarat mimarisinin geliştirilmesi, toplama planının hazırlanması, bilgi toplama kurumlarına emir ve taleplerin verilmesi bu aşamada gerçekleşmektedir¹¹⁰.

¹⁰⁵ Salim Atalay Keleştemur, “*Siber İstihbaratın Kamu Güvenliği İçin Rolü ve Önemi*” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gedik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018), 16.

¹⁰⁶ Christopher Andrew, Richard J. Aldrich, and Wesley K. Wark, *Secret intelligence: A reader* (Routledge, 2009).

¹⁰⁷ Joshua Rovner, *Fixing the facts: national security and the politics of intelligence* (Cornell University Press, 2011), 10.

¹⁰⁸ Natalia Miloslavskaya, “Developing a network security intelligence center”, *Procedia computer science*, 145 (2018): 359-364.

¹⁰⁹ Arthur S. Hulnick, “What's wrong with the Intelligence Cycle”, *Intelligence and national Security*, 21, No. 6 (2006): 959-979.

¹¹⁰ Barış Özdal, ve Elif Tiryaki, “Açık Kaynak İstihbaratında Sosyal Medyanın Rolünün Analizi”, *Academic Review of Humanities and Social Sciences*, 3, No. 2 (2020): 272-273.

Yabancı yayınlar, gazeteler, süreli yayınlar ve kitaplar gibi açık kaynaklar dahil olmak üzere birçok bilgi kaynağı vardır¹¹¹. Bu nedenle açık kaynaklı raporlama, bu sürecin ayrılmaz bir parçasıdır. Gizli bilgi kaynakları, operasyon görevlileri bu tür bilgileri yurt dışındaki ajanlardan ve başka hiçbir şekilde elde edilemeyen bilgileri sağlayan sığınmacılardan toplamaktadır.

Haberlerin Değerlendirilmesi toplanan büyük miktardaki bilgiyi, şifre çözme, dil çevirileri ve veri azaltma yoluyla analistler tarafından kullanılabilir bir biçime dönüştürmeyi içermektedir. Analitik işlev, benzer pratik sorunları ortaya çıkarır. Teoride, istihbarat analistleri her üç toplama disiplini tarafından sağlanan bilgileri alır, bunları halka açık kaynaklardan gelen bilgilerle birleştirir ve son kullanıcı için "tüm kaynak" analizini üretir¹¹².

Analiz, istihbarat kaynakları tarafından elde edilen bilgileri içerdiğinden, genellikle sınıflandırılmaya tabi tutulur. İstihbarat analistleri halka açık çok çeşitli kaynaklardan bilgilere hazır erişime sahip olduklarından, konu hakkında önemli bir istihbarat yoksa, yalnızca bu tür açık kaynaklara dayalı analizler sunmaları gerekir gerekmediği sorusu ortaya çıkmaktadır¹¹³.

A. Tasnif ve Kıymetlendirme

Üçüncü aşama, Tasnif aşamasıdır. Tasnif, sisteme giren büyük miktardaki bilginin istihbarat ve güvenlik teşkilatı raporları üretilmesi amacı ile daha uygun bir biçime dönüştürülmesidir. Bu aşama dil çevirileri, şifre çözme ve bilgileri konuya göre sıralama gibi etkinlikleri ile film ve bantta depolanan bilgilerin yorumlanmasını ve verilerin azaltılmasını içermektedir¹¹⁴.

B. Yorumlama

Araştırma sürecinin dördüncü aşaması analiz ve yorumlamadır. Bu, temel bilgilerin bir istihbarat analizine dönüştürülmesidir. Mevcut verilerin entegrasyonunu, değerlendirmesini ve analizini içerir. Bu aşamada, analistler genellikle parçalı ve

¹¹¹ Zafer Söylemez, "Ulusal Güvenlik ve Türk İstihbarat Sistemi" (Doktora Tezi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, 2019), 25.

¹¹² Mutlu Köseli, "Terörle Mücadelede İstihbaratın Rolü", *Polis Bilimleri Dergisi*, 11, No. 2 (2011): 50.

¹¹³ Alan Breakspear, "A new definition of intelligence", *Intelligence and National Security*, 28, No. 5 (2013): 683.

¹¹⁴ Alan Breakspear, "A new definition of intelligence", *Intelligence and National Security*, 28, No. 5 (2013): 684.

çelişkili hammaddeyi bütünleştirir ve değerlendirir. Merkezi sorularla ilgili sonuçları çıkarırlar¹¹⁵.

İstihbaratın yayını, kullanılması ve geri beslenmesi aşaması temelde istihbarat döngüsünün altıncı ve son aşamasıdır. Bitmiş istihbarat ürününün tüketicilere dağıtımı ve işlenmesidir. Tüketiciler, istihbarat topluluğundaki kişiler veya örneğin iç ve dış politika yapımcılar olabilir. Bu aşama aynı zamanda politika yapımcıların kabulü ve nihai geri bildirimleriyle de ilgilidir¹¹⁶.

İstihbarat tüketicileri ve üreticileri arasındaki iletişim, istihbaratın alınmasından önce ve sonra devam etmelidir. Analist, istihbarat gereksinimlerinin ne kadar iyi karşılandığı konusunda bir fikir sahibi olmalı ve yapılması gereken ayarlamaları ele almalıdır. Geri bildirim, bitmiş istihbaratın istihbarat tüketicisinin ihtiyaçlarını ne derece karşıladığını değerlendirir ve daha fazla toplama ve analiz gerekip gerekmediğini belirlenmektedir¹¹⁶.

2.3.3. İstihbarat Tekniklerinin Yanılgı Oluşturma Potansiyeli

Bir ulus için mevcut olan fırsat ve tehditler sadece askerî nitelikli değildir ve geniş bir alana yayılmıştır. İstihbarat, millî güvenlik politikasının temel parçasıdır ve istihbarat birimleri bilgi edinmek için çeşitli istihbarat disiplinleri kullanmaktadır. Bu disiplinlerin her biri istihbaratın farklı yönlerinin ortaya konulması açısından özel bir öneme sahiptir. Çalışmamızın bu bölümünde istihbarat çeşitleri ele alınacak ve bölümler halinde incelenecektir.

Ölçeklerine göre istihbarat; stratejik, operasyonel ve taktik istihbaratı olmak üzere üç kısımda incelenir.

Stratejik istihbarat; uluslararası düzeyde politikaları ve planları formüle etmek için gereken istihbarat çeşididir. Ulusal ve uluslararası sonuçlar verebilecek istihbarat servisleri, en üst düzey politika uygulayıcıları, başbakanlar, genelkurmay başkanları

¹¹⁵ David T. Moore, *Critical thinking and intelligence analysis* (Washington: National Defense Intelligence College Press, 2007), 59-60.

¹¹⁶ Kevjn Lim, “Big data and strategic intelligence”, *Intelligence and National Security*, 31 (4) (2016): 619-635.

ve diğ er ilgili kurum ve kuruluşlar hakkında istihbaratı içerir. Bu tür bir istihbarat doğal olarak ulusal gücün tüm unsurlarını kapsamaktadır¹¹⁷.

Stratejik istihbarat, çevresel verilerin toplanmasını, analiz edilmesini ve bu bilgilerin kuruluşların stratejisine dağıtılmasını içermektedir¹¹⁸. Stratejik istihbarat, kuruluşların kuralları, mali işleri ve vergileri, politik ve ekonomik kapsamı ve insan kaynakları kategorilerini ele almakta ve organizasyonların sosyal, politik ve ekonomik davranışlarını analiz etmektedir. Stratejik istihbarat; stratejik vizyon, insan ve sosyal kaynaklar, organizasyonların ekonomik ve politik sorunları gibi faktörlerle değerlendirilmektedir¹¹⁹.

Stratejik istihbarat özellikle organizasyonların stratejik planlama sistemine ve stratejik karar alma süreçlerine bağlıdır. Başka bir tanımla stratejik istihbarat, organizasyon zekâsı, organizasyon stratejileri, organizasyonun stratejik kaynakları ve stratejik yönetim ile geniş ölçüde ilgili olan kavram olarak tanımlanmaktadır.

İstihbarat ve analiz, yorumlama ve gelecekteki gelişmelerin, kalıpların, tehditlerin, risklerin ve fırsatların kurgusal değerlendirilmesini içeren daha geniş bir problem çözme sürecidir. Bu noktada ‘stratejik istihbarat’ analizi, tehditleri, riskleri ve fırsatları; politikaların belirlenmesine yardımcı olacak şekilde gösteren özel bir araştırma süreci olarak düşünülebilir. Stratejik istihbaratı kavramsal çerçevede inceleyen, istihbarat analizini bilimsel bir temele dayandıran Sherman Kent, stratejik istihbaratın üç unsur tarafından oluşturulduğunu belirtmiştir. İstihbarat kurumlarının çalıştığı alana yönelik anlık bilgi toplaması ‘cari istihbarat’, bu bilgilerin analiz edilerek rapor haline getirilmesi ‘temel istihbarat’, son olarak ilgili alana yönelik geleceğe ait tahminler yapılması ‘tahmini istihbarat’ unsurlarına dayanır. Kent, bu üç unsurun sonucunda bunların bileşimiyle stratejik istihbarat üretildiğini açıklar. Stratejik istihbarat rakip ülkenin hedefleri ile niyetleri hakkında bilgiler içermektedir. Burada edinilecek ilk bilginin; tanımlayıcı olduğu, arazi, hidrografi ve iklim gibi nispeten değişmeyen şeyleri tanımladığı söylenebilir. Bu tür bilgilerle hükümet liderleri, dış politika ile savaş stratejisinin çerçevesini oluşturabilir. Toplanacak

¹¹⁷ Zakir Gül, “Stratejik İstihbarat ve Genel Yanılgılar”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 4, No. 1 (2015): 111-132.

¹¹⁸ Tuomo Kuosa, “Different approaches of pattern management and strategic intelligence”, *Technological Forecasting and Social Change*, 78, No. 3 (2011): 459.

¹¹⁹ David R. Mandel, and Alan Barnes, “Accuracy of forecasts in strategic intelligence”, *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111, No. 30 (2014): 10984-10989.

ikinci bilgi; gelecekle ve olasılıklarla ilgilidir. Bir ülkenin dış politikası veya askeri stratejisi, güç unsurlarının niteliği, bu unsurları, ne zaman ve nerede kullanabileceğine dair değerlendirmelerden oluşturulur. Toplanan bu tanımlayıcı bilgiler ve olasılık tahminleri sonrasında rakip devletin dinamikleri ve potansiyelleri hakkında fikir edinilir. Ülkenin mevcut olan ve devam eden olgular ışığında geleceğin muhtemel politikalarına karşı hazırlık yapılmasına olanak sağlar. Bu kapsayıcı olan üç aşamalı bilgi unsuru birleştirildiğinde stratejik istihbarat oluşturulur, aynı zamanda Sherman Kent, stratejik istihbaratı ulusal beka için hayati önemde bilgi olarak tanımlamaktadır¹²⁰.

Operasyonel İstihbarat; operasyonları gerçekleştirirken daha küçük kurum ve kuruluşların ihtiyaç duyduğu istihbarat türüdür. Örneğin bir suikast veya adam kaçırmaya operasyonu için gerekli istihbarat bu kapsamda değerlendirilmektedir¹¹⁷.

Operasyonel istihbarat gerçek zamanlı bir istihbarattır ve genellikle teknik araçlardan elde edilerek düşmana karşı faaliyette bulunan birliklere iletilir. Operasyonel İstihbarat anında gerçekleşir ve kısa süreli bir değere sahiptir. Operasyonel İstihbarat yakınlığı, analistlerin toplama sistemlerine anında erişebilmelerini gerektirmektedir¹²¹.

Taktik istihbarat; bir düşmanın anlık yeteneklerinin değerlendirmesidir. Düşmanın zayıflıklarına, güçlü yanlarına ve niyetlerine odaklanır. Bir düşmanın doğru bir taktiksel değerlendirmesi, sahadakilerin kaynakları en etkili şekilde tahsis etmesine ve düşmanı uygun zamanda ve doğru savaş planıyla meşgul etmesine izin vermektedir¹²².

Ayrıca bu tür istihbarat, stratejik düzeye göre daha sınırlı ve spesifik bir alanda daha kısa süre kullanılır. Bir komutanın savaş alanında ihtiyaç duyduğu istihbarat, taktik istihbarat olarak tanımlanır. Bu doğrultuda taktik istihbarat için önemli olmayan bilgiler stratejik istihbarat için daha önemli olabilir¹²³.

Alanlarına göre istihbarat; askeri, ekonomik, sosyal, biyografik, coğrafi, bilimsel ve teknik ve siber istihbarat olmak üzere yedi kısımda incelenir.

¹²⁰ Sherman Kent, *Strategic Intelligence For American Wold Policy* (Hamden, Conn., Archon Books, 1965), 209.

¹²¹ John Hollister Hedley, *Handbook of intelligence studies* (New York: Routledge(2007), 211-226.

¹²² William E. Odom, "Intelligence analysis", *Intelligence and National Security*, 23, No. 3 (2008): 316-332.

¹²³ Patrick Walsh, *Intelligence and intelligence analysis* (Routledge, 2011), 105-125.

Askeri istihbarat; askeri birimlere kararlarında yardımcı olmak, rehberlik ve yönlendirme sağlamak için bilgi toplama ve analiz yaklaşımlarını kullanan askeri bir disiplindir¹²⁴. Bu amaca, komutanların görev gereksinimlerine yönelik bir dizi kaynaktan alınan verilerin bir değerlendirmesini sağlayarak veya harekât planlamasının bir parçası olarak sorulara yanıt vererek ulaşılır. Bir analiz sağlamak için, önce komutanın bilgi gereksinimleri belirlenir ve bunlar daha sonra istihbarat toplama, analiz ve yaymaya dahil edilir¹²⁵.

Çalışma alanları operasyonel ortamı, düşmanca, dost ve tarafsız kuvvetleri, bir savaş operasyonları alanındaki sivil nüfusu ve diğer daha geniş ilgi alanlarını içerebilmektedir. İstihbarat faaliyetleri, taktikten stratejiye kadar her seviyede, barış zamanında, savaşa geçiş döneminde ve savaş sırasında yürütülür¹²⁶.

Çoğu hükümet hem uzman birimlerde hem de diğer silah ve hizmetlerden analitik ve bilgi toplama personeli sağlamak için askeri bir istihbarat kapasitesine sahiptir. Askeri ve sivil istihbarat yetenekleri, siyasi ve askeri faaliyetler yelpazesini bilgilendirmek için işbirliği yapmaktadır¹²⁷.

İstihbarat hakkındaki görüş, bilgi ile aynı veya daha kesin olarak yararlı bilgiler olarak değişmiştir. Son 70 yıla bakıldığında, toplanan bilgilerden (genel) ve düşman hakkında toplanan bilgilerden (daha spesifik), istihbaratın "yabancılar" ile ilgili işlenmiş bilgilerin bir ürünü olarak görüldüğü çağdaş görüşte bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Örneğin, uluslar, kişiler, kuruluşlar ve belirli alanlar değişime uğramıştır¹²⁸.

Teknoloji ve bilgi devrimi, küreselleşmeyle birlikte, mevcut askeri ve terör tehditleri karşısında uygun ulusal güvenliğin sağlanmasında istihbaratı önemli bir faktör olarak öne çıkarmıştır¹²⁹. Açıktır ki, rakiplerin yetenekleri ve niyetlerine ilişkin yüksek kaliteli bilgi, dengeli bir askeri caydırıcılık yetenekleri ve savaş durumlarında başarı elde etmede önemli bir faktördür. Sun Tzu'nun Savaş Sanatı kitabında da ifade

¹²⁴ John Patrick Finnegan, *Military intelligence* (Government Printing Office, 1998), 12, 15.

¹²⁵ Joseph A. McChristian, *The role of military intelligence, 1965-1967* (Department of the Army, 1975), 21, 24.

¹²⁶ Eray Göç, "Türk İstihbaratının Tarihsel Gelişimi", *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3, No. 2 (2013): 85-111.

¹²⁷ Salim Aydın, "Osmanlı Devleti'nde Askerî İstihbarat (1864-1914)", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 65 (2020): 334, 337.

¹²⁸ Edwin C. Fishel, *The secret war for the union: the untold story of military intelligence in the Civil War* (Houghton Mifflin Harcourt, 1996).

¹²⁹ Martin Bang, "Military intelligence analysis: institutional influence", *Series 1: Research Publications*, 1, No. 14 (2017), 8.

edildiği gibi, çok eski zamanlardan beri istihbarat güvenlik planlamasında kilit bir faktör olmuştur¹³⁰.

Daha yakın tarih, askeri istihbaratın önemli ve artan rolünü ve ülkenin istihbarat aygıtının uygun yapısını bulmanın önemini de göstermektedir. İstihbarat teşkilatlarının gelişimi ve örgütlenmesi, hükümet danışma birimleri veya ordunun ayrılmaz bileşenleri olarak ortaya çıkmaya başladıkları 19. yüzyılın sonlarına kadar uzanmaktadır¹³¹.

Askeri istihbarat, İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş döneminde çok etkili olmuştur ve şu anda çeşitli bölgesel çatışmalarda ve teröre karşı küreselleşmiş savaşta kullanılmaya devam etmektedir¹³². Günümüzün küresel bağlamında, askeri istihbarat, dengeli ulusal güvenliğin oluşturulması ve sürdürülmesinde o kadar merkezi hale geldi ki, planlamasını ve harcamalarını entegre bir silahlanma ve bilgi yarışı bağlamında tanımlamak ve değerlendirmek çok önemli bir hal almaktadır¹³³.

Askeri istihbaratın hızlı gelişimi, istihbarat operasyonları, yenilikçilik ve teçhizat için hızla artan harcamalar gerekmektedir. İstihbarat harcamaları hakkındaki bilgiler son derece gizli olmasına rağmen, kamuya açık bazı veriler, istihbarat yatırımının gelişmiş ülkelerde savunma bütçesinin yaklaşık %5-12'si kadar olduğunu göstermektedir¹³⁴.

Ekonomik istihbarat; yabancı ülkeler tarafından üretkenliğine veya rekabetçi konumuna yardımcı olabilecek, teknolojik veriler, mali, ticari ve hükümet bilgileri dahil olmak üzere politika veya ticari olarak ekonomik bilgilerin elde edilmesidir¹³⁵. Bu bilginin yabancı çıkarlar tarafından elde edilmesi işleri, araştırma ve geliştirmeyi, yatırımları, nispi üretkenliği, rekabet gücünü veya ekonomik büyümeyi tehlikeye

¹³⁰ Pihlip H. J. Davies, and Kristian Gustafson, “Intelligence and military doctrine: paradox or oxymoron?”, *Defence Studies*, 19, No. 1 (2019): 19-36.

¹³¹ Roumen Trifonov, Ognyan Nakov, and Valeri Mladenov, “Artificial Intelligence in Cyber Threats Intelligence”, In *2018 International Conference on Intelligent and Innovative Computing Applications (ICONIC)*, 6-7 Dec. 2018, 2.

¹³² Roumen Trifonov, Ognyan Nakov, and Valeri Mladenov, “Artificial Intelligence in Cyber Threats Intelligence”, In *2018 International Conference on Intelligent and Innovative Computing Applications (ICONIC)*, 6-7 Dec. 2018, 3.

¹³³ Aaron Brantly, *Defining the Role of Intelligence in Cyber: A Hybrid Push and Pull* (Acı Books and Book Chapters, 2018).

¹³⁴ Lauren E. Wilson, Michelle E. Gahan, Chris Lennard, and James Robertson, “The forensic intelligence continuum in the military context”, *Australian Journal of Forensic Sciences*, 52, No. 1 (2020): 3-15.

¹³⁵ Evan H. Potter, *Economic Intelligence and national security* (McGill-Queen's Press-MQUP, 1998).

atarak ilgili ülkeyi ekonomik olarak dezavantajlı hale getirebildiği zaman, ekonomik istihbaratın edinilmesi bir güvenlik sorunu haline gelmektedir¹³⁶.

Günümüzde ekonomik istihbarat, küreselleşen dünyada Devletler ve şirketler için strateji ve yönetim için profesyonel bir araç olarak kabul edilmektedir. Uygulanması üç ana sütuna dayanmaktadır¹³⁷.

- Dış ortamını anlamak ve tahmin etmek için toplanan, analiz edilen ve işlenen stratejik bilgi; bu ilk adım genellikle "izlemek" olarak adlandırılır ve diğer iki sütun için vazgeçilmezdir.
- Savunma amaçlı olan ekonomik varlıkları korumaya yönelik ekonomik güvenlik.
- Etkilemek.

Üç sütun, aslında birbirine bağlı olmalarına rağmen, kavramı anlamayı ve uygulamayı kolaylaştırmak için tanımlanmıştır.

Ekonomik istihbarat politikaları, son 40 yılda dünyayı etkileyen büyük değişikliklerden kaynaklanan risklere ve tehditlere yanıt vermeye çalışmaktadır. Küreselleşmiş rekabet ve ekonomik ilişkilerde bilginin artan rolü istihbarat alanını etkilemektedir¹³⁸.

Rekabetin küreselleşmesi, artık hem yerel hem de uluslararası piyasalarda eskisinden çok daha fazla ve farklı oyuncu olduğu anlamına gelmektedir. Bununla birlikte hem özel hem de kamu kurumları tarafından sürece dahil olunması durumun karışık bir hal almasına (altyapı veya enerji gibi önceden ulusal stratejik alanların özelleştirilmesi ve özel düzenlemelerin ve yumuşak hukukun artan rolü ile)neden olmaktadır¹³⁹.

Sosyalistihbarat; sosyal ağ analizi, bireyler, insan grupları, kuruluşlar veya kaynaklar arasındaki bağlantıları tanımlar. İlişkilerin grafiğini çizerek bir düzenlemede gelişen ve ortak iletişim modellerini gösterir. Analistlerin karar verme mekanizmalarını ve

¹³⁶ Philippe Clerc, "Economic intelligence" (World information report 1997/98, 1997), 304-317.

¹³⁷ Stefan Kuhlmann, "Distributed techno-economic intelligence for policymaking", *RTD Evaluation Toolbox, Assessing the Socio-Economic Impact of RTD-Policies, European Commission-Joint Research Centre IPTS*, Seville. (2002): 210-217.

¹³⁸ J. Mark Munoz, "Advances in Geoeconomics", *Geoeconomic strategies and economic intelligence*, ed. Gyula Csurgai (Routledge, 2017): 284-294.

¹³⁹ Carlo Adami, "Economic Intelligence: Modern Concept", *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics*, 6, No. 207 (2019): 13-21.

davranışlarını tahmin etmesini sağlar. Ayrıca, kullanıcıların bir sosyal ağın bileşenlerini etkileyen eylem çizgilerini anlamalarına yardımcı olur.

Sosyal ilişkiler hakkında dijital verilerin toplanması olan sosyal istihbarat üç kritik şekilde diğer istihbarat toplama biçimlerinden farklıdır¹⁴⁰. Birincisi, sosyal istihbarat sosyal medya, iletişim meta verileri ve coğrafi konum bilgilerini içeren geleneksel olmayan, dijitalleştirilmiş verilere dayanmaktadır. İlk kategori ayrıca en az üç alana ayrılmaktadır. Bunlar: sosyal siteler, ortak platformlar ve ilgi grubu oluşumudur¹⁴¹.

Bununla birlikte günümüzde artık vazgeçilmez sosyal platformlar sosyal istihbarat açısından önemli bir yere sahiptir. Örneğin Facebook, LinkedIn, Instagram ve Snapchat gibi sosyal medya siteleri insanlar arasında bağlantılar oluşturmak için tasarlanmıştır. Bu siteler dijital devrimin bir ürünüdür ve birçok insanın vazgeçilmez olarak tanımladığı sosyal platformlardır¹⁴¹.

Sosyal medya ayrıca ilgi gruplarının oluşumuna adanmış siteleri de içermektedir. Başlangıçta bunların çoğu, kullanıcılara müzik, fotoğraflar, haberler veya oyunlar gibi ürün veya hizmetlere erişim sağlamışlardır. Ancak günümüzde artık ortak çıkarlar aracılığıyla ağlar kurmak için kullanılmaktadır¹⁴².

Sosyal medya, sosyal istihbarata katkıda bulunan geleneksel olmayan tek veri biçimi değildir. Aynı zamanda, iletişim meta verilerinden, yani bireylerin günlük yaşamları boyunca yaptıklarına dikkat edilerek üretilebilen ilişkilerdeki kalıplardan da faydalanılmaktadır. Telefon hayatımızın merkezi haline geldikçe ve bireyler arasındaki görüşmelerin hacmi katlanarak arttıkça sosyal istihbarat açısından daha fazla bilgi ulaşılması mümkün olmaktadır. Bireylerin yaşamları ve içinde faaliyet gösterdikleri daha geniş ağlarla ilgili özel ayrıntılar, e-posta, kısa mesaj gibi diğer iletişim meta verilerine de bakılarak ortaya çıkarılabilmektedir¹⁴³.

Skype, anlık sohbetler ve İnternet'te gezinme ile birlikte Radyo frekansı tanımlama (RFID) yongaları, küresel konumlandırma sistemleri, ana hat tanımlama bilgileri gibi çeşitli kaynaklardan toplanabilen coğrafi konum verileriyle ilgili bir başka yeni

¹⁴⁰ Fei Yue Wang, Daniel Zeng, Kathleen M. Carley, and Wenji Mao, “Social computing: From social informatics to social intelligence”, *IEEE Intelligent systems*, 22, No. 2 (2007): 79-83.

¹⁴¹ Robert J. Sternberg, and Aleksandra Kostic, *Social Intelligence and Nonverbal Communication* (Palgrave MacMillan, 2020).

¹⁴² Chung-in Moon, and M. Jae Moon, *Routledge Handbook of Korean Politics and Public Administration* (Routledge Handbooks, 2020).

¹⁴³ Norman Vasu, Benjamin Ang, Terri-Anne-Teo, Shashi Jayakumar, Muhammad Faizal, and Juhi Ahuja, *Fake News: National Security in The Post-truth Era* (Policy Report, 2018), 10-11.

sosyal bilgi merkezi kaynağı, plaka okuyucular veya biyometrik tanımlama sistemleridir. Bu tür bilgiler, bir bireyin nereye gittiğini ve ne zaman gittiğini ortaya çıkarabilmektedir. Bu yeni veri biçimleri, sosyal ilişkileri haritalamak için kullanılabilir¹⁴⁴.

İkinci olarak, sosyal istihbarat, sosyo-kültürel bilgi üretimi için bir başlangıç noktası olarak hizmet edebilmesi açısından geleneksel istihbarat biçimlerinden farklıdır. Hacmi, veriler üzerinde çalıştırılabilen algoritmaların karmaşıklığı, birleştirilebileceği bilgi türleri (çünkü hem sıralı hem de sayısallaştırılmış) ve üretilen bilgi türü sayesinde sosyal istihbarat, birçok açıdan insan istihbaratı olarak bilinen istihbarat türünden daha faydalı olabilmektedir.

Sosyal istihbaratın üçüncü ayırt edici faktörü, verilerin kendisinin yaygın siyasi, ekonomik veya sosyal değişimi etkilemek için kullanılabilmesidir. Bu, öncelikle ağlardaki kritik düğümleri tanımlamak için toplanan verilerin kullanılmasıyla yapılır. Daha sonra ise hedef etkisiz hale getirilebilir, baskı altına alınabilir¹⁴⁵.

Sosyal medya, jeopolitik sınırları aşan, hızla yayılabilen zengin ve çeşitli bir bilgi kaynağı sağlamaktadır. Katılımcılar arasındaki iletişim, geleneksel düzenleyici rejimlerin dışında neredeyse anında gerçekleşebilir ve çok sayıda insanı kapsayabilir, bu da önemli insan kaynaklarının seferber edilebileceği anlamına gelmektedir. Ayrıca sosyal istihbaratın kapsadığı güç, diğer istihbarat türlerinin toplanmasının çok ötesine geçmektedir¹⁴⁶.

Biyografik İstihbarat; bir ulusun liderlerinin ve önemli bireylerinin görüşleri, özellikleri, alışkanlıkları, becerileri, önemi, ilişkileri, sağlığı ve mesleki geçmişi hakkında toplanan bilgilerden oluşmaktadır. Biyografik İstihbarat, gerçek veya potansiyel öneme sahip bireysel yabancı kişiliklerle ilgilenen istihbarat bileşenidir¹⁴⁷.

Bir öznenin görüşleri, özellikleri, alışkanlıkları, becerileri ve ilişkileri (polis açısından-iştirakçiler) hakkındaki bilgileri içeren istihbarat verilerinden

¹⁴⁴ Nicole A. Softness, “Social Media and Intelligence: The Precedent and Future for Regulations”, *American Intelligence Journal*, 34, No. 1, 2017: 32-37.

¹⁴⁵ Cheng Zhanga, Chao Fana, Wenlin Yaob, Xia Hub, and Ali Mostafavi, “Social media for intelligent public information and warning in disasters: An interdisciplinary review”, *International Journal of Information Management*, 49 (2019): 192-193.

¹⁴⁶ Cheng Zhanga, Chao Fana, Wenlin Yaob, Xia Hub, and Ali Mostafavi, “Social media for intelligent public information and warning in disasters: An interdisciplinary review”, *International Journal of Information Management*, 49 (2019): 201.

¹⁴⁷ Bruce D. Berkowitz, and Allan E. Goodman, *Strategic intelligence for American national security* (Princeton University Press, 1991), 263-264.

oluşmaktadır. Gazete yazıları, dergiler, özgeçmişler, internet siteleri ve herhangi bir resmî dosyada tutulan verilerden de derlenebilir¹⁴⁸.

Biyografik İstihbarat sonucu elde edilen veriler, özellikle ciddi ve organize suçları araştıranlar tarafından düzenli olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte belirli bir operasyon için kurtarma görevi yürütenler, araştırmacılar ve analistler tarafından hazırlanan bilgiler ve suçluların ele geçirilmesinde hayati bir rol oynayan "konu profilleri" ve "yaşam tarzı istihbaratı" gibi mevcut türlerden farklıdır¹⁴⁸.

Coğrafi istihbarat; yabancı veya yerli varlıklar veya coğrafi alanlar hakkındaki coğrafi bilgi, kavram ve teorilerin toplanması, işlenmesi, analizi, değerlendirilmesi ve yorumlanmasından doğan üründür. Tarihsel kökenleri ilk anlaşmazlık veya çatışma kadar eskidir. Çağdaş jeo-uzamsal istihbarat, "yeryüzündeki fiziksel özellikleri ve coğrafi olarak referans verilen etkinlikleri tanımlamak, değerlendirmek ve görsel olarak tasvir etmek için görüntülerin ve jeo-uzamsal bilgilerin kullanılması ve analizi olarak tanımlanmaktadır¹⁴⁹.

Çağdaş jeo-uzamsal istihbarat, coğrafi istihbarattan daha spesifik ve teknoloji odaklıdır. Tehdit tespiti ve değerlendirmesi, ulusal güvenlik politikasını bildirmek, askeri ve gizli eylemlere destek ve bazen insani yardım için kullanılmaktadır. 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra dünyada casus uydu sistemi ve insansız hava araçları (veya "dronlar") gibi havadan ve uydu platformlarından görüntü istihbaratı elde etmek için üstün teknik yetenekler geliştirilmiştir. Son yıllarda fiziki araziye ele geçiren bu çaba, "insan alanı" (örneğin, sosyal değerler, akrabalık ağları veya etnik köken) hakkındaki istihbaratla giderek daha fazla desteklenmektedir. Bu, insan coğrafyası kavramları ve bilgileri için artan bir rol anlamına gelmektedir¹⁵⁰.

Coğrafi istihbarat; haritalar, görüntü istihbaratı ve jeo-uzamsal bilgilerden oluşmaktadır. Coğrafi istihbaratın bileşenleri ise şunlardır:

- Coğrafi istihbarat disiplini
- Coğrafi istihbarat verileri

¹⁴⁸ Mark Neocleous, "From social to national security: On the fabrication of economic order", *Security Dialogue*, 37, No.3 (2006): 363-384.

¹⁴⁹ Jeremy W. Crampton, Susan M. Roberts, and Ate Poorthuis, "The new political economy of geographical intelligence", *Annals of the Association of American Geographers*, 104, No. 1 (2014): 199.

¹⁵⁰ Chundong Gao, Qiquan Guo, Dong Jiang, Zhenbo Wang, Chuanglin Fang, and Mengmeng Hao, "Theoretical basis and technical methods of cyberspace geography", *Journal of Geographical Sciences*, 29, No. 12 (2019): 1949-1964.

- Coğrafi istihbarat süreci
- Coğrafi istihbarat ürünleri¹⁵⁰.

Bilimsel ve teknik istihbarat; en az tanınan istihbarat alanlarından biri olmasına rağmen en önemli istihbarat türüdür. Pratikte birincil kullanımı, silah sistemi edinim planlaması için tehdit özelliklerini ve performans verilerini sağlamaktır. Bununla birlikte, temel amacı, bir düşmanın yeni silah sistemi veya istihdam stratejisinin belirlenmesidir¹⁵¹.

Üzengiden atom bombasına kadar savaş alanında yeni silahların beklenmedik şekilde ortaya çıkması, savaşın sonucu üzerinde kritik bir etkiye sahiptir. Yeni bir silah sistemi, kullanıldığında bir komutana rakip karşısında önemli bir avantaj sağlayan bir kuvvet çarpanıdır¹⁵². Örneğin Dünya Savaşı'nda Pearl Harbor ve Uzak Doğu'da Japon gücünün ortaya çıkışı, 1941'de Amerikalılar ve İngilizler için tam bir sürpriz olmuştur. Japon gücünün Pasifik savaş alanında herhangi bir Müttefik kuvvetten daha üstün bir performans sergilemesini sağlamıştır¹⁵³.

Bilimsel ve teknik istihbarat tüm ulusların bilimsel ve teknik kapasitelerinin ve faaliyetlerinin incelenmesidir. Bilimsel ve teknik istihbaratın görevi ise, yabancı silahlı kuvvetlerin yeni silah ve teçhizatının öngörülmesi ve değerlendirilmesidir. Merkezi İstihbarat Teşkilatları teknik gelişmeler ve yabancı teknolojilerin özellikleri, performansı ve yeteneklerine ilişkin bilgileri toplamaktadır. Bilimsel ve teknik istihbaratın doğası derinlemesine, geniş kapsamlı ve uzun vadelidir¹⁵⁴.

Bilimsel ve teknik istihbarat uzmanlaşma gerektiği ve pahalı olduğu için, yalnızca devlet kurumları bunu üretme eğilimindedir. Bilimsel ve teknik istihbaratın amaçları şu şekilde sıralanabilir.

Gelecekteki tehdit potansiyellerini projelendirmek;

Yabancı silah güvenlik açıklarını değerlendirmek;

Karşı önlem geliştirmeye yardım ve,

¹⁵¹ W. Bradford Ashton, and Gary S. Stacey, “Technical intelligence in business: understanding technology threats and opportunities”, *International Journal of Technology Management*, 10, No.1 (1995): 84-85.

¹⁵² Robert M. Clark, “Scientific and technical intelligence analysis”, *Studies in intelligence*, 19, No. 1 (1975): 42-43.

¹⁵³ David M. Beskow, and Kathleen M. Carley, “Social cybersecurity: an emerging national security requirement”, *Military Review*, (2019): 118-126.

¹⁵⁴ Sergei Petrenko, *Cyber security innovation for the digital economy* (River Publishers, 2018), 21.

Teknolojik sürprizlerden kaçınma¹⁵⁵.

Siber istihbarat; siber alandaki potansiyel düşmanların ve rakiplerin (bir alt disiplin olarak siber karşı istihbaratla birlikte) teknik ve yeteneklerini, niyetlerini ve faaliyetlerini değerlendiren istihbarat döngüsü boyunca ürünler ve süreçler olarak tanımlanmaktadır. Siber istihbarat teriminin iki anlamı bulunmaktadır¹⁵⁶. Bunlardan ilki ve ulusal güvenlik ve savunma organizasyonları açısından değerlendirilen siber alandır ve genellikle denizcilik, kara, hava veya uzaydan farklı olmayan belirlenmiş bir alan adı olarak ele alınır. Bu bağlamda, söz konusu alanlar genellikle istihbarat toplama ve analizinde referans noktasını belirtir (örneğin, deniz istihbaratı)¹⁵⁷.

İkincisi, istihbarat işlenmiş veya analiz edilmiş veriler ve bilgilerden elde edilen eyleme geçirilebilir bilgilerle ilgilidir. İstihbarat, kod dizeleri gibi ham tehdit verilerinden gelen bilgiler gibi işlenmemiş tehdit bilgilerinden ayırt edilmelidir. Siber güvenlik için istihbarat işlevleri, tehdit bilgilerini toplama, işleme, analiz etme, bağlamsallaştırma ve etkili bir şekilde kullanılabilmesi için desteklenen bir karar vericiye raporlamayı içermektedir¹⁵⁸.

İstihbarat, etkili bir siber güvenlik misyonu için çok önemlidir. North Atlantic Treaty Organization (NATO), “İstihbarat ve Karşı İstihbarat”ı ulusal siber güvenliğin belirlenmiş beş görevinden biri olarak kabul etmektedir. Benzer şekilde, 2014 ABD Ulusal İstihbarat Stratejisi, siber istihbaratı İstihbarat Topluluğunun dört misyon hedefinden biri (terörle mücadele ve yayılmaya karşı mücadele ile birlikte) olarak tanımlamaktadır.

Tehdit Analisti / Karşı İstihbarat Analistleri, saldırı yüzeyi, en savunmasız ve yüksek değerli hedefleri ve teknik güvenlik açıklarından nasıl yararlanılabileceği hakkında derin ve güncel bilgilerin elde edilmesi için çalışmaktadır¹⁵⁹. Kötü niyetli aktörlerin neyi kullandığı ve hedeflediği konusunda en kısa sürede durumsal farkındalık sağlamak ve yerel değişiklikleri tespit etmek, şüpheli etkileşimleri belirlemek ve

¹⁵⁵ Sergei Petrenko, *Cyber security innovation for the digital economy* (River Publishers, 2018), 25.

¹⁵⁶ Greg Allen, and Taniel Chan, *Artificial intelligence and national security* (Cambridge, Belfer Center for Science and International Affairs, 2017), 91-92.

¹⁵⁷ Matteo E. Bonfanti, “Cyber Intelligence: in pursuit of a better understanding for an emerging practice”, *Cyber, Intelligence, and Security*, 2, No. 1 (2018): 107.

¹⁵⁸ Phil Lester, and Sean Moore, “Responding to the Cyber Threat: A UK Military Perspective”, *Connections*, 19, No. 1, (2020): 40.

¹⁵⁹ David V. Gioe, “Cyber operations and useful fools: the approach of Russian hybrid intelligence”, *Intelligence and National Security*, 33, No. 7 (2018): 956-957.

kötü niyetli kişilerin yaptıklarını izlemek ve bunlara yanıt vermek için teknikler geliştirilmektedir¹⁶⁰.

Siber istihbarat içerisinde yer alan daha gelişmiş ekipler ayrıca saldırganların motivasyonunu, dilini, organizasyonunu ve sosyal davranışlarını analiz etmekte ve ayrıca grupların, aktörlerin ve kampanyaların etkili "siber" profillerini oluşturmak için tehdit aktörlerini mantıksal olarak gruplandırmaktadır¹⁶¹.

Tekniklerine göre istihbarat; insan, görsel, sinyal, elektronik ve açık kaynak istihbaratı olmak üzere beş kısımda incelenir.

İnsan istihbaratı; insan kaynakları tarafından sağlanan ve toplanan bilgilerle oluşturulan bir istihbarat kategorisidir. Burada insan, istihbarat toplama veya sağlamada olduğu kadar, elde edilen bilgilerin değerlendirilmesinde ve analiz edilmesinde de kullanılmaktadır. İnsan istihbaratı açısından faaliyet gösterenler sıradan insanlar, casus, gizli ajanlar, yurtdışında faaliyet gösteren dışişleri bakanlıklarının üyeleri ve askeri ataşelerdir¹⁶².

Dışişleri Bakanlıklarının büyükelçilikleri ve ataşelerinin insan istihbaratının beşte dördünü sağladığı tahmin edilmektedir¹⁶³. Sadece eğitilmiş ajanlar değil, aynı zamanda bir hedefle ilişkili her kişi bir insan istihbarat kaynağıdır. Turist, siyasetçi, sporcu, gazeteci, akademisyen, yabancı olarak yurt dışına seyahat edenler istihbarat kaynağı olabilmektedir¹⁶⁴.

Göçmenler, ülke içinde yerinden edilmiş kişiler ve dış ülkelere gelen diğer bağlantılar yarı açık insan istihbaratı kaynakları oluşturmaktadır. Bilim adamları, uluslararası kuruluşların temsilcileri, bürokratlar ve teknisyenler, küresel seyahat olanaklarının artması ile çeşitli amaçlarla (genellikle teknik yardım sağlamak için)

¹⁶⁰ Geoff Slocombe, "Cyber security-War or peace in the grey zone?", *Asia-Pacific Defence Reporter*, 46, No. 9 (2020): 16.

¹⁶¹ David V. Gioe, "Cyber operations and useful fools: the approach of Russian hybrid intelligence", *Intelligence and National Security*, 33, No. 7 (2018): 960.

¹⁶² Coral J. Dando, and Thomas C. Ormerod, "Noncoercive human intelligence gathering", *Journal of Experimental Psychology: General*, 149, No. 8 (2020): 1437.

¹⁶³ Michael W. Pick, Kevin S. Rentner, and Robert J. Dukat, "CI and HUMINT in multinational operations: The lessons of Vigilant Blade 97", *Military Intelligence*, 25, No. 1 (1999): 17-18.

¹⁶⁴ Steven A. Stottlemire, "HUMINT, OSINT, or something new? Defining crowdsourced intelligence", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 28, No. 3 (2015): 581.

yurt dışına ziyaretler yapmakta ve insan istihbaratı toplama araçları arasında sayılmaktadır¹⁶⁵.

İnsan istihbarat kaynakları sonsuzdur ve bu kaynakları sonsuz hale getirmek istihbarat ajanlarının hayal gücüne bağlıdır (MİT, 2019). 1972-1981 yılları arasında Varşova Paketi'ne ait 35.000 “çok gizli” belgeyi Central Intelligence Agency (CIA)’ya sızdıran Polonyalı Albay Ryszard Kuklinski, ABD’ye sığındıktan sonra gıyabında ölüm cezasına çarptırılmıştır. Öte yandan Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, eski bir KGB görevlisidir. Söz konusu bu görevi sürecinde Doğu Almanya Federal Şansölyesi Helmut Kohl’un izlenmesinde aktif olarak yer almıştır.

Soğuk Savaş dönemindeki eski ajan tiplerinin artık ortadan kalktığını ve bilim adamları veya iş adamları gibi farklı görüntüler altında birçok kurum, araştırma merkezi ve sivil toplum kuruluşunda yeni tür istihbarat ajanlarının bulunduğunu belirtmek önemlidir. İnsan istihbaratı, askeri hareketlerle birlikte muharebe alanlarında yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır.

Görsel istihbarat; çeşitli yollarla görüntü alarak sağlanan istihbarat çeşididir. Hava keşif ve gözetimi genellikle uydulardan, uçaklardan ve insansız hava araçlarından görüntü alınarak sağlanmaktadır. Örneğin, bir kamera ile uluslararası hava sahasında görüntülenerek elde edilen füze pozisyonlarının görüntüleri veya resimleri, görüntü istihbaratını oluşturmaktadır¹⁶⁶.

Sistem genel olarak U-2 ve İnsansız Hava Aracı (İHA) gibi uçaklara monte edilmiş çok yüksek irtifalardan fotoğraf çekebilen kameralar, film sistemleri veya elektro-optik sistemler tarafından alınan görüntülerin elektronik iletişim bağlantıları kullanılarak yer istasyonlarına aktarılmasına dayanmaktadır. Bu amaçla ticari uydu sistemleri de kullanılmaktadır¹⁶⁷.

Teknolojik gelişmelerle birlikte renk değişimi olan görüntülerin, özel filtrelerle üretilen fotoğrafların, kızılötesi görüntülerin, ısı dalgalarının, mikrodalgaların etkisiyle oluşturduğu görüntülerin de bu tür istihbaratların toplanmasında kullanıldığı

¹⁶⁵ Rose Bernard, and Richard Sullivan, “The use of Humint in epidemics: a practical assessment”, *Intelligence and National Security*, 35, No. 4 (2020): 497.

¹⁶⁶ Daniel S. Hoadley, and Nathan J. Lucas, *Artificial intelligence and national security* (Congressional Research Service, 2018), 9-10.

¹⁶⁷ J. Ransom Clark, *Intelligence and national security: a reference handbook* (Greenwood Publishing Group, 2007), 31.

gözlemlenmektedir¹⁶⁸. Ayrıca, hedef ülkede insansız hava araçlarıyla çekilen nükleer tesis yapımı görüntüleri de bu istihbarat kategorisine girmektedir. Uydudan alınan ve tarım alanlarına ait bir ülkenin fotoğrafları da görüntü istihbarat olarak değerlendirilmektedir.

Sinyal istihbaratı; orijinal olarak bir hedef tarafından gönderilen sinyal benzeri mesajların algılanmasıdır. Bu mesajlar, elektromanyetik radyasyon ve sensörler aracılığıyla tespit edilebilir. Bazı Sinyal İstihbaratı türleri şöyledir¹⁶⁹.

İletişim İstihbaratı: Temel olarak ses, video, mors ve faks mesajlarının algılanmasını içermektedir. Bu istihbarat, hava dalgalarından, kablolardan, fiber optiklerden veya diğer ortamlardan elde edilebilmekte ve şifreli veya şifresiz olabilmektedir.

Elektronik istihbarat; Radarlar gibi mesaj dışı iletişim araçlarından elde edilen bilgilerden oluşmaktadır. Örneğin, bir atış kontrol radarı tarafından yayılan sinyallerin tespiti, bir ateşleme tabancasının veya bir füzenin yeteneklerinin bir analizini sağlayabilmektedir. Böylelikle radarın ve düşman birliklerinin yeri de belirlenebilmektedir¹⁷⁰.

Yabancı Enstrüman Sinyal İstihbaratı: Test edilen hedef ülkenin füzeleri ve uçaklarından gelen telemetri bilgilerini içermektedir. Uçak tasarımcıları kendi test modellerini telemetre veya menzil bulucu paketleri olarak kullanmaktadırlar. Bir prototipin işletim sistemi, performansı, özellikleri ve yakıt akışı gibi bilgiler telemetri paketleri aracılığıyla belirlenebilmektedir. Bu tür istihbarata bir örnek, Birleşik Devletler tarafından Sovyet Uzun Kıtalararası Balistik Füzerinden/ Intercontinental Ballistic Missile (ICBM) alınan telemetridir¹⁷¹.

Lazer İstihbaratı: Lazer ve diğer doğrudan enerji ışınları yoluyla elde edilen bilgilerin analizidir.

Radar İstihbaratı: Hedef ülkenin uçağına radar ile kilitlenerek alınan bilginin oluşturduğu bir istihbarat türüdür. Bu istihbarat, uçakların hem performansı hem de özellikleri hakkında bilgi sağlamaktadır. Hedef uçaklardan sinyal alan Elektronik

¹⁶⁸ Abigail Hinsman, “Undetected media: Intelligence and the U-2 spy plane”, *The Velvet Light Trap*, 73 (2014): 19-38.

¹⁶⁹ Emre Çıtak, “Çağımızın Gerekliği Olarak Sinyal İstihbaratı”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8, No. 2 (2015): 756.

¹⁷⁰ Richard L. Bernard, “Electronic Intelligence (Elint) at NSA”, 2009, 3-4.

¹⁷¹ Richard L. Bernard, “Electronic Intelligence (Elint) at NSA”, 2009, 7-8.

İstihbarat'ın aksine, Radar İstihbaratı bir izleyici tarafından aktif olarak taranmaktadır¹⁷².

Kızılötesi Işık İstihbaratı: Kızılötesi iletimlerden ve bazı elektro manyetik faaliyetlerden toplanan bilgilerdir. ABD erken uyarı uydularının bu tür bir istihbarat ile Rus balistik füzesinin hareketlerini tespit ettiği bilinmektedir. Atmosfere girer girmez, uydudaki kızılötesi sensör füzelerin izini tespit etmektedir¹⁷³.

Elektronik istihbarat; yeni elektronik buluşların geliştirilmesi için bilgi sağlamanın yanı sıra, bir hedef ülkenin iletişim araçlarının ve yeteneklerinin stratejik değerlendirmesini yapmak için de kullanılmaktadır. Elektronik istihbarat iletişim ekipmanı veya nükleer patlamalar ve radyoaktif kaynaklar tarafından yayılmayan yabancı elektromanyetik emisyonlardan elde edilen teknik ve istihbarat bilgisidir. Bir istihbarat analisti, belirli bir silahtan veya elektronik sistemden gelen elektronik emisyonları analiz ederek, çoğu zaman cihazın amacını belirleyebilmektedir¹⁷⁴.

Telemetri istihbaratı, yabancı telemetri verilerinin yakalanması, işlenmesi ve analiz edilmesinden elde edilen teknik bilgidir. Örneğin, yabancı balistik füze testleri sırasında yayılan telemetri sinyallerini yakalayan bir istihbarat teşkilatı, silahın menzilini, doğruluğunu ve savaş başlığı sayısını hesaplayabilir.

Elektronik istihbarat, konuşma veya metin içermeyen elektronik sinyallerden türetilen bilgilerdir. Bazı ana dallara ayrılmıştır. Bunlardan biri olan Teknik istihbarat radarlar, işaretçiler, sinyal bozucular ve seyir sinyalleri gibi yayıcıların sinyal yapısını, emisyon özelliklerini, çalışma modlarını, yayıcı işlevlerini ve silah sistemleri ilişkilerini incelemektedir¹⁷⁵.

Teknik istihbaratın temel amacı, yayıcının daha büyük sistemde oynadığı rolü tanımlayabilen sinyal parametrelerini elde etmektir. Karşı önlemlerin işleyişi de dahil olmak üzere genel süreç, elektronik savaşın bir parçasıdır¹⁷⁶.

¹⁷² Loch K. Johnson, *National Security Intelligence* (2nd Edition, 2017), 51-52.

¹⁷³ Loch K. Johnson, *National Security Intelligence* (2nd Edition, 2017), 60.

¹⁷⁴ Alma Cantu, Olivier Grisvard, and Thierry Duval, "Visual analytics for electronic intelligence: Challenges and opportunities", *21st International Conference Information Visualisation (IV) IEEE*, (2017), 423-424.

¹⁷⁵ Richard G. Wiley, "Electronic intelligence: the analysis of radar signals" (Dedham, MA, Artech House 1982), 1-2.

¹⁷⁶ Richard G. Wiley, "Electronic intelligence: the analysis of radar signals" (Dedham, MA, Artech House 1982), 41-42.

Diğer bir ana dal, belirli Elektronik istihbarat hedeflerini bulmaya ve sistemlerin operasyonel modellerini belirlemeye odaklanan Operasyonel Elektronik İstihbarat'dır. Bu sonuçlar genellikle Elektronik Harp Düzeni olarak adlandırılır. Operasyonel Elektronik İstihbarat ayrıca, genellikle "Taktik Elektronik İstihbarat " olarak adlandırılan tehdit değerlendirmeleri de sağlamaktadır. Operasyonel Elektronik İstihbarat, istihbarat ürünleri, savaş alanındaki askeri operasyon planlamacılarını ve taktik askeri komutanları desteklemektedir¹⁷⁷.

Elektronik istihbaratın eski bir üçüncü büyük dalı, yabancı telemetri sinyal istihbaratının toplanması, işlenmesi ve raporlanmasıdır. Telemetri istihbaratı, yabancı telemetrinin kesilmesi, işlenmesi ve analizinden elde edilen teknik ve istihbarat bilgisidir. Telemetri istihbaratı, geliştirilirken ve test edilirken yabancı füzeler ve uzay araçları hakkında kritik bir performans bilgisi kaynağıdır. Telemetri istihbaratı ayrıca yabancı uydular ve uzay araçları hakkında çok sayıda operasyonel bilgi sağlayabilmektedir¹⁷⁸.

Açık kaynak istihbaratı; internet, gazete, televizyon gibi açık kaynaklarda herkesin erişimine açık olan bilgilerin istihbarat sağlamak amacıyla kullanılmasıdır. Özellikle internet bu konuda önemli bir açık kaynak istihbarat fırsatı sağlamaktadır. Günümüzde istihbaratı oluşturan bilgilerin %85'inden fazlasının açık kaynaklardan elde edildiği düşünülmektedir. Küreselleşen dünyada, bilgi özgürlüğü, tüm dünyada istihbarata erişim fırsatını artırmıştır¹⁷⁹.

Açık kaynak istihbaratı kamuya açık kaynaklardan yasal olarak elde edilebilen bilgilere dayanan bilgilerden türetilen istihbarattır. İstihbarat servisleri, yabancı basını incelemekten işadamları ve turistleri sorgulamaya ve akademisyenlerle işbirliği yapmaya kadar açık kaynaklardan her zaman geniş bir şekilde yararlanmıştır¹⁸⁰.

Açık kaynak bilgileri radyo, televizyon ve gazeteler aracılığıyla iletilebilir veya ticari veritabanları, elektronik posta ağları veya CD-ROM'lar gibi taşınabilir elektronik ortamlar tarafından dağıtılabilir. Kitle iletişim araçları gibi geniş bir kitleye veya

¹⁷⁷ Michael A. Turner, *Why secret intelligence fails* (Potomac Books, Inc., 2005), 16.

¹⁷⁸ Amitai Gilad, Eyal Pecht, and Asher Tishler, "Intelligence, Cyberspace, and National Security", *Defence and Peace Economics*, 32, No. 1 (2021): 18-45.

¹⁷⁹ Robert David Steele, "Open source intelligence" (*Handbook of intelligence studies*, 2007), 129-147.

¹⁸⁰ Stevyn Gibson, "Open source intelligence: An intelligence lifeline", *The RUSI Journal*, 149, No. 1 (2004): 17-18.

konferans tutanakları, şirket hissedar raporları ve yerel telefon rehberlerini içeren gri literatür gibi daha seçkin bir kitleye yayılabilir¹⁸¹.

Bilgi devrimi, medyanın ve araştırma kuruluşlarının çoğalması, bugün bir devletin istihbarat gereksinimlerinin çoğunun açık kaynakların kapsamlı bir şekilde izlenmesiyle karşılanabileceği anlamına gelmektedir. Bilgi teknolojisindeki evrimin bir sonucu olarak "açık kaynaklardan" elde edilen bilgilerin hacmi ve kullanılabilirliği katlandıkça, kamuya açık kayıtlarda hangi ilgili bilgilerin olabileceğini belirlemek daha zor hale gelmektedir¹⁸².

Gizli bilginin kullanımı, bitmiş istihbaratı diğer analizlerden ayırırken, hiçbir analist, kamuya açık kayıta (açık kaynak) olanları dikkate almadan yalnızca gizli bilgilerle ilgili sonuçları yayınlamamaktadır. Bu kapsamda, analistler sadece gizli bilgilere değil, konuları hakkında tüm ilgili bilgilere hâkim olmaktadır¹⁸³.

İstihbarat sağlamak için kullanılan açık kaynaklar, aslında bir hedef ülkenin halktan ve yabancı devletlerden saklamaya çalışmadığı veya bir ülkenin çeşitli nedenlerle başarılı bir şekilde saklayamadığı bilgileri oluşturmaktadır. Gerçekte, önemli miktarda istihbarat bilgisi açık kaynak istihbaratı altında kategorize edilmektedir. Nadiren de olsa, ulusal sırlar açık kaynak istihbaratından sızabilir¹⁸⁴.

Açık kaynak istihbaratına erişimi nispeten kolaydır ve ucuzdur. Açık kaynaklar normalde politikalar, endüstriler, tarım, ulaşım veya hava koşulları hakkında bilgi sağlamaktadır. Ayrıca propaganda olaylara dayandığı için dikkatli gözlemciler hedef ülkenin isteği dışında belirli alanlarda bilgi edinebilmektedir.

¹⁸¹ Andrew Staniforth, *Open source Intelligence and the protection of national security* (Open Source Intelligence Investigation, Springer, Cham., 2016), 12-13.

¹⁸² Gökhan Bayraktar, "Harbin Beşinci Boyutunun Yeni Gereksinimi: Siber İstihbarat", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 10, No. 20 (2014): 119-147.

¹⁸³ Heather J. Williams, and Ilana Blum, "Defining second generation open source intelligence (OSINT) for the defense enterprise", RAND Corporation Santa Monica United States, 2018), 8.

¹⁸⁴ Heather J. Williams, and Ilana Blum, "Defining second generation open source intelligence (OSINT) for the defense enterprise", RAND Corporation Santa Monica United States, 2018), 10.

3. İSTİHBARAT YANILGILARI İLE KURUMLARIN İLİŞKİSİ

3.1. İstihbaratın Hassas Tarafları ve İstihbarat Yanılgısı

İstihbarat tüm operasyonel faaliyetleri yönlendiren ve değer kazandıran bir olgu olmakla birlikte, özellikle oluşturma yöntemlerinin sahip olduğu birtakım insani hassasiyetler, hatalı istihbarat değerlendirmelerine de yol açabilmektedir. Öyleyse istihbarat yanılgısını doğru tanımlayabilmek için, istihbaratın yanılgıya yol açabilecek insani hassasiyetlerini ortaya koymakta yarar vardır. Bu konuda ABD askerî doktrini faydalı veriler sunmaktadır¹⁸⁵.

Örneğin, insan istihbaratında vasıta/kaynağın güvenilirliğini test etmek, diğer yöntemlerden daha zordur. Haber kaynağı sayısı azdır, İnsanın psikolojik ve biyolojik zaaflarından etkilenir, Haber kaynağını kontrol etmek zordur, Görev yerine sızmak zordur, Haber kaynağının bulunması ve kaynaktan bilgi alınacak ortamı sağlayacak ilişkinin geliştirilmesi zaman alıcıdır.

Keza Açık Kaynak İstihbaratında incelenecek hususlar çok geniş bir alanda, düzensiz ve dağınıktır. Bu yüzden zaman alıcıdır. Gizli olmayan bilginin değersiz olduğuna dair bir ön yargı vardır. Dezenformasyona karşı hassastır, bu bağlamda kaynağın güvenilirliğinin derecelendirilmesi zordur. Teknolojik olarak geri kalmış veya kapalı toplumlar hakkında bilgi toplamada etkili değildir.

Benzer şekilde Görsel istihbarat faaliyetlerinde, elde edilen görüntünün kullanıma hazır hale gelene kadar birtakım işlemlere tabi tutulması gerektiğinden ve analizin yapılması zaman alacağından, acil isteklere cevap verilemeyebilir. Hava şartlarından dolayı görüntü alınamayabilir ve algılayıcılarda meydana gelebilecek arızalar yanıltıcı olabilir. Görüntü sistemleri hasım tarafından yanıltılabilir.

Yukarıda bahsedilen hassasiyetler istihbarat kurumlarının faaliyetlerinde yanılgıya neden olabilir. Bu bağlamda istihbarat kurumlarının yapılarından bahsedilecek, ardından yanılgıların hangi hassasiyetlerden ortaya çıktığı ortaya koyulacaktır.

¹⁸⁵ FM 2-0 Intelligence (Headquarters Department of The Army, March 2010), 1, 4, 6, 13.

3.2. İstihbarat Kurumlarının Dış Politika Kararlarına Etkisi

Bir devletin, ulusal ve uluslararası alanda güvenliğini sağlaması ve yaşamını sürdürebilmesi için dış ilişkiler, milli savunma ve diğer ulusal güvenlik politikalarının geliştirilmesi, koordine edilmesi ve icra edilmesi süreci hayati önem taşımaktadır. Özellikle ulusal güvenlik politikaları açısından sahip olduğu istihbarat kurumları ve nitelikleri tartışılmaz bir öneme sahiptir. İstihbarat örgütlerinin dış politikanın uygulanmasında araç olarak kullanılmasının örneği olarak ABD'nin Zapada Operasyonu (Domuzlar Körfezi Çıkarması) örneğini ve Pearl Harbour baskınına inceleyeceğiz.

3.2.1. Zapada Operasyonu (Domuzlar Körfezi Çıkarması)

'Zapada Operasyonu' adı verilen harekât, 1961 yılının Nisan ayında Domuzlar Körfezi'nde gerçekleşmiş ve başarısızlıkla sona ermiştir. Küba'nın Rusya ile kurduğu dostane ilişkiler nedeniyle, CIA bir örtülü operasyona kalkışmıştır. Küba basını tarafından, ABD'ye karşı ülkedeki Sovyet güçlerinden sözedilmeye başlanması ABD Hükümetini rahatsız etmiştir¹⁸⁶. Planı yapan CIA, Castro'nun ordusu ve Küba halkının, çıkarma yapan bu sığınmacıları kurtarıcı olarak görüp bunlara destek olacağı varsayımıyla hareket etmiştir. Başkan Kennedy ilk olarak bu plana güvenmemiş, ancak kendisine başarı garantisi verilince operasyona izin vermiştir. 15 Nisan 1961 günü, ABD hava kuvvetlerine bağlı B-6 bombardıman uçakları hava harekâtına başlamış, Guatemala'dan gemilerle taşınan Kübalı mültecilerden oluşturulan kuvvetler, Domuzlar Körfezi'ne getirilmiştir. Ancak hiçbir Kübalı'nın bu kuvvetlerin yardımına gitmemesinden dolayı harekât tam bir fiyaskoya dönüşmüştür. Kennedy, CIA'ye kızmıştır ancak tarihe geçen cümlesi "Zaferin bin tane babası vardır fakat mağlubiyet yetimdir" sözleriyle hareketin siyasi sorumluluğunu üzerine almıştır¹⁸⁷. Diğer açıdan bakılırsa bu başarı Castro'nun imajını arttırmış, onu halkın kahramanı pozisyonuna getirmiştir¹⁸⁸. Harekat başarısızlıkla sonuçlanınca iki sonuç oluşmuştur. Birincisi Sovyetlerin bundan sonra Castro'yu doğrudan desteklemesine neden olarak Küba'daki Sovyet etkisi artmıştır. Bunun neticesi olarak da Küba'ya nükleer başlıklı füze yerleştirilme süreci başlatılmıştır¹⁸⁷. Görüldüğü üzere istihbarat

¹⁸⁶ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl siyasi tarihi 1914-1995* (İstanbul, Timaş Yayınları, 2014), 549.

¹⁸⁷ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl siyasi tarihi 1914-1995* (İstanbul, Timaş Yayınları, 2014), 550.

¹⁸⁸ Steven W. Hook and John Spanier, *Amerikan dış politikası ikinci dünya savaşından günümüze*, çev. Özge Zihnioğlu Tanırlı (İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayınları, 2016), 89.

örgütlerinin dış politika uygulama aracı olarak kullanılması sonrasında yeni dış politika süreçleri oluşabilmekte böylelikle istihbarat örgütleri yeni kararların alınmasına olumlu veya olumsuz etki etmektedir. İkinci olarak; istihbarat birimi tarafından gerçekleştirilen hareketin başarısızlığı sebebiyle ABD istihbarat topluluğunun Başkan Kennedy gözünde güvenilirliği azalmış ve rolünün sınırlandırılmasına sebep olmuştur.

3.2.2. Pearl Harbour Baskını

ABD tarihindeki en büyük istihbarat başarısızlıklarından biri olarak sayılan Pearl Harbor saldırısı ile 2. Dünya Savaşı'na girmesi, hem savunma hem de saldırı pozisyonunda istihbaratın ne kadar önemli ABD'ye göstermiş ve güvenlik açığını ortaya koymuştur. Yetkililerin Pearl Harbor sonrası yaptığı soruşturma bu başarısızlığın temel nedeninin Savaş, Donanma ve Dışişleri Bakanlığı analistleri ile bu analistlerin dar bürokratik bakış açıları arasındaki koordinasyon eksikliği olarak saptamıştır.

ABD askeri doktrinin de ortaya koyduğu üzere, istihbarat yöntemlerinin sahip olduğu birtakım hassasiyetler, hatalı istihbarat değerlendirmelerine de yol açabilmektedir¹⁸⁵. Japonlar 7 Aralık 1941'de Pearl Harbor'a saldırdıklarında, çarpıcı bir taktik sürpriz gerçekleştirdiler. ABD tarihindeki en maliyetli deniz felaketi sayılmıştır. Mevcut kanıtlar gösteriyor ki, Amerikan karar alıcıları bir tür Japon saldırısı bekliyorlardı, hatta yakın gelecekte bunun çok olası olduğunu düşünüyorlardı, ancak Japonya'nın Pearl Harbor'a saldırmasını beklemiyorlardı. Amerikalı liderler, Japonların ilk etapta Pearl Harbor' a bir hava saldırısı seçmelerine şaşırılmışlardı. O halde, en azından, Pearl Harbor'a yapılan saldırı, stratejik değilse de, bir taktiksel sürpriz sayılabilir. Pearl Harbor'da elde edilen sürprizin açıklamasına ilişkin literatürü incelediğimizde, bunun öncelikle psikolojik argümanlara dayandığı ortaya çıkıyor. Bu argümanın bir varyantı, düşmanın uzun vadeli ve kısa vadeli imajının; kişinin kendi hedefleri ve rakiplerinin hedeflerine göre askeri potansiyeli ve nihai askeri potansiyeli ve çatışmanın olası sonucu, yani, 'inançların içeriği' ve 'düşmanın imajı' birlikte, rakip hakkında bilgilerin toplandığı bir varsayımdı. Düşmanın davranışının önceden var olan beklentilerine uyacak şekilde seçici olarak yorumlandı ve özümsemi. Sonuç olarak, Pearl Harbor'a bir saldırı olasılığını gösteren bu tür bilgileri ya görmezden geldiler ya da göz ardı ettiler ve olasılığı hiç

düşünmediler. Başka bir deyişle, böyle bir saldırıyı öngörememek, "insan algısının koşullarının sonucuydu ve azaltılabilecek olsalar da ortadan kaldırılmaları pek mümkün olmayan çok temel belirsizliklerden kaynaklandığı görülmüştür.

ABD askeri doktrininin de ortaya koyduğu üzere, istihbarat yöntemlerinin sahip olduğu birtakım hassasiyetler, hatalı istihbarat değerlendirmelerine de yol açabilmektedir¹⁸¹. Elde edilen bilgiler insanın psikolojik ve biyolojik zaaflarından etkilenebileceği bu doktrinde belirtilmiştir. Pearl Harbour baskınında da bu durum açıkça gözlemlenmektedir. Aynı zamanda hatalı istihbarat değerlendirmeleri ülkelerin aldıkları önleyici kararları veya bu kararların alınıp alınmamasına doğrudan etki etmektedir.

3.3. Yanılgı Potansiyeli Bakımından Uluslararası İstihbarat Örgütleri

3.3.1. ABD İstihbarat Topluluğu

Amerika Birleşik Devletleri İstihbarat Topluluğu / United States Intelligence Community (IC) Amerika Birleşik Devletleri'nin dış politikasını ve ulusal güvenliğini desteklemek için istihbarat faaliyetleri yürütmek adına ayrı ayrı ve birlikte çalışan ayrı bir Birleşik Devletler hükümeti istihbarat teşkilatları ve alt kuruluşlarından oluşan bir gruptur. IC, Başkan Ronald Reagan tarafından 4 Aralık 1981'de imzalanan Executive Order (Başkanlık Emri / Kanun Hükmünde Kararname) 12333 tarafından kurulmuştur¹⁸⁹.

IC'nin üye örgütleri arasında istihbarat kurumları, askeri istihbarat ve federal yürütme departmanlarındaki sivil istihbarat ve analiz ofisleri bulunmaktadır¹⁹⁰.

IC, Ulusal İstihbarat Direktörü / Director of National Intelligence (DNI) tarafından yönetilen Ulusal İstihbarat Direktörlüğü / Office of the Director of National Intelligence (ODNI) tarafından denetlenmektedir. DNI, doğrudan Birleşik Devletler Başbakanına bağlıdır. Topluluk üyeleri, çeşitli sorumlulukları arasında, yabancı ve yerli istihbarat toplama ve üretme, askeri planlamaya katkıda bulunma ve casusluk bulunmaktadır¹⁹⁰.

¹⁸⁹ Lawrence Freedman, *U.S. Intelligence and the Soviet Strategic Threat* (Princeton University Press, 2014), 8.

¹⁹⁰ Loch K. Johnson, *The Oxford Handbook of National Security Intelligence* (Oxford University Press., 2010).

3.3.1.1. Savunma İstihbarat Teşkilatı (Defense Intelligence Agency-DIA)

Savunma İstihbarat Teşkilatı / Defense Intelligence Agency (DIA), belirlenmiş bir muharebe destek teşkilatı ve istihbarat topluluğunun üst düzey askeri istihbarat unsurudur. 1961'de kurulan DIA'nın birincil görevi, ABD silahlı kuvvetlerine tüm kaynaklardan istihbarat sağlamaktır¹⁹¹. Operasyonel kuvvetler için istihbarat desteği, hedefleme ve savaş hasar değerlendirmesini, silahların yayılmasını, yaklaşan krizlerin önlenmesi, barışı koruma operasyonlarına destek, yabancı askeri örgütler ve teçhizatındaki veri tabanlarının incelenmesi ve gerektiğinde BM operasyonlarına ve ABD müttefiklerine destek gibi görevleri yerine getirmektedir¹⁹².

Bunlara ek olarak DIA Savunma Bakanlığı'ndaki politika yapıcılar ve Genelkurmay Başkanlığı gibi önemli birimlere istihbarat üretmektedir. Ayrıca DIA, ABD silah planlayıcılarına ve silah edinim camiasına yabancı silah sistemleri hakkında bilgi sağlamada kilit rol oynamaktadır.

3.3.1.2. Ulusal Güvenlik Teşkilatı (National Security Agency-NSA)

Ulusal Güvenlik Teşkilatı / National Security Agency NSA, ABD hükümetinin istihbarat teşkilatlarının en büyüğü ve en gizlisidir. NSA, 1952'de Savunma Bakanlığı bünyesinde ayrı organize edilmiş bir ajans olarak kurulmuştur. Teşkilatın iki ana işlevi vardır; ABD Hükümeti iletişimlerini korumak ve yabancı iletişimlere müdahale etmek. Mesajları şifreleyerek ve gizliliğini sağlamak için başka önlemler olarak devlet iletişimlerini korumaktadır¹⁹³.

NSA, yabancı istihbarat görevinde, yabancı hükümetlerin iletişimlerini izlemek, deşifre etmek ve tercüme etmek için hassas elektronik ekipman kullanan çok sayıda istihbarat analisti istihdam etmektedir. Eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'deki uzay roketi fırlatmalarını takip edebilir ve dünyanın uzak bölgelerindeki uçak pilotları ile yer kontrol personeli arasındaki konuşmaları dinleyebilmektedir¹⁹⁴.

¹⁹¹ Jeffrey T. Richelson, *The US intelligence community* (Routledge, 2016), 128.

¹⁹² Franklyn D. Holzman, "Politics and guesswork: CIA and DIA estimates of Soviet military spending", *International Security*, 14, No. 2 (1989): 102.

¹⁹³ Barton Gellman, and Ashkan Soltani, "NSA tracking cellphone locations worldwide, Snowden documents show", *The Washington Post*, 4 December 2013, 4.

¹⁹⁴ Ryan Gallagher, "The surveillance engine: How the NSA built its own secret Google", *The Intercept*, 27 August 2014, 25.

NSA, Ulusal İstihbarat Direktörünün yetkisi altında, Amerika Birleşik Devletleri Savunma Bakanlığı'nın ulusal düzeyde bir istihbarat teşkilatıdır. NSA, sinyal istihbaratı (SIGINT) olarak bilinen bir disiplinde uzmanlaşmış, yabancı ve yerli istihbarat ve karşı istihbarat amaçları için bilgi ve verilerin küresel olarak izlenmesinden, toplanmasından ve işlenmesinden sorumludur. NSA ayrıca ABD iletişim ağlarının ve bilgi sistemlerinin korunmasıyla da görevlendirilmiştir¹⁹⁵.

İkinci Dünya Savaşı'nda şifreli iletişimlerini deşifre etmek için bir birim olarak ortaya çıkan bu birim, 1952'de Başkan Harry S. Truman tarafından resmi olarak NSA olarak oluşturuldu. O dönemden itibaren, personel ve bütçe açısından ABD istihbarat örgütlerinin en büyüğü haline geldi. NSA şu anda dünya çapında toplu veri toplama yapmaktadır ve bu amaca yönelik bir yöntem olarak elektronik sistemleri fiziksel olarak bozduğu bilinmektedir. NSA'nın da İran'ın nükleer programına ciddi şekilde zarar veren Stuxnet gibi saldırı yazılımlarının arkasında olduğu iddia edilmektedir¹⁹⁶.

NSA, Merkezi İstihbarat Teşkilatı / Central Intelligence Agency (CIA) ile birlikte dünya çapında birçok ülkede fiziksel varlığını sürdürmektedir; CIA / NSA ortak Özel Toplama Hizmeti (oldukça sınıflandırılmış bir istihbarat ekibi), yüksek değerli hedeflere (başkanlık sarayları veya elçilikler gibi) gizli dinleme cihazları yerleştirmektedir¹⁹⁷.

Her ikisi de öncelikli olarak yabancı insan casusluğu konusunda uzmanlaşmış olan CIA ve Savunma İstihbarat Teşkilatı'ndan (DIA) farklı olarak, NSA insan kaynaklı istihbarat toplama faaliyetlerini açıktan yürütmemektedir¹⁹⁸. NSA'nın, kanunen kendi başına bu tür faaliyetlerde bulunması yasaklanmıştır ve sadece diğer devlet kurumları için SIGINT unsurlarına yardım ve koordinasyon sağlama görevi verilmiştir¹⁹⁹.

Bu sorumlulukların bir parçası olarak, ajans, NSA ve diğer ABD savunma kriptanalizi bileşenleri arasındaki iş birliğini kolaylaştıran, Merkezi Güvenlik Hizmeti / Central Security Service (CSS) adı verilen ortak konumlu bir

¹⁹⁵ Joseph Verble, "The NSA and Edward Snowden: surveillance in the 21st century", *ACM SIGCAS Computers and Society*, 44, No.3 (2014): 14-20.

¹⁹⁶ Athan G. Theoharis, Richard H. Immerman, Kathryn Olmsted, and John Prados, *The Central Intelligence Agency: Security Under Scrutiny* (Greenwood Publishing Group, 2006).

¹⁹⁷ John Cary Sims, "What NSA is Doing... and Why It's Illegal", *Hastings Const. LQ*, 33, No.2 (2005): 105.

¹⁹⁸ George F. Howe, "The early history of NSA", *Cryptologic Spectrum*, 4, No. 2 (1974): 12-13.

¹⁹⁹ James Bamford, *The Puzzle Palace: a report on NSA, America's most secret agency* (Houghton Mifflin Harcourt, 2018).

organizasyona sahiptir. Sinyal istihbarat topluluğu bölümleri arasında akıcı iletişimi sağlamak için, NSA Direktörü eşzamanlı olarak Birleşik Devletler Siber Komutanlığı Komutanı ve Merkezi Güvenlik Servisi Başkanı olarak görev yapmaktadır²⁰⁰.

NSA'nın eylemleri, Vietnam Savaşı karşıtı liderler hakkında casusluk yapması ve teşkilatın ekonomik casusluğa katılımı da dahil olmak üzere birçok durumda siyasi bir tartışma konusu olmuştur. 2013 yılında NSA, eski bir NSA yüklenicisi olan Edward Snowden tarafından gizli izleme programlarının çoğunu kamuoyuna açıklamıştı²⁰¹.

Sızdırılan belgelere göre, NSA, Amerika Birleşik Devletleri vatandaşları da dahil olmak üzere dünya çapında bir milyardan fazla insanın iletişimini izlediği ve bunları depoladığı anlaşılmıştır²⁰². Belgeler ayrıca NSA'nın cep telefonlarının meta verilerini kullanarak yüz milyonlarca insanın hareketini izlediğini ortaya koymuştur. Uluslararası düzeyde araştırmalar, NSA'nın "bumerang yönlendirme" yoluyla yabancı ülkelerin yerel internet trafiğini gözetleme becerisine sahip olduğunu göstermektedir²⁰³.

3.3.1.3. Merkezi İstihbarat Teşkilatı (Central Intelligence Agency-CIA)

1947 Ulusal Güvenlik Yasası ile kurulan Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA), İstihbarat Topluluğunun başkanı olan Merkezi İstihbarat Direktörü / Director of Central Intelligence (DCI) tarafından yönetilmektedir. CIA, Başkan'a ve üst düzey ABD Hükümeti politika yapıcılarına ulusal güvenlikle ilgili kararlar vermede yardımcı olmak için yabancı istihbaratı toplamakta, değerlendirmekte ve yaymaktadır²⁰⁴. CIA'nın misyonu, Başkan, Ulusal Güvenlik Konseyi ve ABD ulusal güvenliğini sağlayan ve yürüten tüm yetkililere ulusal güvenlik konularında doğru, kapsamlı ve zamanında yabancı istihbarat politikası sağlamaktır²⁰⁵.

²⁰⁰ Susan Landau, "Making sense from Snowden: What's significant in the NSA surveillance revelations", *IEEE Security & Privacy*, 11, No. 4 (2013): 55-56.

²⁰¹ Susan Landau, "Making sense from Snowden: What's significant in the NSA surveillance revelations", *IEEE Security & Privacy*, 11, No. 4 (2013): 60-61.

²⁰² Glenn P. Hastedt, "The press as an agent of oversight: the NSA leaks", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 29, No. 1 (2016): 26-47.

²⁰³ Richard A. Clarke, Michael J. Morell, Geoffrey R. Stone, Cass R. Sunstein, and Peter Swire, *The NSA report: liberty and security in a changing world* (Princeton University Press., 2014).

²⁰⁴ Thomas F. Troy, *Donovan and the CIA: A History of the Establishment of the Central Intelligence Agency*, (Aletheia Books, 1981), 3.

²⁰⁵ William M. Leary, *The Central Intelligence Agency: History and Documents* (University of Alabama Press. 1984), 12.

CIA ayrıca, Başkanın talimatına göre, yabancı istihbarat ve ulusal güvenlikle ilgili karşı istihbarat faaliyetleri, özel faaliyetler ve diğer tedbirler de yürütmektedir. CIA, yabancı istihbarat bilgilerini çeşitli gizli ve açık yollarla toplamaktadır. Ajans aynı zamanda istihbarat amaçları için yüksek kaldıraçlı teknolojinin araştırılması, geliştirilmesi ve konuşlandırılmasıyla ilgilenmekte ve Başkan'ın baş istihbarat danışmanı rolü gereği ulusal etkileyen çeşitli konularda tüm kaynak analizlerini gerçekleştirmektedir²⁰⁶.

3.3.2. İngiliz İstihbarat Servisleri

Birleşik Krallık'ta toplu olarak Ajanslar olarak bilinen üç istihbarat ve güvenlik Servisi vardır. Bunlar Güvenlik Servisi / Security Service (SS), Gizli İstihbarat Servisi / Secret Intelligence Service (SIS) ve Devlet İletişim Merkezi / Government Communications Headquarters (GCHQ) dir. Her üçünün de operasyonları ve görevleri, 1994 İstihbarat Hizmetleri Kanunu ve 1989 ve 1996 Güvenlik Hizmetleri Kanunları hükümlerine göre yasal bir temele oturtulmuştur. Merkezi istihbarat mekanizmasına bir diğer önemli katkı sağlayan ve Savunma Bakanlığı'nın ayrılmaz bir parçası olan birim, Defense Intelligence / Savunma İstihbaratı Personeli'dir (DI)²⁰⁷.

3.3.2.1. Güvenlik Servisi

MI5 olarak da bilinen Military Intelligence / Güvenlik Servisi, 1909'da Gizli Servis Bürosu'nun Alman casusluğuna karşı koymakla görevli dahili kolu olarak ortaya çıkmıştır. 1931'de, uluslar arası komünizmin ve faşizmin yayılması tehdidinin ortaya çıkması ile İngiliz ulusal güvenliğine yönelik tehditleri değerlendirmek için daha geniş bir sorumluluk üstlenmiştir²⁰⁸.

Güvenlik Hizmeti Yasası çerçevesinde bu birim İçişleri Bakanının yetkisi altına alır. Yasa ayrıca Hizmetin görevlerini ve belirli Kontroller ve gözetim düzenlemelerini de ortaya koymaktadır. Birleşik Krallık'ın iç güvenlik istihbarat teşkilatı olarak hizmetin

²⁰⁶ David Robarge, “CIA in the spotlight: The Central Intelligence Agency and public accountability”, *Journal of Intelligence History*, 9, No. 1-2 (2009): 107-108.

²⁰⁷ Philip H. J. Davies, “Intelligence culture and intelligence failure in Britain and the United States”, *Cambridge Review of International Affairs*, 17, No. 3 (2004): 496.

²⁰⁸ Richard J. Aldrich, “From sigint to cyber: a hundred years of Britain's Biggest Intelligence Agency”, *Intelligence and National Security*, (2021), 1-8.

amacı, Devleti, başta terörizm, casusluk ve yıkım olmak üzere önemli, açık bir şekilde organize edilmiş tehditlere karşı korumaktır²⁰⁹.

1996 tarihli Güvenlik Hizmeti Yasasının kabulünden bu yana, rolü, organize suçlar alanında kolluk kuvvetlerine destek sağlamak için genişletilmiştir. Birleşik Krallık istihbarat mekanizmasında, Hizmetin rolü istihbaratı toplamak, analiz etmek ve değerlendirerek tehditleri araştırmaktır²¹⁰.

3.3.2.2. Gizli İstihbarat Servisi (SIS)

MI6 olarak da bilinen Gizli İstihbarat Servisi / Secret Intelligence Service (SIS), 1909'da Gizli Servis Bürosu'nun Dış Bölümü olarak kurulmuştur. İstihbarat Hizmetleri Yasasının kabul edilmesiyle, SIS çalışmalarının tüm yönlerinden sorumlu olduğu Dışişleri ve Milletler Topluluğu Sekreteri altında yasal bir düzenlemeye tabi olmuştur²¹¹. Yasa, MI6'nın rolünü;

- Britanya Adaları dışındaki kişilerin eylemleri veya niyetleri ile ilgili bilgi almak ve sağlamak; ve
- Birleşik Krallık'a karşı ciddi suçların önlenmesi ya da tespitini desteklemek için özellikle savunma ve dış politikalara atıfta bulunarak, bu tür kişilerin eylemleri veya niyetleriyle ilgili diğer görevleri yerine getirmek” olarak belirlemiştir²⁰⁷.

SIS'in temel rolü, Ortak İstihbarat Komitesi tarafından üzerine konulan gereksinimler çerçevesinde hükümetin güvenlik, savunma, dış ve ekonomi politikalarını desteklemek için gizli istihbarat üretmektir²¹².

3.3.2.3. Devlet İletişim Merkezi (GCHQ)

Government Communication Headquarters / Devlet İletişim Merkezi GCHQ, hükümetin güvenlik, savunma, dış ve ekonomi politikalarını desteklemek için devlet dairelerine ve askeri komutanlıklara sinyal istihbaratı (Sigint) sağlamaktadır. GCHQ Direktörü, Dışişleri ve Milletler Topluluğu Sekreterine karşı sorumludur. GCHQ,

²⁰⁹ James Smith, *British writers and MI5 surveillance, 1930–1960* (Cambridge University Press, 2013), 8-10.

²¹⁰ Nigel West, *MI5: British Security Service Operations, 1909–1945: The True Story of the Most Secret counter-espionage Organisation in the World* (Frontline Books, 2019).

²¹¹ Richard J. Aldrich, *Intelligence and the war against Japan: Britain, America and the politics of secret service* (Cambridge University Press, 2000).

²¹² Keith Jeffery, *MI6: The history of the secret intelligence service 1909-1949* (Bloomsbury, 2010).

çeşitli iletişimi ve radarlar gibi diğer sinyalleri izleyerek sinyal istihbaratı üretmektedir²¹³.

Bu amaçla, Birleşik Krallık'ta ve denizaşırı ülkelerde çeşitli yerlerden faaliyet gösteren Kompozit Sinyaller Organizasyonunu kontrol eder ve yönetir. SİS ve Güvenlik Hizmeti gibi, aynı zamanda bir dizi yabancı istihbarat ve güvenlik Hizmetleri ile irtibat halinde çalışmaktadır. GCHQ, sinyal istihbaratı sağlamanın yanı sıra, devlet dairelerine ve silahlı kuvvetlere, Haberleşme ve bilgi teknolojisi Sistemlerinin güvenliği konusunda tavsiye ve yardım sağlamaktadır²¹⁴.

3.3.2.4. Savunma İstihbarat Personeli (DIS)

Savunma Bakanlığının bir parçası olan Defense Intelligence Staff / Savunma İstihbarat Personeli (DIS), Merkezi istihbarat mekanizmasının önemli bir unsurudur. Chief Of Defense Intelligence / Savunma İstihbaratı Şefi (CDI), DIS'nin çalışmalarından sorumludur ve ayrıca savunma camiası içindeki istihbaratın genel yönünden sorumludur²¹⁵.

DIS'in görevi hem açık hem de gizli olmak üzere çok çeşitli kaynaklardan gelen bilgileri analiz etmektir. Karar verebilmek için, Savunma Bakanlığını, politika yapıcılar, askeri planlayıcılar ve kuvvet komutanlarının dünyadaki gelişmelere doğru bir bakış açısına, yaklaşan krizlerin zamanında değerlendirilmesine ve İngiliz kuvvetlerinin konuşlandırıldığı veya konuşlandırılabilceği alanlar hakkında bilgilendirilmiş raporlamaya ihtiyaçları vardır²¹⁶

Bunlar hem açık literatür hem de sınıflandırılmış raporlar da dahil olmak üzere çeşitli kaynaklardan gelen materyallerden yararlanarak değerlendirmeler üreten Savunma İstihbarat Personeli'nin (DIS) görevleridir. Bu değerlendirmeler, potansiyel rakipler tarafından sahip olunan silah sistemlerinin özellikleri üzerine yapılan çalışmalardan,

²¹³ David Easter, "GCHQ and British External Policy in the 1960s", *Intelligence and National Security*, 23, No. 5 (2008): 681-706.

²¹⁴ Michael Herman, *Intelligence power in peace and war* (Cambridge University Press, 1996).

²¹⁵ Nigel West, *MASK: MI5's Penetration of the Communist Party of Great Britain* (Routledge, 2007), 10.

²¹⁶ Patrick Major, and Christopher R. Moran, *Spooked: Britain, Empire and Intelligence since 1945* (Cambridge Scholars Publishing, 2020), 30-31.

Birleşik Krallık'ın önemli çıkarlarının olduğu dünyanın herhangi bir yerinde iş başında olan etkilerin analizine kadar uzanmaktadır²¹⁷.

²¹⁷ Patrick Major, and Christopher R. Moran, *Spooked: Britain, Empire and Intelligence since 1945* (Cambridge Scholars Publishing, 2020), 32-33.

4. SAVAŞ DÖNEMLERİNDE KARŞI İSTİHBARAT (Kİ) VE İSTİHBARAT YANILGILARI

Zengin petrol yataklarının varolduğunun anlaşılmasıyla Amerika Birleşik Devletlerinin Körfez ülkelerine, ekonomik nedenlerden dolayı ilgisi artmıştır. Kuveyt'in Irak'ı işgal etmesiyle ABD öncülüğünde Birleşmiş Milletler duruma müdahale etmiştir. Sonrasında, BM Özel Komisyonu ve Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı tarafından Irak'ın KİS'lerden arındırılması amacıyla çalışmalar başlatılmıştır²¹⁸.

ABD, yapılan denetlemelerde Irak Hükümetinin tavırlarını gerçekçi görmemiştir. 5 Şubat 2003 tarihinde ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell Amerikan istihbarat kurumlarının raporlarına dayanan bir sunum yapmıştır. Bu sunumda Powell, Saddam Hüseyin'in tren vagonlardaki kitle imha silahı laboratuvarlarından, biyolojik savaş etkileri olan savaş başlıklarından, nükleer yakıt üretimi için hazırlanan alüminyum tüplerinden bahsetmiştir²¹⁹.

ABD hükümeti; 20 Mart 2003 tarihinde İngiltere ile birlikte işgal hareketına başlamışlardı. Dış Politika kararı olarak Saddam Hüseyini devirme kararı verilmiştir. 9 Nisan 2003 - 1 Mayıs 2003 tarihlerinde Bağdat'a girilerek Saddam rejimi devrilmiş, Amerikan ve İngiliz askerleri ülkeye tamamen yerleştirilmiştir²²⁰.

Bush yönetimindeki ABD'nin Irak'ı işgalinden önce, grup düşüncesi (Groupthink) modelini uyguladıkları bilinmektedir. Bu nedenle grup düşüncesinin izleri de karar süreçleri boyunca sürmüştür. Bush yönetiminin karar birimleri, görüşlerine ve tercihlerine aykırı olan kritik bilgileri göz ardı ederek önyargılı, seçici bilgi işleme ile yetinmişlerdir. Bunun yanında karar alıcılar, Irak'ın KİS kabiliyetlerini doğru bir şekilde tespit edebilmek için istihbarat çalışmalarını beklemeyerek eksik bilgi araştırmasıyla yetinmiş ve abartılı tahminlerle yola çıkmışlardır²²¹. Irak ile ilgili

²¹⁸ Tayyar Arı, *Geçmişten günümüze ortadoğu* (Bursa: Alfa Akademi Yayınevi,2017), 353.

²¹⁹ Steven W. Hook and John Spanier, *Amerikan dış politikası ikinci dünya savaşından günümüze*, çev. Özge Zihnioğlu Tanırlı (İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayınları, 2016), 90-91.

²²⁰ Tayyar Arı, *Geçmişten günümüze ortadoğu* (Bursa: Alfa Akademi Yayınevi,2017), 349.

²²¹ Alex Mintz, and Carly Wayne, *The polythink syndrome u.s. foreign policy decisions on 9/11, afghanistan, iraq, iran, syria, and ısis* (California: Stanford University Press, 2016), 93.

kararlarda grup düşüncesinin ve yanlış istihbarat raporlarının, işgal öncesi ve o yıllarda hatalı politika planlamasına neden olduğu görülmektedir.

Başkanın Amerika Birleşik Devletleri'nin Kitle İmha Silahlarıyla İlgili İstihbarat Yetenekleri Komisyonu, bu derin istihbarat başarısızlığını “yakın Amerikan tarihindeki en halka açık ve en zarar verici istihbarat başarısızlıklarından biri” olarak nitelendirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi, "Ulusumuzun karşı karşıya olduğu en büyük tehlike radikalizm ve teknolojinin kesişme noktasında yatmaktadır", bu istihbarat başarısızlığının ABD'nin güvenliği için rahatsız edici sonuçları olacağı düşünülmektedir. Buna göre, istihbarat topluluğu yeteneklerini geliştirmelidir²²².

Irak Araştırma Grubu başkanı David Kay Ocak 2004'te Saddam Hüseyin'in kitle imha silahları programına ilişkin herhangi bir kanıtın olmadığını Amerikan Halkına duyurmuştur. Bu duyuru, Amerikan halkının ve temsilcilerinin yanıltıldığı ortaya koymuş ve hükümete yönelik bir eleştiri fırtınası oluşturmuştu. Amerikan İstihbaratı bulgularının gerçekten nasıl bu kadar uzak olduğu sorusu, yoğun siyasi baskı oluşturmaya başlamıştır.

Siyasi tartışmalara cevaben ve kongre komisyonunun atanmasından vazgeçme umuduyla, Başkan George W. Bush, bu konuyu araştırmak için seçkin ulusal liderlerden oluşan bir komisyon oluşturmaya karar vermiştir. Beyaz Saray, Komisyon'un soruşturma kapsamını İstihbarat Topluluğunun başarısızlıklarını incelemek olarak sınırladı. 31 Mayıs 2005 tarihli raporunda Komisyon, istihbarat topluluğunun "Irak'ın kitle imha silahları hakkındaki savaş öncesi kararlarının neredeyse tümünde son derece yanlış olduğunu" ve bunun "büyük bir istihbarat başarısızlığı" oluşturduğunu tespit etti. Bu başarısızlık, “İstihbarat Topluluğunun Irak'ın kitle imha silahları hakkında iyi bilgi toplamadaki yetersizliği, hangi bilgilerin toplayabileceği konusunun analiz edilmesinde ciddi hatalar ve analizinin ne kadarının varsayımlara dayandığını netleştirememesi olarak nitelendirildi. Bununla birlikte Komisyon siyasallaşmaya dair hiçbir kanıt bulamamıştı. Ayrıca "İstihbarat

²²² Philip H. J. Davies, “Intelligence culture and intelligence failure in Britain and the United States”, *Cambridge Review of International Affairs*, 17, No. 3 (2004): 498.

Topluluğunun Irak'ın Kitle İmha Silahları ile ilgili kanıtları çarpıttığına dair bir gösterge yoktu."²²³.

İstihbarat Topluluğunun performansına ilişkin temel yargılarda sert olan komisyon, Irak'ın alışılmadık silah programları gibi zor hedefler hakkında doğru ve ilgili istihbarat toplamanın "kolay bir iş olmadığını" ve bu tür hedeflerde "başarısızlığın daha yaygın olduğunu" belirtmişti. Ayrıca komisyonun gözlemleri, istihbaratın genel olarak Saddam Hüseyin'in davranışına odaklandığını ve bu nedenle Irak'ın alışılmadık bir silah kabiliyetine sahip olup olamamasını analiz etmede yetersiz kaldığına vurgu yapmıştı. Komisyon, bu konuları ele aldıktan sonra, "istihbarat topluluğunun Irak'ın silah programının gerçek durumuna daha fazla yaklaşması gerektiği sonucuna varmıştır"²²⁴.

İstihbarat Topluluğu, Saddam'ın silah programını terk etme olasılığını, yani Saddam'ın stoklarını imha edebileceği ve nükleer programı üzerindeki çalışmalarını durdurabileceği olasılığını yeterince incelememişti. İstihbarat Topluluğunun (IC) istihbarat başarısızlığı aslında derinlemesine değerlendirme ve ileri görüş eksikliğinden kaynaklanmıştı. Popüler olmayan olasılıklar göz önüne alınarak belirsizlik reddedilmişti. Bilinen kötü bilgiler, değerlendirmelerinde popüler önyargılara ve sarsılmaz etkiye neden olmuştu. Bu da, sonuçta, politika yapıcılarının ve topluluğun üst düzey liderlerinin bu kanıt niteliğindeki zayıflığını gizlemişti. İstihbarat kullanımının başarısız olmasının bir başka nedeni de parti platformlarındaki belirsiz bakış açılarıydı. Önseziler ve kişisel önyargılar karar vermeyi engellemişti. Topluluk ve analistler, doğru ve uygun dokümantasyonun yanı sıra davranış profiline dayalı uygun öngörü değerlendirmesi dahil olmak üzere kullanılan tüm analitik tekniklerle bilgilerin dikkatlice hesaplandığından emin olmalıydı. Bush'un yönetimi siyasi ihtiyaçlara daha fazla odaklanmıştı ve bu nedenle bağımsız bir yargılama ve düşünmeden taviz vermişlerdi.

Komisyon Topluluğu, Saddam Hüseyin'in KİS programlarını yeniden başlatacağına dair makul ve sezgisel bir bakış açısına sahip olan istihbarat topluluğunu eleştiren bir rapor hazırlamıştı. Eşbaşkan Silberman, raporun bulgularını açıklayan basın toplantısında, "Sonuç olarak, 1991'de gördüklerine dayanan varsayımlara dayanan

²²³ John Keegan, *Intelligence in war* (CPI Bookmarque, 2010), 223.

²²⁴ John Keegan, *Intelligence in war* (CPI Bookmarque, 2010), 225.

bir İstihbarat Topluluğu" olduğunu vurgulamıştı. Saddam'ın KİS programlarına devam edeceği ve / veya stokları yok etmeyeceği varsayımının aksine, yargı sistemlerini karşılaştıracak olan QCA metodolojisi gibi karşılaştırmalı analiz yoluyla titizlikle değerlendirilmemesi gerektiği vurgulandı. Irak'ın ihtiyaçları olmadan bir risk değerlendirmesi yapılmıyordu. IC değerlendirmelerine ilişkin gerçekten çok az kanıt olduğu için, İstihbarat Topluluğu daha analitik teknikler kullanması gerekiyordu. Bu nedenle, İstihbarat Topluluğunun başarısızlıklarının derinlemesine ve tam odaklı tarafsız değerlendirmelerini yürütmek Komisyonun önemli göreviydi. Bu çabayla, İstihbarat Topluluğu, kitle imha silahlarının ve diğer ilgili tehditlerin yayılmasının yol açtığı zorluklara yanıt vermek için yeterli ve uygun şekilde yetkilendirildi, organize edildi ve kaynak sağlandı. Komisyon bu reformu ciddiye aldı ve çabalarının çoğunu etkili bir gelecekteki analizler için ayrıntılı bir plan hazırladı.

Bu istihbarat başarısızlığına yol açan analitik yol boyunca birbiriyle ilişkili üç yol noktası oluşmuştur. Birincisi, istihbarat analistleri Irak'ın iddia edilen kitle imha silahları programına ilişkin değerlendirmelerini stratejik ve siyasi bir bağlama oturtmada başarısız olmuşlardı ve Irak hükümetinin motivasyonlarını, niyetlerini ve çıkarlarını anlamaya çalışmışlardı²²⁵.

İkincisi ve belki de istihbarat başarısızlığımızın merkezinde, istihbarat topluluğu analistleri Irak'ın KİS'i sakladığını varsaymışlardı. Bu nedenle, bu zihniyet tarafından tuzağa düşürülmüş, sadece tek bir çalışma hipotezinin peşine düştükleri değerlendirilmişti. Son olarak, analistler, politika yapıcılara kanıtlarının belirsizliğini ve sonuçlarının analitik bir başarı olmaktan uzak olduğu gerçeğini açıkça ifade etmedikleri görülmüştür²²⁶.

Bütün bunlar söylenirken, istihbarat topluluğunun Irak'ın KİS programlarını doğru bir şekilde değerlendirme arayışında karşılaştığı göz korkutucu zorluğu kabul etmek önemli görülmüştür. İstihbarat başarısızlıkları çoğu kez, olayların veya düşman eylemlerinin açıkça öngörülebilir veya öngörülebilir olduğu gerçeğinin netliği ile sonuçlanmıştır. Bu önyargı, yüksek riskli belirsizlik, aldatma ve şans atmosferinde

²²⁵ Shalva Kikalishvili, "The Origins of the Second Gulf War", *Journal of Social Sciences*, 3, No. 2 (2014): 39-45.

²²⁶ John Keegan, *Intelligence in war* (CPI Bookmarque, 2010), 226.

güvenilir değerlendirmeler ve tahminler geliştirmede analistlerin karşılaştıkları zorlu mücadeleyi ortaya koymaktadır²²⁷.

Irak'ın geçmişteki davranışları göz önüne alındığında, istihbarat topluluğu Irak'ın kitle imha silahları programına ilişkin değerlendirmesini stratejik ve siyasi bir bağlama oturtmuş ve eşzamanlı olarak bir dizi makul hipotezi takip etmiş olsa bile, Irak'ın KİS önbellekleri ve programlarına sahip olmadığı sonucuna kesin olarak varmaları olası görülmemiştir. Bununla birlikte, istihbarat topluluğunun analistleri, bu zor istihbarat bulmacasına daha geniş kapsamlı bir yaklaşımı benimsemiş olsalardı, muhtemelen politika yapıcılar için daha doğru ve bilgilendirici bir istihbarat ürünü elde edebilecekleri değerlendirilmiştir²²⁸.

4.1. Başarısızlığın Kapsamı ve Niteliği

İstihbarat topluluğunun Irak'ın KİS programlarına ilişkin yetkili kararları, Ekim 2002 Ulusal İstihbarat Tahmininde (NIE), Irak'ın Devam Eden Kitle İmha Silahları Programı'nın yanı sıra, Irak'ın Kitle İmha Silahları adlı teknik incelemede yer almaktadır. Ekim 2002 NIE'nin kapsamlı analitik kararı, "Irak'ın BM kararlarına ve kısıtlamalarına meydan okuyarak kitle imha silahları programlarını sürdürdüğü" olarak belirlenmiştir²²⁹.

Bu karar, tahmin kapsamındaki hafif uyarılar ve Dışişleri Bakanlığı İstihbarat ve Araştırma Bürosu'nun Irak'ın nükleer programına ilişkin alternatif görüşüne rağmen Irak'ın nükleer, biyolojik ve kimyasal silah programını tamamen yeniden oluşturduğunu ve bir dizi dağıtım sistemi geliştirdiğini zorlayıcı teknik incelemede okuyan çoğu politika yapıcıda ve halkın kafasında şüpheye yer bırakmadığı anlaşılmıştır²³⁰.

Ancak gerçek; 1991'de Saddam Hüseyin KİS stoklarının tamamen imha edilmesini emretmişti ve Birleşmiş Milletler yaptırımlarından kurtulmak için yeni silahlar üzerinde araştırma ve geliştirme çalışmalarını durdurmuştu. 2002 NIE, "Bağdat'ın

²²⁷ Lord Butler, "Review of intelligence on weapons of mass destruction", *The Stationery Office*, 898 (2004), 218-225.

²²⁸ Dilip Hiro, D. *Desert Shield to Desert Storm: The Second Gulf War* (Authors Choice Press, 2003), 101.

²²⁹ Richard Kerr, Thomas Wolfe, Rebecca Donegan, and Aris Pappas, "Issues for the US Intelligence Community", *Studies in Intelligence*, 49, No. 3 (2005): 47-48.

²³⁰ Melissa Wall, "Bloggging gulf war II", *Journalism Studies*, 7, No. 1 (2006): 111-126.

nükleer silah programını, United Nations Special Commission / Birleşmiş Milletler Özel Komisyonu (UNSCOM) müfettişlerinin ayrıldığı Aralık 1998'de yeniden oluşturmaya başladığını" belirtmişti²³¹. Oldukça açık, ancak oldukça yanlış olan bu kararın temelinde, Irak rejiminin nükleer silah elde etme konusundaki ısrarlı arzularına ilişkin uzun süredir devam eden varsayımlar, istihbarat topluluğunun Irak'ın 1991 öncesi nükleer programının genişliğini ve kapsamını tespit edememesinden kaynaklanan sıkıntılardan kaynaklandığı anlaşılmıştır²³². ABD istihbarat örgütleri açısından bakıldığında; 'Irak'ın KİS elde etme yönünde kapsamlı bir çalışma başlattığı' şeklinde ortaya konulan değerlendirmenin 'yanlış analiz' sonucu olduğu söylenebilir. Bu şekliyle bilgi toplama, toplanan verilerin birleştirilmesiyle oluşan analizde çok net bir hata olduğu söylenebilir.

Dönemin CIA Direktörü George John Tenet, Ulusal İstihbarat Tahmin (NIE) raporunun yanlış anlaşılan bir bölümünün de nükleer silah etken maddesi Nijer 'Sarı Keki' olarak bilinen 'Uranyum Oksit' hakkında olduğunu belirtir. Belgede birkaç paragrafta anlatılan bu kısımda, Saddam'ın çok büyük miktarda Nijer Sarı Kekine (550 ton) erişimi olduğunu belirtmiştir. Ancak bu kısım tahmin raporunun, temel dayanağı olmadığı gibi ABD Dışişleri Bakanlığı İstihbarat ve Araştırma Bürosu (INR) bu girişimlerin nükleer kabiliyet geliştirme yönünde sınırlı bir çaba olarak görüldüğünü belirtmiştir²³³.

Mart 2001'de Irak'ın yüksek mukavemetli 7075 T6 alüminyum alaşımlı tüpler almaya çalıştığı bildirilmiştir. İstihbarat topluluğu hatalı bir şekilde Irak'ın bu alüminyum tüpleri uranyum zenginleştirilmesi için gerekli gaz santrifüjleri için tasarladığı sonucuna varmıştı. Başkan Bush, Saddam Hüseyin'e yönelik kamuya açık iddianamesinin bir parçası olarak dünyaya "İstihbarat kaynaklarımız bize yüksek mukavemetli alüminyum borular satın almaya teşebbüs ettiğini söylüyor. Bunlar nükleer silah üretimi için uygundur" demişti²³¹.

Aslında Bağdat'ın bu tüpleri Irak'ın Nasser 81 milimetrelik Çoklu Roketatar programında değil gaz santrifüjlerinde kullanmak için tasarladığı açık ve net olduğu

²³¹ Paul Kerr, "Senate Intel Panel Releases Two Iraq Reports", *Arms Control Today*, 36, No. 8 (2006): 32.

²³² Chandel De Jonge Oudraat, "UNSCOM: Between Iraq and a Hard Place", *European Journal of International Law*, 13, No. 1 (2002): 140.

²³³ George Tenet, and Bill Harlow, *At the Center of the Storm: My Years At the Cia* (Harper Collins Publisher, 2007), 323.

düşünülmektedir. Daha da kötüsü, 2002 NIE, Irak'ın güçlü bir Biological Weapons / biyolojik silah (BW) programına sahip olduğunu ve "Irak'ın BW programının tüm kilit yönlerinin aktif olduğunu ve çoğu unsurun onlardan daha büyük ve daha gelişmiş olduğunu iddia etmekteydi. Körfez Savaşı'ndan önceydi. "Bu kapsamlı istihbarat kararının temeli, esasen, ironik bir şekilde Curveball olarak bilinen ve uydurma olduğu ortaya çıkan şüpheli bir kaynak tarafından sağlanan bilgiye dayanıyordu²³¹.

Curveball ile görüşmeler, Amerika Birleşik Devletleri'nin erişimine asla izin vermeyen başka bir yabancı servis tarafından gerçekleştirilmiş ve Savunma İstihbarat Teşkilatı (DIA), Curveball'un doğruluğunu bağımsız olarak doğrulamaya çalışmamıştır. Yine de Curveball uydurmaları sadece NIE'nin kapsamlı BW değerlendirmelerinin temeli haline gelmekle kalmamış, aynı zamanda Başkan'ın 2003 Devlet konuşmasına ve Dışişleri Bakanı'nın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne yaptığı sunumda da yer almıştır²³⁴.

Irak'ın kimyasal programı ile ilgili olarak istihbarat Topluluğun tahmini, "Irak'ın Chemical Weapons / Kimyasal Silahlar (CW) stokları hakkında çok az spesifik bilgiye sahip olduklarını" kabul etmelerine rağmen, "Bağdat'ın hardal, sarin, GF (siklosarin) ve VX üretimini yenilediği" belirtilmişti. Sonuç olarak, bunlar tamamen yanlıştı. Irak'ın nükleer ve biyolojik programlarına ilişkin hatalı değerlendirmelerinin aksine, alüminyum tüpler veya Curveball'un ayrıntılı fabrikasyonları gibi tek bir neden bu yanlış değerlendirmeye yol açmamıştır. Bunun yerine, KİS komisyonu ve Senato Seçilmiş İstihbarat Komitesi raporunun sonuçlandığı gibi, analistler tarafından belirsiz görüntü istihbarat ürünlerinin yanı sıra sinyal istihbaratı ve insan istihbaratı bilgilerinin kesin olmayan tahminlerine güvenilmiştir²³⁵.

Ayrıca, UNSCOM müfettişleri tarafından 1998'de Irak'tan ayrılmadan önce bildirilen muhasebe tutarsızlıkları ve Irak'ın geçmişte yaptığı inkâr ve aldatma uygulaması, bu sonucu kolaylaştırmıştı²³⁵.

²³⁴ Angelika Karolina Milewski, "An analysis of the declared and undeclared reasons for the Second Gulf War" (Doctoral dissertation, University of Pretoria, 2012).

²³⁵ Bob Drogin, and John Goetz, "How US fell under the spell of curveball", *Los Angeles Times*, 2005, 20.

2002 NIE, Irak'ın sadece bölgede değil, aynı zamanda potansiyel olarak Amerika Birleşik Devletleri'ne de "küçük bir füze kuvveti ve muhtemelen biyolojik savaş ajanı göndermeyi amaçlayan bir İHA da dahil olmak üzere birkaç geliştirme programını" elinde tuttuğu sonucunu göstermiştir. İstihbarat topluluğu, Irak'ın 150 kilometre sınırını aşan bir füze gücü geliştirmekte oldukları yönündeki değerlendirmelerinde esasen haklı görülmüştür. Bununla birlikte, özellikle de NIE'nin BW ajanlarını teslim etmek için tasarlandığı iddia edilen İHA programlarına göre çok uzak olduğu düşünüldüğünde bu küçük başarı, Irak'ın nükleer, biyolojik ve kimyasal programlarına ilişkin çoklu değerlendirme başarısızlıklarını telafi etmemiştir²³⁶.

ABD istihbarat örgütleri tarafından oluşturulan raporlardaki hataların temel nedeni zaman baskısı altında hazırlanmış olmasından dolayıdır. Jervis'e göre istihbarat başarısızlığının nedenlerinden bir kısmı, Ekim 2002 Ulusal İstihbarat Tahmininin büyük bir hızla üretilmesidir²³⁷. Nitekim CIA Direktörü George Tenet 2007 yılında yayınladığı kitabında; Ulusal İstihbarat Tahmin Raporu'nun normalde (6) altı ila (10) on ay arasında süren bir üretim sürecini gerektirdiği halde üç haftadan daha kısa bir sürede hazırlanması istendiğini belirtmiştir²³³.

Irak'ın KİS programlarıyla alakalı çalışmalarının olup olmadığı daha ayrıntılı istihbarat raporlarıyla desteklenerek doğrulanması gerekirken, Ulusal İstihbarat Tahminini oluşturmak için verilen zaman kısıtlamasından dolayı birçok eksikliğin olduğu söylenebilir.

Karar vericiler, karar verebilmek için bilinmeyenleri erteleyerek reaksiyon gösteremezler. Netlik sorunu, çelişkili verilerin fazlalığı, kaynakların titiz değerlendirilmesi için zaman eksikliği olan bir ortam olduğunda oluşan belirsizlik, şartları zorlaştırır. Eldeki veriler kısıtlayıcı olmaktan ziyade politika yapıcının yönlendirmesine açık olması nedeniyle istihbarat başarısız sonuçlar alabilir. Parçalı kanıtlardan oluşan bir istihbarat desteği çeşitli yorumlara ortam hazırlar, gerçeklikten uzaklaşma eğilimi göstererek yönlendirmeye açık hale gelir. Belirsizlik ne kadar

²³⁶ Bob Drogin, *Curveball: Spies, Lies and the Man Behind Them: The Real Reason America Went to War in Iraq* (Random House, 2008).

²³⁷ Robert Jervis, "Why Intelligence and Policymakers Clash", *The Journal of Public and International Affairs*, 125, No. 2 (2010): 127.

büyük olursa, önyargıların etkisi o kadar büyük olur²³⁸. İkinci Körfez savaşında politik yönlendirmeye açık hale gelen istihbarat raporlarının en büyük eksikliği bilgi toplamaya gerekli zaman verilmediğinden bu belirsizlikleri taşımasıdır.

4.2. Stratejik Bağlam Ve Niyetleri Anlama

Alüminyum tüpler ve Curveball'un ayrıntılı ifadeleri sayesinde Irak kitle imha silahları bulmacasına yaklaşımında daha derin bir sorun vardı. 2002 NIE, dar bir şekilde teknik konulara ve Irak'ın süregelen inkar ve aldatma modeline odaklanmış, ancak KİS Komisyonu raporunun sonucuna göre, "Irak'ın siyasi ve sosyal bağlamını çok az dikkate alınmıştı" ve bu nedenle Irak'ın davranışına bir açıklama getirememişlerdi²³⁶.

Bakış açısı, "bir insanın dünyayı görmesini sağlayan bir dizi beklentidir". Bakış açısı, gerçekliği düzenlememize ve genelleştirmemize, çok çeşitli fenomenler arasındaki gelişigüzel ilişkiyi anlamamıza ve gelecekteki olayları tahmin etmemize yardımcı olur ve bu nedenle karmaşık bir dünyayla uğraşmak için temel araçlardır. Geçmiş olayların nasıl gerçekleştiğine bağlı olarak "beklentiler" geliştirmek devletlerin tipik olarak nasıl davrandığı hakkında veya yabancı liderlerin motivasyonları hakkında genel sonuçlar çıkarmaya yardım edecektir²³⁹.

Her ne kadar gerekli olsa da bakış açısı politika yapıcılar ve analistler için stratejik bir tuzak haline gelebilir çünkü hızlıdır. Biçimlendirmek, yavaşlamak ve bireylerin algılamayı beklediklerini algılamasına neden olma eğilimindedir. Saddam Hüseyin'in bakış açısı, Irak'ın şiddet içeren siyasi kültürünün ve iktidarı güvence altına alma ve sürdürmedeki deneyimlerinin yanı sıra diğer devletler ve uluslararası toplumla çatışmalarının bir ürünü olarak gösterilmiştir²⁴⁰.

Hüseyin zihniyetini üç temel varsayım üzerine kurmuştur. İlk varsayım, rejiminin karşı karşıya kaldığı en önemli tehditlerin Irak'taki muhalifler olduğuydu. İkincisi, Amerika Birleşik Devletleri'nin zayıf ve kararsız olduğuna inanmıştır. Son olarak, en

²³⁸ Richard K. Betts, "Analysis, War, and Decision: Why Intelligence Failures Are inevitable", *World Politics*, 31, No. 1 (1978): 70.

²³⁹ John Hollister Hedley, "Learning from intelligence failures", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 18, No. 3 (2005): 435-450.

²⁴⁰ John Hollister Hedley, "Learning from intelligence failures", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 18, No. 3 (2005): 435.

tehlikeli dış tehditlerinin doğu ve kuzeydeki komşuları, İran ve bir dereceye kadar Türkiye olduğuna inanmıştır. Bu varsayımlar, Irak siyasetine yönelik acımasız vizyonunu diğer devletlerin eylemlerini ve uluslararası sistemdeki rolünü anlamasına genişletirken, olayları yorumlamasını ve operasyonel ve stratejik kararlarını şekillendirmiştir²⁴¹.

Sonuç olarak, Amerika Birleşik Devletleri ile olan yüzleşmelerini ve Amerikan askeri operasyonlarına ilişkin gözlemlerini, Amerika'nın zayıf ve kararsız olduğu varsayımını doğruladığı şeklinde yorumlanmıştır. Hüseyin'in görüşüne göre, Amerika Birleşik Devletleri rejimini yok etmek için bir savaş yürütmeyi engelleyecek olan aşırı ölüm korkusuna sahipti. Vietnam'dan Somali'ye, Kosova'ya ve Birleşmiş Milletler silah müfettişlerinin sınır dışı edilmesinin ardından Irak'a yapılan 1998 hava saldırılarını, Amerikan askeri operasyonlarını, kara kayıpları korkusu ve hava gücüne aşırı bağımlılık ile karakterize olan doğuştan zayıflığın bir göstergesi olarak görmüştür²⁴².

4.3. İkinci Körfez Savaşında İstihbarat Örgütlerinin Dış Politika Karar

Alma Sürecine Etkisi

İstihbarat kurumları dış politika karar alma süreçlerinde, karar alıcılara stratejik yardımda bulunmak nedeniyle istihbarat üretir. Kararların gerçekleşmesinde operatif ve taktik anlamda destek olur. Ancak bazen alınan kararın uygulanmasından sonra istihbarat faaliyetleri farklı açılar ortaya çıkarırsa yeniden karar verilmesine zemin hazırlayabilir. Diğer bir ifadeyle operatif ve taktik seviyedeki istihbarat bazen dış politikanın uygulanması sonucu, yeni bir dış politika karar alma sürecini tetikleyebilir.

İstihbarat topluluğunun Irak'ın KİS programlarına ilişkin yetkili kararları, Ekim 2002 Ulusal İstihbarat Tahmininde (NIE), Irak'ın Devam Eden Kitle İmha Silahları Programı'nın yanı sıra, Irak'ın Kitle İmha Silahları adlı teknik incelemede yer almaktadır. Ekim 2002 NIE'nin kapsamlı analitik kararı, "Irak'ın BM kararlarına ve

²⁴¹ Richard K. Betts, "Two faces of intelligence failure: September 11 and Iraq's missing WMD", *Political science quarterly*, 122, No. 4 (2007): 586-587.

²⁴² Richard K. Betts, "Two faces of intelligence failure: September 11 and Iraq's missing WMD", *Political science quarterly*, 122, No. 4 (2007): 600-601.

kısıtlamalarına meydan okuyarak kitle imha silahları programlarını sürdürdüğü” olarak belirlenmiştir²⁴³.

KİS ile ilgili araştırmalar az sayıda destekleyici bilgiye dayandırılmıştır. Veri toplanmış ve Saddam rejiminin önceki davranışlarından doğmuş olan muhtemel ancak yanlış hipotezler üzerinden tahminler yürütülmüştür. Irak kitle imha silahları üzerine yapılan istihbarat değerlendirmeleri, karar alıcılar tarafından sorulan sorulara cevap verme amacı taşımaktadır. BM denetimlerinde Saddam Hüseyin’in belirsizliği arttıran açıklamaları ve kamuoyu önünde meydan okumalarının bunda etkili olduğu; ‘bunu ispata çalışan görevlilerin duygularını, sadece silahların ispatını duymak için koşullandırmalarının’ etkisi olduğu söylenebilir²⁴⁴.

Jervis istihbarat analizinin yetersizliğini nedenlerini çok fazla kesinlik, dikkate alınan alternatiflerin bulunmaması ve analistlerin yetersiz hayal gücü olarak sınıflandırmıştır. Jervis’e göre Bush yönetimi, istihbarat analizcilerinden belki ne duymak istediklerini söyleyerek değil ama tipik olarak hoşlanılmayan değerlendirmeler değil, kesin sonuca ulaşan raporlar istediler. Bunun etkisiyle analistlerin politika yapıcılarının memnun olma arzusundan etkilenmiş olabilecekleri söylenebilir²⁴⁵.

Jervis (2006) istihbarat analizlerinin gerçek sonuca ulaşmasını engelleyen bir takım faktörlere dikkat çekmiştir. Jervis genel olarak bu faktörleri grup düşüncesi, aşırı uzlaşma, kanıtlara yönelik varsayımların yeterince incelenmemesi, inançlarını doğrulayan bilgi arama eğilimi, düşüncesine ters delilleri görmezden gelme, inkâr etme ve aldanma, İnsan İstihbaratı’na teyit etmeden inanma ve karar birimlerinin politikalarını doğrulatma amacıyla siyasallaşma, alan bilgisi eksikliği olarak sıralamıştır²⁴⁵. Nitekim Amerikan istihbarat örgütleri; Irak’ta yeterli alan bilgisine sahip olamamış, Bush yönetiminin siyasi baskısı altında kalmış, oluşturulan zaman baskısının etkisiyle kanıtlara yönelik varsayımları yeterince incelememiştir. Bu etki ile inançlarını doğrulayan bilgiyi aramış, Curveball kod adlı İnsan Kaynağı’nın teyit edilmemiş iddialarını temel alarak, politikacıların duymak istediklerini raporlamış ve

²⁴³ Richard Kerr, Thomas Wolfe, Rebecca Donegan, and Aris Pappas, “Issues for the US Intelligence Community”, *Studies in Intelligence*, 49, No. 3 (2005): 49-50.

²⁴⁴ Charles Duelfer, “Comprehensive Report of the Special Advisor to the DCI on Iraq’s WMD, with Addendums (Duelfer Report)” (Central Intelligence Agency (CIA), 2010), 469-470.

²⁴⁵ Robert Jervis, “Reports, Politics, and Intelligence Failures: The Case of Iraq”, *Journal of Strategic Studies*, 29, No. 1, 2006: 27.

böylelikle istihbarat başarısızlığı örneğini yukarıda sayılan çoğu etkenleriyle ortaya koymuştur.

Görüldüğü üzere ABD askerî doktrininde de (FM 2-0 Intelligence,) değinilen bu istihbarat hassasiyetleri (istihbarat yanlışları) devletlerin dış politika karar alma süreçlerine doğrudan olumlu ya da olumsuz katkı sağlamaktadır. 2.Körfez savaşında da istihbarat örgütleri yaptıkları hatalı analizler sonucunda ABD nin dış politika kararlarına doğrudan etki etmişlerdir.

4.4. Körfez Savaşı İçin ABD Ulusal Güvenlik Politikasının Stratejik Temelleri

National Security Directive / Ulusal Güvenlik Direktifi (NSD), 1947 Ulusal Güvenlik Yasası'nın yetkisi altında Kongre'nin izni olmaksızın ulusal güvenlik politikası oluşturmak ve federal kaynakları sağlamak için Başkan tarafından verilen bir belgedir. NSD'nin tarihine bakarsak, bazı örnekler NSD'nin karakteri ve işlevleri hakkında açıklayıcı olmaktadır²⁴⁶.

İlk örnek olarak, 1950'de Başkan Truman tarafından Doğu bloğunda huzursuzluk ve isyanı kışkırtmak için gizli operasyonlar yürütmek üzere gizli bir talimat yayınlanmıştır. İkincisi, J. F. Kennedy ayrıca bir NSD'nin Küba işgal planına izin vermiştir, ancak amacına ulaşamamıştır. Soğuk Savaş döneminin son evresinde Basra Körfezi güvenliğine ilişkin son ulusal güvenlik politikası belgesi olan NSD 26, benzerleri arasında en önemli direktiflerden biridir. Bu belge, Soğuk Savaş'ın iki kutuplu küresel sistemi sırasında oluşturulmuş siyasi teşvikleri ve stratejik hedefleri içermektedir²⁴⁷.

Buna ek olarak, analizimizin bir sonraki belgesinde göreceğimiz gibi, belgenin temel kaygıları ve hedefleri, ana hedeflerinin bir devamı niteliğindedir. Soğuk Savaş sonrası dönemin ilk önemli ulusal güvenlik belgesi olan NSD 26 ve Savunma Planlama Rehberi'ni analiz ederek, bu sürekliliği ana hedeflerde ve yardımcı araçlarla dönüşümlerde görülmektedir²⁴⁸.

²⁴⁶ Michael A. Turner, *Historical dictionary of United States intelligence* (Rowman & Littlefield, 2014), 289.

²⁴⁷ William E. Odom, "Intelligence analysis", *Intelligence and National Security*, 23, No. 3 (2008): 316-332.

²⁴⁸ Joseph Stieb, "US Financial Aid for Iraq Under the Engagement Policy, 1988–1990", *The International History Review*, 41, No.6 (2019): 1326.

NSD 26'da ABD'ye, Irak'a, İran'a karşı güç dengesi stratejisindeki rolünü oynaması için bir pozisyon verildi. ABD ve Irak arasındaki normal ilişkiler, uzun vadeli çıkarlara hizmet edecek ve hem Körfez hem de Orta Doğu'da istikrarı teşvik etmişti. Amerikan Hükümeti, Irak'ın davranışını yumuşatması ve Irak ile olan etkisini artırması için ekonomik ve siyasi teşvikler önermesi gerekiyordu²⁴⁹. Aynı zamanda Irak liderliği, kimyasal ve / veya biyolojik silahların yasadışı kullanımının, müttefikleri ve dostlarına mümkün olan en geniş desteği alacağını ekonomik ve siyasi yaptırımlara yol açacağını bildirmiştir. Irak'ın IAEA (Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı) koruma önlemlerinin nükleer programındaki herhangi bir ihlali, benzer bir yanıtla sonuçlanacaktır²⁵⁰.

İran-Irak Savaşı sırasında ABD, Irak'a güçlü bir şekilde önemli ekonomik yardım ve büyük miktarda dolaylı destek sağlamıştır. İran'ın Körfez'de hegemonik bir konuma gelmesini ve devrim ideolojisini yaymasını önlemek için askeri yardım sağlanmıştır. Bu politika güç dengesi mülahazalarına dayanmıştır ve başarılı olmuştur²⁵¹.

Ancak, İran-Irak savaşından sonra Irak'la ilişkisinin farklı aşamalarında ABD, amacına ulaşmada başarısız olan ya da karışık sonuçlar üreten bir dizi strateji uygulanmıştır. 1988'de İran-Irak Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte, ABD politikasında bir değişikliğin istenip istenmediği sorusu ortaya çıkmıştır. Bush yönetimindeki birkaç uzman, güç dengesi mülahazalarının artık Irak'a ekonomik ve askeri yardımın sona erdirilmesini zorunlu kıldığını, çünkü Irak'ın başarılı savaşından bölgesel istikrara potansiyel yeni bir tehdit oluşturmak için ortaya çıktığını savunmuştur²⁵².

Bu tahminler sadece güç dengesi mantığına değil, aynı zamanda Saddam Hüseyin'in bölgede hegemonyaya ulaşma hırsları barındırdığı inancına da dayanmıştır. ABD yönetimi Irak hükümetine doğrudan ekonomik ve dolaylı askeri desteği azaltmamıştır. Bush yönetimi, İran'la savaşında başarılı olan Irak'ın bölgesel güç dengesi için bir tehdit oluşturmasını kaçınılmaz olarak görmemiştir. ABD'li politika yapımcıların hakim zihniyeti, Irak'ın İran'la yaptığı yıkıcı savaştan kurtulmaya

²⁴⁹ Joseph Stieb, "US Financial Aid for Iraq Under the Engagement Policy, 1988–1990", *The International History Review*, 41, No.6 (2019): 1327.

²⁵⁰ Dany Shoham, and Raphael Ofek, "The 2007 US NIE on Iran's Nuclear Program: A Colossal Failure", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 25, No. 2 (2012): 295.

²⁵¹ Dany Shoham, and Raphael Ofek, "The 2007 US NIE on Iran's Nuclear Program: A Colossal Failure", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 25, No. 2 (2012): 298.

²⁵² Kenneth Pollack, *The Threatening Storm: What Every American Needs to Know Before an Invasion in Iraq* (Random House, 2003), 111.

çalışmakla meşgul olmaya devam edeceği ve bir süre ciddi tehditler oluşturmayacağıydı²⁵³.

Washington, Saddam Hüseyin'i, bölgedeki ABD ve batı çıkarlarına yeni bir tehdit oluşturacak hegemonik bir rolü amaçlayan yayılmacı bir dış politikaya bağlı olarak algılamamıştır. Üçüncüsü, yönetim şüphesiz Irak'ı Sovyetler Birliği'nden uzaklaştırma politikasını sürdürmek istemiştir. Körfez krizinden önce yönetimin Saddam Hüseyin'e yönelik politikasının, yapıcı ve sorumlu bir rol oynamaya teşvik edilebileceği varsayımına dayandığına inanmak için pek çok neden bulunmaktadır²⁵⁴.

Bu varsayım, Saddam'ın İran-Irak Savaşı sırasında ölçülü davranışlar sergilediğine dair kanıtlarla desteklenmiştir. Bu kısıtlama, tutum ve davranışlarında daha ılımlı olmaya doğru ilerlediğini göstermiştir. Saddam'ın bu imajı, açıkça, ABD'nin Irak politikasının temelini oluşturan MGK Direktifi 26'nın kabul edilmesinde temel bir rol oynamıştır. Don Oberdorfer'e göre, MGK 26'nın önemli önermesi, İran'la savaştan sonra Bağdat'ın "daha yapıcı bir uluslararası rol oynamaya hazır hale geldiği" yönündedir²⁵⁵.

Mayıs 1992'de gizliliği kaldırılan ve Kongre'ye sunulan yönergede "ABD ile Irak arasındaki normal ilişkilerin uzun vadeli çıkarlarımıza hizmet edeceğini ve hem Körfez hem de Orta Doğu'da istikrarı teşvik edeceğini" şeklinde ifadeler bulunmaktadır. Direktif, Irak ile kimyasal ve biyolojik silahlar, nükleer hedefleri, Irak'taki insan hakları durumu ve Lübnan ve diğer Orta Doğu devletlerine müdahalesi konusunda önemli farklılıkları tanımış, ancak yine de "ABD Hükümeti ekonomik ve siyasi teşvikler sunmalıdır" ifadesi yer almıştır²⁵⁶.

Özellikle ABD şirketleri, nükleer silahların yayılmasını teşvik etmedikleri sürece Irak'ın savaş sonrası yeniden inşasına katılmaya teşvik edileceklerdi. Saddam Hüseyin'in İran-Irak Savaşı sırasındaki davranışındaki çeşitli göstergeler, ABD politikasını bu yönde hareket etmeye teşvik etmiştir:

²⁵³ Steven Hurst, *United States and Iraq since 1979* (Edinburgh University, 2009).

²⁵⁴ Kenneth Pollack, *The Threatening Storm: What Every American Needs to Know Before an Invasion in Iraq* (Random House, 2003), 335.

²⁵⁵ Don Oberdorfer, *From the Cold War to a new era: the United States and the Soviet Union, 1983-1991* (JHU Press, 1991).

²⁵⁶ Tommy Franks, and Malcolm McConnell, *American soldier* (New York: Regan Books, 2004), 223-224.

- Irak, çeşitli Üçüncü Dünya ülkelerinde Sovyetler Birliği'nin politikasından uzaklaşmaya başlamıştır.
- Irak'ın, Arap-İsrail barış sürecine daha az düşman olduğu görülmüştür.
- Saddam, önde gelen teröristlerin (hepsi olmasa da) bazılarını sınır dışı etmiştir.
- Irak özür diledi ve sonunda İran Körfezi'ndeki USS Stark'a Irak füze saldırısının otuz yedi kurbanının aileleri için bir tazminat paketi olarak 27 milyon dolar ödemiştir.
- Irak, Amerika Birleşik Devletleri ile diplomatik ilişkileri yeniden tesis etmeyi kabul etmiştir ve Irak'taki Amerikalı yetkililere dostça davranmıştır.
- Irak, yurt dışı seyahat kısıtlamalarını hafifletmiştir²⁵⁷.

Basra Körfezi'ne erişim ve GCC (Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Bahreyn, Kuveyt ve Umman) devletlerinin güvenliği hakkındaki uyarılar, NSD 26'daki ABD savunma yönetimi tarafından da güçlü bir şekilde vurgulanmıştır. Buna göre Basra Körfezi petrolüne erişim ve bölgedeki önemli dost devletlerin güvenliği, ABD ulusal güvenliği için hayati önem taşıdığı belirtilmiştir. ABD, “gerekirse ve uygunsa, Sovyetler Birliği'ne veya kendi çıkarlarına aykırı olan diğer herhangi bir bölgesel güce karşı askeri gücünü kullanarak bölgedeki hayati çıkarlarını savunmaya karardır” demiştir²⁵⁸.

Amerika Birleşik Devletleri ayrıca, “bölgedeki dost ülkelerin kendi savunmalarında daha aktif bir rol oynamalarını sağlamak ve böylece tek taraflı ABD askeri müdahalesi gerekliliğini azaltmak için, bölgedeki dost ülkelerin bireysel ve toplu savunmalarını desteklemeye karardır” şeklinde beyanda bulunmuştur. İran ile savaş Irak'tan 80 milyar dolarlık dış borç (gayri safi milli hasılasının bir buçuk katı), paramparça bir ekonomi ve düşük petrol fiyatları bırakmıştır²⁵⁸.

Sonuç olarak, savaş Irak'a tahmini olarak 500 milyar dolara mal olmuştur ve ekonomik durumu kötüye gitmiştir. Durum kötüye gitmeye devam ettikçe Saddam'ın Körfez Arap komşularına karşı öfkesi artmıştır. Bu hanedan rejimlerini İran'la yaptığı savaşla yükselen köktendincilik dalgasından kurtardığına inanmıştır. Ama

²⁵⁷ Tommy Franks, and Malcolm McConnell, *American soldier* (New York: Regan Books, 2004), 225.

²⁵⁸ Darrel D. Whitcomb, “Rescue Operations in the Second Gulf War”, *Air & Space Power Journal*, 19, No. 1(2005): 95.

şimdi savaş sonrası dönemde, Körfez ülkeleri Irak'ın mali krizini hafifletmeye pek ilgi göstermemişlerdir. Aksine Körfez İşbirliği konseyi (KİK) ülkeleri İran-Irak savaşından kazançlı çıkmışlardır.

ABD, Irak'ın bu dezavantajlı konumunu hesaplamıştır ve kendisini çaresiz hissetmesi için baskı yapıp, Irak'ın tek kurtarıcısı olarak görünmeye çalışmıştır. NSD 26'da görüldüğü gibi: “ABD'nin İran / Irak savaşından doğan GCC Devletleri ile karşılıklı yarar sağlayan ve kalıcı işbirliğine dayalı güvenlik ilişkilerini beslemeye devam etmesi önemli olarak görülmüştür. Bu durum ABD'nin Irak'a silah satmasını engelleyememiştir. Ancak Irak, ABD'nin askeri ve istihbarat yardımı sayesinde İran'la savaştan galip çıktığında, İsrail, nükleer silah geliştirebilecek ve topraklarında füze saldırıları yönetebilecek potansiyel bir düşmanla karşı karşıya kalmıştır. Bu potansiyel tehdit, bölge devletlerinde endişe uyandırmaktadır²⁵⁹.”

Bu nedenle, İsrail NSD26'da ifade edildiği gibi bu tür potansiyel tehditlerden korunma garantisi beklemiştir. NSD26'da “ABD tarafından, dost bölge devletlerinin meşru savunma gereksinimlerini karşılamalarına yardımcı olmak için askeri teçhizat satışı yapılmıştır. İsrail Dışişleri ve Savunma Bakanı, Suudi Arabistan'a ve diğer KİK ülkelerine ulusal çıkarımıza hizmet eden ancak İsrail'in güvenlik yükünü artırmayan uzun vadeli silah satışı programı için bir strateji geliştirmelidir” diye beyanda bulunmuştur²⁶⁰.

Körfez krizi patlak verdikten sonra, yönetim liderleri, politikalarının Saddam Hüseyin'i yeniden toplumsallaştırmaya çalışmak olduğunu fakat bunun başarısız olduğunu kabul etmişlerdir. Başkan Bush'un, "Batı ile ilişkilerin iyileşmesinin onun davranışını değiştireceğine inanmak için bazı nedenleri" olduğunu söylediği kaydedilmiştir. Başkan'ın ulusal güvenlik işlerinden sorumlu özel yardımcısı Brent Scowcroft, Saddam'a daha önceki yaklaşımın amacının, bu hırslı başkanı uluslararası toplumun makul derecede sorumlu bir üyesi yapmak olduğunu da kabul etmiştir.

Defense Planning Guide / Savunma Planlama Rehberi (DPG), Savunma Bakanlığı tarafından birkaç yılda bir rutin olarak hazırlanan stratejik bir belgedir. DPG 1992, politika için savunma müsteşarı olan (Pentagon'un üçüncü en yüksek rütbeli sivili) Paul Wolfowitz başkanlığındaki bir komisyonda hazırlanmıştır. 8 Mart 1992'de New

²⁵⁹ Max Boot, “The new American way of war”, *Foreign Affairs*, (2003): 43.

²⁶⁰ Anja Dalgaard-Nielsen, “Gulf War”, *Survival*, 45, No. 1 (2003): 102.

York Times tarafından "Pentagon Planından Alıntılar:" Yeni Bir Rakibin Yeniden Ortaya Çıkmasını Önleyin "başlığıyla yayınlanmıştır.

Bu Belge, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden ve ayrıca Körfez Savaşı'ndan sonra hazırlanan ilk önemli belirleyici belge olma özelliği taşımaktadır. Bu bağlamda, Soğuk Savaş sonrası yeni uluslararası siyasi yapının ve Körfez Savaşı'ndan alınan derslerin etkilerini yansıtmaktadır. Wolfowitz taslağı olarak da bilinen DPG, Washington'a Soğuk Savaş'ta Sovyetler Birliği'ne karşı kazandığı zaferi, dış politikayı Birleşik Devletler'in dünyanın tek süper gücü olarak kalmasını sağlama amacına uygun hale getirerek sınırlamaya çalışmıştır. Hem üslupta hem de içerikte, bu pozisyonu destekleyen argümanlar tedirginliğe neden olmuştur²⁶¹.

Gelecekteki siyasi zorlukların Almanya ve Japonya gibi ülkelere kaynaklanabileceği olasılığına diplomatik olarak değinmeden, belgenin tek taraflı eğilimi ve ABD ordusuna yaptığı vurgu, yakın müttefikleri hor görme ve diğerlerine karşı kibirli davranmaktan kaynaklanıyor gibi görünmekteydi²⁶². DPG, ordunun 1994 ile 1999 arasındaki mali yıllarda güçleri planlama, inşa etme ve geliştirme pusulası olarak görülmüştür.

Tam metnin içeriği iyi bilinmemekle birlikte 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisinde ortaya konan ilkelerle yakından uyumlu görünmüştür. DPG tarafından ileri sürülen ilk hedef, "yeni bir rakibin yeniden ortaya çıkmasını önlemek" olarak nitelendirilmiştir. Bu Savunma Planlaması kılavuzu, Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve etkisi olan bir ideoloji olarak Komünizmin itibarının zedelenmesi olarak görülmüştür. Yeni uluslararası ortam, ABD'nin ve koalisyon müttefiklerinin Irak 'ın saldırganlığına karşı kazandığı zaferle şekillenmiştir.

Bu, ABD'nin, kaynakları küresel güç oluşturmak için yeterli olacak bir bölgeye herhangi bir düşman gücün hakim olmasını önlemesini gerektiriyordu. Taslağın yazarları, "Amerika Birleşik Devletleri'ne saldırıyı caydırmanın ötesinde, "tehditleri engellemek" ve nükleer silahların yayılmasını önlemek için güç kullanmaya hazır olması gerektiğini savunmuştur.

²⁶¹ Dan Tschirgi, and Robert Tschirgi, *Turning point: the Arab world's marginalization and international security after 9/11* (Greenwood Publishing Group, 2007), 9.

²⁶² Dan Tschirgi, and Robert Tschirgi, *Turning point: the Arab world's marginalization and international security after 9/11* (Greenwood Publishing Group, 2007), 10.

Taslak ayrıca, Birleşik Devletler'in "toplu eylem düzenlenemediğinde bağımsız hareket etme pozisyonunun alınması" gerektiğini tavsiye etmiştir. Belgede "önleme" kelimesi bulunuyordu. Genel öneri, ordunun yardımsever bir küresel hegemon olarak Birleşik Devletler'i desteklemek için yeniden yapılandırılması gerektiği²⁶³.

DPG, 1992'de ABD'nin karşı karşıya olduğu tehditlerin niteliğini ve kapsamını 17 Eylül 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisi ile tutarlı bir şekilde detaylandırmıştır²⁶⁴. Savaş sonrası dünyanın sonu, Bush yönetimini kırk yıldan fazla süredir devam eden rutinleşmiş ve kurumsallaşmış politika çizgilerinden uzaklaştırmıştır. Dramatik ve genellikle öngörülemez uluslararası bir değişim döneminde, doğaçlama gereklidir ve politikanın tersine çevrilmesi kaçınılmazdır²⁶⁵.

İdare, kendisine sunulan konuların sırasını kontrol etmediğinden ve önceki kararlar sonraki seçenekleri kısıtladığından, zamanlama kazaları gelecekteki Amerikan stratejisinin sınırlarını belirlemiştir. Onlara göre hangi dış politika, geleneksel Amerikan küresel çevreleme stratejisinin yerini alabileceği önemli görülmüştür²⁶⁴. Körfez için büyük strateji bir ana yönü aşağıda ana hatları çizilen yeni ABD stratejisine uygun görünmüştür. ABD, her yanlış düzeltme sorumluluğunu üstlenerek dünyanın polis gücü olmak istemiştir²⁶⁶.

Yalnızca çıkarlarını değil, aynı zamanda müttefiklerinin veya dostlarını da tehdit eden veya uluslararası ilişkileri ciddi şekilde bozabilecek yanlışları seçici bir şekilde ele almanın en büyük sorumluluğu ABD' de olmuştur. Bu gibi durumlarda çeşitli türlerde ABD çıkarları söz konusu olmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin güvenlik stratejisi için Basra Körfezi'nin önceliği, yakın gelecekte potansiyel küresel rakip bulunmayışıyla alakalı olmuştur. Bu nedenle ABD, özellikle Irak'ın Basra Körfezi'ndeki hakimiyeti başta olmak üzere kritik bölgelerdeki demokratik olmayan gücün hakimiyet potansiyeline odaklanmıştır²⁶⁷.

Bu nokta, DPG 1992'de ek kuvvetlere olan ihtiyacı da içererek şekilde genişletilmiştir. İleride stratejik hedefler geliştirebilecek ve bölge çapında veya

²⁶³ Robert J. Lieber, "Oil and power after the Gulf War", *International Security*, 17, No. 1 (1992): 160.

²⁶⁴ Stefan Halper, and Jonathan Clarke, *The Neo-Conservatives And The Global Order* (Cambridge University Press., 2004), 145.

²⁶⁵ Kenneth A. Oye, *Economic discrimination and political exchange: World political economy in the 1930s and 1980s* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1992), 51.

²⁶⁶ John Mueller, *Policy and opinion in the Gulf War*, (University of Chicago Press., 1994), 129-138

²⁶⁷ David R. Willcox, *Propaganda, the press and conflict: The Gulf War and Kosovo* (Routledge, 2005).

küresel hâkimiyete sahip bir savunma duruşu geliştirebilecek başka potansiyel uluslar veya koalisyonlar da varolabilecektir. Belgeye göre “stratejimiz, gelecekteki herhangi bir potansiyel küresel rakibin ortaya çıkmasını engellemeye yeniden odaklanmalıdır. Ancak artık ne küresel bir tehditle ne de çıkarlarımız için kritik bir bölgeye hâkim olan düşmanca, demokratik olmayan bir güçle karşı karşıya olmadığımız için, tehditleri daha düşük seviyelerde ve daha düşük maliyetlerle karşılama fırsatına sahibiz. Ek güçler oluşturmaya hazır olduğumuz sürece küresel bir tehdide karşı koyma ihtiyacı yeniden ortaya çıkmalıdır”²⁶⁸.

Ortadoğu'da özellikle Basra Körfezi ve Arap Yarımadası'na bölgesel olarak hâkim olunmak istenmiştir. Bu amaca ulaşmak için caydırıcılık stratejisinin geliştirilmesi gerekli görülmüştür. Kuveyt'i işgal etmeden önce Irak'a karşı caydırıcılık stratejisi uygulanmış ancak olumlu bir sonuç alınamamıştır. DPG 1992'den, ABD yönetiminin Irak'ı siyasi, ekonomik ve askeri açıdan yıkıcı bir duruma maruz bıraktıktan sonra caydırmayı planladığı anlaşılmıştır²⁶⁹.

ABD'nin Orta Doğu'da genel hedefi, bölgedeki baskın dış güç olarak kalmak ve ABD ile Batı'nın bölgenin petrolüne erişimi korumayı sağlamak istemesidir. Ayrıca bölgede saldırganlığı caydırmaya, bölgesel istikrarı teşvik etmeye, ABD vatandaşlarını ve mülklerini korumaya ve uluslararası hava ve deniz yollarına erişimi korumaya çalışmıştır. Irak'ın Kuveyt'i işgalinin gösterdiği gibi, bir hegemonun veya güçlerin bir araya gelmesinin bölgeye hâkim olmasını önlemek temelde önemli olmaya devam etmiştir. Bu, özellikle Arap Yarımadası ile ilgilidir. Belgede “bu nedenle, gelişmiş caydırıcılık ve gelişmiş işbirliğine dayalı güvenlik yoluyla rol oynamaya devam etmeliyiz” denilmektedir²⁶⁹.

Belgede dolaylı olarak uluslararası deniz yolları ifade edilerek, Irak'ın sadece Basra Körfezi'nden mümkün olan denize çıkışına ulaşmasının engellenmesi de çok önemli görülmüştür. Bu anlamda Kuveyt, böyle bir ihtimalde Irak için stratejik bir engeldir. ABD'nin Kuveyt'i Irak'ı işgaline hemen tepki vermesi bu jeopolitik endişeyle tetiklenmiştir.

²⁶⁸ Geoffrey F. Gresh, *Gulf Security and the US Military* (Stanford University Press., 2020), 74.

²⁶⁹ Geoffrey F. Gresh, *Gulf Security and the US Military* (Stanford University Press., 2020), 76.

4.5. İkinci Körfez Savaşı'nda Psikolojik Harekât ve Propaganda

Uygulamaları

Propaganda, kitlelere yönelik bir psikolojik ikna biçimidir. Öte yandan, psikolojik ikna, insanların inançlarını ve tutumlarını değiştirmek için oluşturulmuş bir psikolojik teknikler koleksiyonudur. Bir “mesajın” hedefleri etkileyerek, oluşturucunun bakış açısını benimsemek ve bazı eylemlerde bulunmasını sağlamak (bir ürün satın almak) yoluyla çalışmaktadır²⁷⁰.

Psikolojik ikna örneği, tüketicileri reklamı yapılan ürünleri satın almaya ve bunları günlük yaşamlarında kullanmaya ikna eden milyarlarca dolarlık reklam endüstrisidir. Psikolojiktir çünkü mesajın amacı insanların inançlarını ve tutumlarını değiştirmek ve bunu onların sonraki davranışlarını etkileyecek şekilde yapmaktır. Psikolojik ikna, insan bilişsel sisteminin iki içsel özelliğini, insanların düşünme şeklini ve insanların hissetme veya duygularını hedefleyerek hedeflerine ulaşmaktadır²⁷¹.

İnsanların düşünme biçimiyle ilgili olarak, bireyler tipik olarak eleştirel düşünceye konu olmayan stereotipik düşünme ve hareket etme yollarına girerler ve bu önyargı ve stereotiplerin temelini oluşturmaktadır. Psikolojik ikna kavramlarına ve yöntemlerine göre, bir kişiyi kökleşmiş inançlarından ve tutumlarından hareket ettirebildiğinizde, kısa devre yapmış eleştirel düşünceye sahip olduğunuz için zihinlerini etkili bir şekilde ele geçirmiş olursunuz²⁷².

Özetle, eleştirel düşünce, kişinin düşüncelerinin temelini ve kişinin kararlarına nasıl ve hangi nedenlerle ulaştığını incelemeyi gerektirmektedir. İnsanların hissetme biçimleriyle ilgili olarak, bireyler genellikle duyguları üzerinde derinlemesine düşünmeden hareket etmektedirler. Tarihsel olarak, psikolojik ikna, bireyden oluşan devletlerin veya toplumların oluşumunun başlangıcından beri yönetim grupları tarafından kullanılmıştır²⁷³.

Savaş zamanında kullanımı MÖ beşinci yüzyılda Çin'deki askeri taktikçilerin ilk yazılarında ortaya çıkmıştır. Propaganda, farklı görüşlere ve yaşam biçimlerine hoşgörü ve saygı duymanın demokratik düşünce ve davranışın özü olduğu

²⁷⁰ Yahya R. Kamalipour, and Nancy Snow, *War, media, and propaganda: A global perspective* (Rowman and Littlefield Publishers, 2004), 10.

²⁷¹ Yahya R. Kamalipour, and Nancy Snow, *War, media, and propaganda: A global perspective* (Rowman and Littlefield Publishers, 2004), 12.

²⁷² Robert Jackall, *Propaganda* (NYU Press, 1995).

²⁷³ Marja Vuorinen, *Enemy images in war propaganda* (Cambridge Scholars Publishing, 2012).

demokratik rejimlerde daha etkili olmuştur. Bununla birlikte propaganda, demokrasiyi içselleştirir, çünkü kasıtlı olarak belirtilmemiş amacı, özgür bir toplumun siyasi çekirdeği olan demokratik müzakere olmaksızın aktif veya pasif katılımı kışkırtmaktır²⁷³.

Yani, bir kitlesel ikna biçimi olarak propaganda, eleştirel düşüncüyü bir dizi fikir, inanç, değer veya hedefle ilgili olarak düşünmenin veya hareket etmenin tek yolu olarak kendini doğal olarak sunarak kısa devre yaptığında etkili olmaktadır²⁷³.

Propaganda, hedeflerine çeşitli yollarla ulaşır. Vatanseverliğin erdemlerini yücelten bir ulus-devlette olduğu gibi, sözde ön-ikna veya propaganda olarak adlandırılan tutum değişikliğine elverişli bir siyasi iklim yaratabilir, yazılı ve yazılı olmayan medya veya siyasi propagandayı kullanarak fikirleri doğrudan değiştirebilir veya gerçek hedeflerini, demokratik halkın propaganda edildiğinin sadece belirsiz bir şekilde farkında olacak şekilde gizlice gerçekleştirebilir²⁷².

Tarihsel olarak, savaş zamanındaki propaganda, hükümetin üst kademelerinden veya dikey propagandadan türemiştir, ancak aynı şekilde, örgütlü bir grubun veya kurumun iç dinamiklerinde veya yarı hükümet düşünce kuruluşu, gazete yayın kurulu gibi yatay propaganda da aynı ölçüde aşağıdan kaynaklanabilmektedir. Psikolojik bir perspektiften, savaş zamanındaki propagandanın, insanların önyargılarına ve stereotiplerine dokunarak sinsice işlediğini ve diğerine olumsuz bir karakter verildiği muazzam bir komplo ağına olan inancı harekete geçirdiği öne sürülmektedir. Bireyler, ötekinin ("düşman") psikolojik özelliklerini kişisel, yaygın ve kalıcı olarak görebilmektedirler²⁷⁴.

Diğer taraf ("düşman"), klişeler ve basitleştirmeler yoluyla toplu olarak şeytanlaştırılmıştır. İnsan kategorileri ve inançları hakkında klişeleştirme veya aşırı genelleme yapma ve olayları ve bunların nedenlerini bir veya iki değişkene indirgeme süreci, psikodinamik çerçeve içinde derin korkular ve nefretler olarak görülmektedir. Bu psikodinamik bakış açısına göre, kişi olumsuz duygularını başkalarına yansıtmakta, ancak bu duyguların temeli paranoya veya gerçekte yeterli

²⁷⁴ David L. Altheide, and Jennifer N. Grimes, "War programming: The propaganda project and the Iraq War", *The Sociological Quarterly*, 46, No. 4 (2005): 620.

temele sahip olmayan başkalarına karşı yaygın bir güvensizlik veya şüphe olarak görülmektedir²⁷⁵.

Hem yazılı hem de yazılı olmayan medya (televizyon, radyo, İnternet, sosyal medya, gazeteler ve dergiler) dahil olmak üzere kitle iletişim araçları, bu politikada güçlü bir topluluk hissini teşvik ederek propagandanın politik etkisini arttırmaktadır. Bu strateji için güçlü bir ekonomik motivasyon vardır. Kitle iletişim araçları, halka açık video klipler ve savaş ve yıkım hikayeleri önünde gösteri yaparak izleyici kazanmakta ve gelirlerini arttırmaktadır.

Benzer ve genellikle dar bir perspektifi paylaşan seçkin gruplardan oluşan uzman kültürleri tipik olarak akademisyenler, gazeteciler, medya şahsiyetleri ve hükümet yetkilileri kamuoyunu kristalize ederek önyargıyı daha da yapılandırmaktadırlar. Kitle iletişim araçlarının katılımı, daha sonra, savaş zamanı çıkarlarının hizmetinde devam eden bir propaganda ve karşı-propaganda döngüsünde ulus devletler ve siyaset ve politika grupları tarafından daha fazla kullanılmıştır²⁷⁶.

Committee on Public Information / Kamu Bilgilendirme Komitesi (CPI), 1917 Nisan'ında, reklamcılık, gazete ve yayıncı dünyalarının önde gelen isimleri ve akademisyenlerin, ABD çıkarlarını ilerletmek için Başkan'ın Woodrow Wilson adına bir araya getirilmesiyle kurulmuştur. Bir gazeteci olan George Creel'in genel başkanlığı altında, açıkça ifade edilen amaç, savaş çabalarını farklı bir siyasi yapıya paketleyip satmak ve basılı medyanın otosansürünü sağlamak olarak belirtilmiştir²⁷⁷.

CPI'nin bir üyesi ve bir yayıncı olan Edward Bernays, halkla ilişkileri hem barışçıl hem de savaş zamanı çıkarlarına uyarlama olasılıklarını fark etmiştir. Halkla ilişkiler, bilgi ve ikna yoluyla bir faaliyet, hareket veya kuruma yönelik halk desteği oluşturma girişimidir. Halkla ilişkiler, kitlelerin psikolojik olarak ikna edilmesinin başka bir adı olarak düşünülmüştür²⁷⁸.

Bernays için propaganda, o zamanlar ortaya çıkan ampirik sosyal ve davranış bilimlerine dayanan bilimsel ilkelere göre planlanan ve uygulanan rıza mühendisliği

²⁷⁵ Philip M. Taylor, *War and the media: Propaganda and persuasion in the Gulf War* (Manchester University Press, 1992), 32.

²⁷⁶ Philip M. Taylor, *War and the media: Propaganda and persuasion in the Gulf War* (Manchester University Press, 1992), 33.

²⁷⁷ Anthony R. Dimaggio, *Mass Media, Mass Propaganda: Understanding the News in the 'War on Terror'* (Lexington Books, 2008), 7.

²⁷⁸ Anthony R. Dimaggio, *Mass Media, Mass Propaganda: Understanding the News in the 'War on Terror'* (Lexington Books, 2008), 57.

olarak yorumlanmıştır. Karşılıklılık, başkalarının isteğine başlangıçta bizimkine uyduklarında uyma konusundaki psikolojik eğilimi ifade etmiştir, çünkü karşılık verme konusunda doğal bir zorunluluk hissedilir. Tutarlılık ve bağlılık, daha önce sahip olduğumuz inançlarımızla tutarlı görünme eğilimini ifade etmektedir. Yani, bir konuda bir fikir oluşturduğumuzda veya bir konuda tavır aldığımızda, önceki taahhüdümüzle veya tutarlılık önyargısı olarak bilinen şeyle tutarlı bir şekilde hareket etmekteyiz²⁷⁹.

Eski cumhurbaşkanı adayı Al Gore, yıllar önce kadınların seçme haklarına muhalefeti savunduğu, ancak kariyerinin ilerleyen dönemlerinde inançlarını değiştirdiğinde, geçmişe dönük veya tutarlılık önyargısı gösteren bu inançları (prochoice değerleri) her zaman benimsemiş gibi davrandığını söylemiştir.

Propagandanın klasik tanımı, kitlelerin psikolojisini harekete geçirmenin yanı sıra bir eyleme veya amaca aktif veya pasif katılımlarıdır. "Propaganda, psikolojik manipölasyonlar yoluyla psikolojik olarak birleştirilmiş ve bir organizasyona dahil edilmiş, kitlesel bireyin eylemlerine aktif veya pasif katılımı sağlamak isteyen organize bir grup tarafından kullanılan bir dizi yöntemdir²⁸⁰.

İlk olarak, ham kamuoyu, duygu veya düşünce aralığını daraltan açık fikir veya ideolojiye kristalize edilir. İkincisi, dikkati gerçek kökeninden, değerinden veya hakikatinden uzaklaştıran önceden tahmin edilmiş fikirlerin bir araya gelmesidir. Bu daraltılmış düşünce aralığı, basmakalıp düşünme biçimlerini teşvik etmektedir. Güçlü bir topluluk duygusu ve ona eşlik eden katılımcı bir fikir uyandırmaktadır²⁸¹.

Tüm bu anlatımlarda, devletin çıkarlarına hizmet etmek için halkın psikolojik manipölasyonu merkezidir. Bu, özellikle savaş zamanındaki askeri propaganda için geçerlidir. ABD'deki askeri propaganda, genel siyasi propagandadan çok daha dar bir inanç manipölasyonu yelpazesinde işlemektedir. Tipik olarak elektronik harp (EW), Operations Security / operasyon güvenliği (OPSEC), askeri aldatma, algılama yönetimi ve Psychological Operations / psikolojik operasyonlar (PSYOP) dahil

²⁷⁹ Anthony R. Dimaggio, *Mass Media, Mass Propaganda: Understanding the News in the War on Terror* (Lexington Books, 2008), 77.

²⁸⁰ David Giles, *Media psychology* (London: Routledge, 2003).

²⁸¹ Stacey Sriver, "War propaganda", *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. 25, No. 2 (2015): 396-397.

olmak üzere Command Control War / komuta ve kontrol savaşını (C2W) içermektedir²⁸².

Bununla birlikte, PSYOP yukarıda tartışılan psikolojik ikna edici tekniklerle yakından uyumludur. C2W (EW dahil), kişinin kendi komuta ve kontrolünü etkin bir şekilde sürdürürken, "düşman komuta ve kontrol yeteneklerini reddetme, etkileme, bozma veya yok etme" işlevini görmektedir. OPSEC "dostane eylemlerin düşmanca sömürü karşısındaki güvenlik açıklarını ortadan kaldırmakta veya azaltmaktadır"²⁸³.

Askeri aldatma pek çok biçimde olmaktadır, ancak genellikle hem devlet hem de askeri komuta ve kontrol düzeyinde "yabancı karar alıcıları yanıltmaya" hizmet etmektedir (SAF, s. 5). Algı yönetimi, yabancı halkların ve liderlerinin "duygularını, güdülerini ve nesnel muhakemesini" (SAF, s. 6) hedeflemekte ve bunlara "seçilmiş bilgi ve göstergeleri aktararak" (SAF, s. 6) faaliyet gösteren PSYOP'u içermektedir. Bunu birkaç yolla başarabilmektedir. "Yabancı hükümetlerin çatışmaları müzakere etme, mevcut çatışmalara müdahale etmekten vazgeçme, siyasi ve askeri meseleleri müzakere etme ve ABD müzakere hedeflerine teslim olma istekliliğini teşvik etmek olarak düşünülebilir. ABD'ye (veya müttefiklerine) ve dost hükümetlere düşman olan rejimlerin ve örgütlerin hedeflerini ve yıkıcı tekniklerini ortaya koyarak ve gözden düşürerek bunu başarabilmektedir"²⁸⁴.

Propaganda, bu nedenle modern askeri çatışmanın merkezi sayılmaktadır. Kitle iletişim araçlarının rolü önemlidir, çünkü bir devletin kendi vatandaşlarına yönelik çoğu yerel propaganda büyük ölçüde yerel kitle iletişim araçları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

4.6. İkinci Körfez Savaşı'nda Psikolojik Operasyonlar ve Propaganda

ABD'de Psikolojik Operasyonlar (PSYOP) 1980'lerin ortasında stratejik ve operasyonel bakış açısının gelişmesi ile birlikte öne çıkmaya başlamıştır. PSYOP Ana Planının benimsenmesi, özellikle 1990 versiyonundaki revizyonlar, PSYOP'un popülerliğini artırmıştır. United States Special Operations Command / Amerika

²⁸² Stacey Sriver, "War propaganda", *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. 25, No. 2 (2015): 398-399.

²⁸³ Ron Schleifer, "Propaganda, PSYOP, and political marketing: The Hamas campaign as a case in point", *Journal of Political Marketing*, 13 (1-2) (2014): 153.

²⁸⁴ Jeffrey B. Jones, and Michael P. Mathews, *PSYOP and the Warfighting CINC* (National Defense Univ Washington Dc, 1995).

Birleşik Devletleri Özel Harekât Komutanlığı (USSOCOM)'un 1987'de PSYOP için tüm Özel Operasyonlar ve İcra Temsilcisinin işlevsel komutanlığı olarak kurulması, PSYOP yeteneklerini geliştirmek için tek bir kurum sorumluluğu ve stratejik yön sağlamıştır²⁸⁵.

Başkanlık Direktifleri sayesinde askeri PSYOP, Savunma Bakanlığı bünyesinde kurumsallaştırılmıştır. 1983 Ulusal Güvenlik Direktifi (NSD) 77 ("Ulusal Güvenlikle İlgili Kamu Diplomasisi"), 1984 Ulusal Güvenlik Kararı 130 ("ABD Uluslararası Bilgi Politikası"), PSYOP ile kurumlar arası koordinasyonun artırılmasını gerektirmiş ve PSYOP'u stratejik düzeye yaklaştırmıştır²⁸⁶.

Bununla birlikte, Irak'ın Kuveyt'i işgal ettiği Körfez bölgesinde çatışmaların başlaması, PSYOP için hem stratejik hem de operasyonel düzeyde önemli bir dönüm noktası olmuştur. PSYOP güçleri, savaşın operasyonel seviyesinde PSYOP Harekat Planlarını hazırlamak için kullanılmış ve 12 PSYOP uzmanından oluşan bir hücre, Avrupa Komutanlığı'ndan (EUCOM) bir temsilci ve 193. Özel Harekat Kanadından (Pennsylvania Hava Ulusal Muhafızları) bir irtibat ekibi, Körfez operasyonları için planlamayı başlatmak üzere 11 Ağustos 1990'da MacDill Hava Kuvvetleri Üssü'ne gitmiştir²⁸⁷.

PSYOP taktik ve operasyonel düzeyde başarılı olmuş ve Irak kuvvetleri içinde muhalefet oluşturan, morali azaltan ve teslimiyeti büyük ölçüde teşvik eden kesimler ve programlar oluşturulması sağlanmıştır. Ek olarak, Körfez Savaşı psikolojik operasyonlarda multimedya kullanımına tamamen yeni bir bakış açısı geliştirilmiştir²⁸⁸. Radyo ve TV yayınları, broşürler ve hoparlörler Arab kardeşliği, müttefik hava gücü ve Irak'ın izolasyonu temalarını kullanılmıştır²⁸⁹.

Yedi haftalık bir süre içinde, 14 çeşitten oluşan 29 milyon broşür Irak hatlarının gerisine bırakılarak 300.000 askerin yaklaşık yüzde 98'ine ulaştırılmıştır. PSYOP

²⁸⁵ Sunil Narula, "Psychological operations (PSYOPs): A conceptual overview", *Strategic Analysis*, 28, No. 1 (2004): 178.

²⁸⁶ Robert H. Scales, *Certain Victory: The US Army in the Gulf War* (Potomac Books, Inc., 1997).

²⁸⁷ Harold Kennedy, "Psyops Units Encouraged to Modernize Their Equipment", *National Defense*, 85, No. 567 (2001): 27.

²⁸⁸ Terry F. Greene, *US Army Psychological Operations into the Year 2000* (Army War Coll Carlisle Barracks Pa, 1993).

²⁸⁹ Chad C. Serena, *A revolution in military adaptation: the US Army in the Iraq War* (Georgetown University Press, 2011).

kuvvetleri harekât ve taktik komutanlarına düşman ve yabancı nüfusla iletişim kurma imkânı sağlamıştır.

Bu süreç şu şekilde işlemiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının hemen ardından ABD etki alanı dışındaki rejimleri herhangi bir şekilde devirmeye karar vermiştir. Bu yeni “insani müdahale” politikasının ilk hedefi Irak olmuştur. ABD-Irak PSYOP operasyonunun farklı aşamaları bulunmaktadır. Bunlardan ilki ABD'nin, kitle imha silahlarının (KİS) varlığını iddia ederek Irak hükûmetine meydan okumak için mükemmel bir neden bulmasıdır²⁸⁹.

Aynı zamanda dünya toplumu, Irak kuvvetlerinin Birinci Körfez Savaşı ve İran-Irak Savaşı sırasında kendi Kürt nüfusuna ve İran kuvvetlerine karşı kimyasal silah kullandığına dair inkâr edilemez gerçeklere sahipti. Bu nedenle KİS suçlamaları Irak hükûmetine karşı çok iyi sonuç verdi²⁹⁰.

İkinci adım, 11 Eylül olayından hemen sonra, Amerika Birleşik Devletleri'nin kitle imha silahları teknolojisini yayılmasını kontrol altına almak istemesi gerekirse askeri bir operasyon başlatacağını ve savaşa gideceğini ilan etmesiyle başlamıştır. Aslında Irak operasyonunun arkasındaki ana neden ne KİS ne de 11 Eylül olduğu görülmektedir. Aksine ekonomik nedenler ABD'nin niyetlerinin ardındaki ana neden olduğu sonradan anlaşılmaktadır. Başka bir deyişle, mevcut Irak savaşının petrole ilgili olduğu görülmektedir²⁹¹.

ABD'nin Irak'a karşı PSYOP'un iki farklı ayağı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Irak hükûmetine karşı bölgesel ve uluslararası kamuoyunun hazırlanması, ikincisi ise Iraklı siyasi liderlere karşı olumsuz bir reklam kampanyası başlatılmasıdır. Ayrıca ABD hükûmeti ve medyası 11 Eylül olayını, özellikle de büyük yıkım ve ölü sayısını, ABD'yi ve uluslararası kamuoyunu Irak'a saldırmanın gerekliliğine ikna etmek için bir reklam aracı olarak kullanmaya çalışmıştır²⁹².

ABD, İran-Irak Savaşı ile ilgili önceki haberleri kullanarak Irak'ta kimyasal silah üretimine yardımcı olan ABD şirketiyle ilgili bir BM raporunu ise sansürlemiştir. Bu ise Saddam Hüseyin'in “kötü” bir kamuoyu imajının oluşmasına neden olmuştur. ABD Irak kitle imha silahlarını sürdürmeye devam ederse, çatışmanın hızla

²⁹⁰ Norman Emery, “Information Operations in Iraq”, *Military Review*, 84, No. 3 (2004): 11.

²⁹¹ Norman Emery, “Information Operations in Iraq”, *Military Review*, 84, No. 3 (2004): 12.

²⁹² Norman Emery, “Information Operations in Iraq”, *Military Review*, 84, No. 3 (2004): 13.

büyüyeceğini ve diğer ülkeleri çatışmanın içine çekeceğini söylemiştir. Ayrıca medyasını Irak'ı ve Saddam'ın kitle imha silahları ile ilgili tehlikesini abartmak için kullanmıştır²⁹³.

Son olarak, ABD PSYOP, Irak'ın kitle imha silahlarının imha edilmesi halinde, kitle imha silahlarının yayılmasının genel tehlikesini azaltmanın olumlu bir etkisi olacağı gerçeğinin reklamını yapmıştır. ABD'nin Irak rejimine karşı uluslararası ve bölgesel PSYOP'u son derece etkili olmuştur. Bu şaşırtıcı başarının ardındaki sebep, Ortadoğu tarihinde herkesten daha fazla bölgesel düşman yaratan Irak hükümetinin ve liderliğinin doğasından kaynaklandığı düşünülmektedir²⁹³.

Diğer bir neden de Irak'ın önceden kitle imha silahlarını kullanması olmuştur: o kadar gerçektir ki, Irak'ın uluslararası toplumdan saklayacak bir şeyi olabileceğinden kimse şüphe duymamıştır. Savaş öncesi PSYOP aşaması, Irak siyasi liderliğinin itibarını sarsarak sona ermiştir.

İtibarları, bölgesel davranışlarından dolayı zarar görmüştü. Irak muhalefete, etnik ve dini gruplara karşı affedilemez bir tutuma sahipti. Irak'a yönelik bu olumsuz yerel ve bölgesel tutumlar, ABD'li PSYOP tasarımcılarının işini çok kolaylaştırmıştır. Aynı zamanda, ABD güçleri Irak askeri personeli arasında küçük radyolar dağıtabilmiş ve onları yayınları dinlemeye teşvik edebilmiştir.

Televizyon programları, Irak'ın hükümet karşıtı muhalefetini tatmin etmek için bir propaganda aracı olarak Bathist yetkililerin insanları öldürdüğü videoları gösterilmiştir. TV mesajları Irak'taki kutsal yerleri ve önemli ekonomik nesneleri koruma ve Irak antikalarının yağmalanmasını önleme sözü vermiştir. Irak halkının çoğunun zor yaşamlarına karşı Saddam ve ailesinin cömert yaşam tarzını anlatan videolar, Saddam'ın Irak değerlerine ve ideallerine karşı saygısızlıklarını propaganda olarak yaymıştır.

Amerikalılar, halkın Amerikan kuvvetlerine karşı direnişini zayıflatmak için defalarca üst düzey Irak Ordusu subaylarını ve Saddam'ı öldürdüklerini ilan etmişlerdir. Son olarak, Amerikalılar Saddam'ın esir alınma ya da ceset görüntülerini sergilemişlerdir²⁹³.

²⁹³ Leigh Neville, *Special operations forces in Iraq* (Bloomsbury Publishing, 2011).

5. SONUÇ

İstihbarat tarihin en erken dönemlerinden buyana diplomasi veya savaşın idaresi açısından önemli bir araç olarak kabul edilmiştir. Tarihsel açıdan incelendiğinde istihbarat sistemleri ve yöntemlerinin birçok eski eserlerde kendine yer bulduğu görülmektedir. Örneğin yaklaşık 2500 yıl önce Çinli bir askeri teorisyen olan Sun Tzu, savaş sanatı hakkında yazdığı “The Art of War”da istihbaratın önemini vurgulamış ve çifte ajan ve casusluk sistemi ile istihbaratın faydaları hakkında ayrıntılı bilgilere yer vermiştir. Diğer bir örnek ise Chanakya (Kautilya olarak da bilinir)’nın MÖ 4. yüzyılda Hindistan’da kaleme aldığı Arthashastra isimli eseridir. Bu eserde devletin güvenliğini ve gücünü sürdürmek ve genişletmek adına vazgeçilmez bir araç olarak istihbarat toplama, işleme, tüketim ve gizli operasyonlara ayrıntılı olarak değinilmiştir. Özellikle dünya savaşları ile başlayan süreçte sürekli gelişme gösteren istihbarat kavramı ve sistemleri günümüzde devletlerin çok önem verdiği bir alan haline gelmiştir.

İnsan algısının sübjektivitesi ve hataya açık olması istihbarat yanılgısına davranışsal bir kaynak teşkil etmektedir. Kurumun yapısı, kültürü, alışkanlıkları, karar vericilerin beklentileri gibi çevresel şartlar ya da doğrudan kişinin psikolojik durumu gibi nedenlerle istihbarat üretim süreçlerinde hatalar meydana gelebilir. Diğer taraftan güvenlik algısı istihbarat yanılgısını tetikleyebilir veya istihbarat yanılgısı hatalı bir güvenlik algısına yol açabilir. Bu bağlamda eleştirel güvenliğin istihbarat yanılgısına fikrî bir kaynak teşkil ettiğini, yirminci yüzyılın sonlarında geliştirilen güvenlikleştirme kuramının ise bu alandaki bilimsel araştırmaların yönünü belirlemeye ilham verdiğini bir kez daha vurgulamak gerekir.

“Ulusal Güvenlik” çalışmaları genel olarak askerî merkezli güvenlik sorunlarına odaklanmakta, savaş ve barış sorunlarına yoğunlaşmaktadır. Özellikle I. Dünya Savaşı’na kadar “ulusal savunma” ve “ulusal güvenlik” aynı kavramlar olarak görülmüş olmasına rağmen soğuk savaş sonrası güvenlik çalışmalarında, kapsam ve tasvir genişletilmiştir. Soğuk Savaşın sona ermesi sonrasında birçok güvenlik sorunu gittikçe daha fazla uluslararası hale gelmiştir. Günümüzde güvenlik ve istihbarat çalışmalarının çok çeşitli konuları içeren multi disiplinler hale geldiği görülmektedir

Günümüzde “küreselleşmiş bir dünyada, güvenliğin artık tek başına devletler içeren sıfır toplamı bir oyun olarak düşünölemeyeceği ve daha kapsamlı bir yaklaşıma dayanan çok toplamı bir ilke olduğu” genel kabul görmektedir. Değişen “güvenlik çalışmaları” söylemi iki önemli bağlam için önem kazanmaktadır: birincisi, değişen küresel güvenlik düzeni bağlamında; ikincisi ise, ulus merkezli bir engelden daha geniş insan merkezli paradigmaya evrilmesi bağlamındadır.

Dış politika karar alma süreçlerinde istihbarat teşkilatları ile yakın ilişkiler içinde olmak gerekmektedir. Bu karar alma süreci aktörlerinin etkisine açık bir istihbarat kurumu taraflı veya manipöle edici istihbarat elde edebilmektedir. II. Körfez Savaşı’nın baş aktörü “Curveball (Informant)” adıyla bilinen Refid Ahmed Elvan el Cenabi isimli şahıs Almanya’da mülteci statüsünde yaşayan Iraklı bir istihbarat elemanı olmasına rağmen Alman istihbaratı tarafından sorgulanarak CIA servis edilmiştir. Ancak şahıs CIA tarafından sorgulamaya alınmamıştır. Sonuçta tek bir kaynağa dayandırılarak teyide muhtaç bir bilgiyle hareket edilmiş ve bir ülke işgal edilmiştir.

Bu kapsamda incelenen “İstihbarat Yanılgılarının Güvenlik Politikalarına Etkisi: İkinci Körfez Savaşı Örneği” isimli çalışmamızda Amerika Birleşik Devletleri’nin İkinci Körfez Savaşı sırasındaki askeri ve istihbari operasyonları incelenmiş ve Amerika’nın bu mücadelede dış politika kararları almada teyide muhtaç bir bilgiyle hareket ettiği ve bir ülkeyi işgal ettiği görölmüştür. Sadece Amerika Birleşik Devletleri’nin dış politikası olarak ele alındığında bir istihbarat yanılgısı sonucunda ABD’nin bölge petrollerini kontrol altına aldığı gerçeği saklanmamıştır.

İkinci Körfez Savaşı zamanında istihbarat analizi hatalarının çoğu zaman baskısından dolayı eldeki bilgilerin teyit edilememesinden kaynaklanmıştır. Dış politika süreçlerinde karar vericiler, karar verebilmek için bilinmeyenleri erteleyerek reaksiyon gösteremezler. Netlik sorunu, çelişkili verilerin fazlalığı, kaynakların titiz değerlendirilmesi için zaman eksikliği olan bir ortam olduğuunda oluşan belirsizlik, şartları zorlaştırır. Parçalı kanıtlardan oluşan bir istihbarat desteği çeşitli yorumlara ortam hazırlar, gerçeklikten uzaklaşma eğilimi göstererek yönlendirmeye açık hale gelir. Belirsizlik ne kadar büyük olursa, önyargıların etkisi o kadar büyük olur. İkinci Körfez Savaşında politik yönlendirmeye açık hale gelen istihbarat raporlarının en

büyük eksikliği bilgi toplamaya yeterince zaman verilmediğinden bu belirsizlikleri taşımasıdır. İncelenen bu dış politika kararının alınmasında; ABD Başkanı'nın kişiliği ve inançları, Yeni Muhafazakâr etkisi, düşman algılamaları, bürokratik çatışma, bilginin yanlış kullanılması, istihbarat analiz hataları, kongre ve medyanın etkileri sıralanabilir. Dış politikada karar alma süreçlerinde karar birimi grubun niteliği, üyelerinin bir problemi tanımlama şekli, bilgi kullanma, hedefleri belirleme, olası seçimlerin risklerini inceleme, bir politika seçme, yeniden değerlendirme ve beklenmedik durum planlarını hazırlama gibi unsurlar bu süreci şekillendirmektedir.

İkinci körfez savaşı kararında, istihbarat birimlerinin değerlendirmeleri karar vericiler tarafından birtakım politik sebeplerle seçilerek, abartılarak veya çarpıtılarak kullanılmıştır. Netice itibarıyla daha önce oluşturulmuş bir politikayı güçlendirmek, haklı çıkarmak ve ulusal/uluslararası kamuoyunu yönlendirmek için istihbarat raporlarının kullanıldığı yönündeki tartışmaların sebebi anlaşılabilir. Kararı uygulamanın cazibesine kapılan istekli bir lider, onun emirlerini destekleyen en küçük kararsız/kanıtsız bir analize bağlanabilir. Aynı zamanda, istihbarat örgütünün temel görevi toplanan haberin istihbarat çarkı içinde (ihtiyacın belirlenmesi, haberin toplanması, analizi/kıymetlendirilmesi) müşteriye sunulmasıdır. Burada istihbarat örgütü bürokratinin politize olmaktan kaçınması önem arz etmektedir.

İşte bu noktada tezin akademik literatüre beklenen katkısı istihbarat örgütlerinin edindiği yanlış bilgilerin dış politika karar alma süreçlerinde etkisini dikkatlere sunmaktır. Burada temellendirdiği etki ve bütünü tamamlayan yaklaşımı ile hatalı bilginin birlikte kullanılmasının dış politika kararlarına vereceği desteği incelemede metodolojik yaklaşım sağlamaktır. Bu açıdan çalışma öncelikle geliştirilmesi için akademisyenler, uygulamaya konulabilmesi için bürokratlar ve bu alanda araştırma yapacak araştırmacılar için geliştirdiği modelleme sayesinde gelecekteki çalışmalara öncülük etmesi amaçlanarak faydaya sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Adami, Carlo. “Economic Intelligence: Modern Concept”. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics*. 6, No. 207 (2019): 13-21.
- Aköz, Seçkin. Stratejik İstihbarat Türü Olarak Siyasi İstihbarat. (Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, 2019).
- Aldrich, Richard J. *Intelligence and the war against Japan: Britain, America and the politics of secret service*. Cambridge University Press, 2000.
- _____. From sigint to cyber: a hundred years of Britain’s Biggest Intelligence Agency. *Intelligence and National Security*, (2021): 848.
- Allen, Greg, and Taniel Ghan. *Artificial intelligence and national security*. Cambridge, Belfer Center for Science and International Affairs, 2017.
- Altheide, David L., and Jennifer N. Grimes. “War programming: The propaganda project and the Iraq War”. *The Sociological Quarterly*, 46, No. 4 (2005): 617-643.
- Andrew, Christopher. *The secret world: a history of intelligence*. Penguin UK, 2018.
- _____. Richard J. Aldrich, and Wesley K. Wark. *Secret intelligence: A reader*. Routledge, 2009.
- Arı, Tayyar. *Geçmişten Günümüze Ortadoğu*. Bursa: Alfa Akademi Yayınevi, 2017.
- Armaoğlu, Fahir. *20. Yüzyıl siyasi tarihi 1914-1995*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2014.
- Ashton, W. Bradford, and Gary S. Stacey. “Technical intelligence in business: understanding technology threats and opportunities”. *International Journal of Technology Management*, 10, No.1 (1995): 79-104.
- Aydın, Salim. “Osmanlı Devleti’nde Askerî İstihbarat (1864-1914)”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 65 (2020): 332, 338.
- Aydoğan, Bekir, and Hakan Aydın. “Güç Kavramı, Kamu Diplomasisi Ve Güvenlik”. Ekopolitik uluslararası ilişkiler Masası – Rapor No: 11-02, Haziran 2011.
- Bajpai, Kanti. “Human security: concept and measurement”. *Kroc Institute for International Peace Studies*, (August, 2000).
- Bakan, Selahattin, ve Sonay Şahin. “Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü Ve Yeni Tehditler”. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*. 4, No. 2 (2018): 135-152.
- Baldwin, David A. “The concept of security”. *Review of international studies*. 23 (1) (1997): 5-26.

- _____. "Security Studies and the End of the Cold War". *World Politics*. 48, no. 1 (October 1995): 117-141.
- Ball, Kirstie, Kevin Haggerty, and David Lyon. *Routledge handbook of surveillance studies* (Routledge, 2012), 57-64.
- Bamford, James. *The Puzzle Palace: a report on NSA, America's most secret agency*. Houghton Mifflin Harcourt, 2018.
- Bang, Martin. "Military intelligence analysis: institutional influence". *Series 1: Research Publications*. 1, No. 14 (2017).
- Baylis, John, Steve Smith, and Patricia Owens. *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*. Oxford: Oxford University Press, tredje upplagan, 2005.
- Bayraktar, Gökhan. "Harbin Beşinci Boyutunun Yeni Gereksinimi: Siber İstihbarat". *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. 10, No. 20 (2014): 119-147.
- Bellany, Ian. "Towards a Theory of International Security". *Political Studies*. 29, No. 1 (1981): 100-105.
- Berkkan, Kursad. *İstihbarat Savaşları*. Yediveren Yayınları, 2017.
- Berkowitz, Bruce D., and Allan E. Goodman. *Strategic intelligence for American national security*. Princeton University Press, 1991.
- Bernard, Richard L. "Electronic Intelligence (Elint) at NSA". 2009.
- Bernard, Rose, and Richard Sullivan. "The use of Humint in epidemics: a practical assessment". *Intelligence and National Security*. 35, No. 4 (2020): 493-501.
- Beskow, David M., and Kathleen M. Carley. "Social cybersecurity: an emerging national security requirement". *Military Review*, (2019): 118-126.
- Betts, Richard K. "Two faces of intelligence failure: September 11 and Iraq's missing WMD". *Political science quarterly*. 122, No. 4 (2007): 585-606.
- Bonfanti, Matteo E. "Cyber Intelligence: in pursuit of a better understanding for an emerging practice", *Cyber, Intelligence, and Security*. 2, No. 1 (2018): 105-121.
- Boot, Max. "The new American way of war". *Foreign Affairs*, (2003): 41-58.
- Brantly, Aaron. *Defining the Role of Intelligence in Cyber: A Hybrid Push and Pull*. Acı Books and Book Chapters, 2018.
- Brauch, Hans Günter. "Conceptualising the environmental dimension of human security in the UN". *International Social Science Journal*. 59 (2008): 19-48.

- Breakspear, Alan. "A new definition of intelligence". *Intelligence and National Security*. 28, No. 5 (2013): 678-693.
- Brown, Harold. *Thinking about national security: defense and foreign policy in a dangerous World*. Westview Press., 1983.
- Bulut, Murat. "İstihbarat Başarısızlığına Analitik Bir Yaklaşım: Tanımı, Sebepleri Ve Çözüm Önerileri". *Turkish Journal of Police Studies/Polis Bilimleri Dergisi*. 19 (1) (2017): 67-90.
- Burgess, J. Peter. *Handbook of new security studies*. Routledge, 2010.
- Butler, Lord. "Review of intelligence on weapons of mass destruction". *The Stationery Office*. 898 (2004).
- Buzan, Barry. "New patterns of global security in the twenty-first century". *International Affairs*, 67, No.3 (1991): 431-451.
- _____, and Lene Hansen. *The evolution of international security studies*. Cambridge University Press, 2009.
- _____, Ole Wæver, and Jaap de Wilde. *Security: A new framework for analysis*. Lynne Rienner Publishers, 1998.
- Cantu, Alma, Grisvard Olivier, and Duval Thierry. "Visual analytics for electronic intelligence: Challenges and opportunities", *21st International Conference Information Visualisation (IV) IEEE*, (2017), 422-426.
- Cavelty, Myriam Dunn, and Thierry Balzacq. *Routledge Handbook of Security Studies*. Taylor & Francis eBooks, 2018.
- Chapman, Terrence L. "International security institutions, domestic politics, and institutional legitimacy". *Journal of Conflict Resolution*. 51, No. 1 (2007): 134-166.
- Clark, J. Ransom. *Intelligence and national security: a reference handbook*. Greenwood Publishing Group, 2007.
- Clark, Robert M. "Scientific and technical intelligence analysis". *Studies in intelligence*, 19, No. 1 (1975): 39-48.
- Clarke, Richard A., Michael J. Morell, Geoffrey R. Stone, Cass R. Sunstein, and Peter Swire. *The NSA report: liberty and security in a changing World*. Princeton University Press., 2014.
- Clerc, Philippe. "Economic intelligence". *World information report 1997/98*, 1997, 304-317.
- Crampton, Jeremy W., Roberts, Susan M., and Poorthuis, Ate. "The new political economy of geographical intelligence". *Annals of the Association of American Geographers*. 104, No. 1 (2014): 196-214.

- Çelikpala, Mitat. “Enerji Güvenliği: NATO’nun Yeni Tehdit Algısı”. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*. 10, No. 40 (2014): 74-99.
- Çetinkaya, Şeref. “Güvenlik Algılaması ve Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenliğe Bakış Açıları”. *21.Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi*. 2(2012): 241-260.
- Çıtak, Emre. “Çağımızın Gerekliliği Olarak Sinyal İstihbaratı”. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Vol. 8(2) (2015): 751-769.
- Dalgaard-Nielsen, Anja. “Gulf War”. *Survival*. 45, No. 1 (2003): 99-116..
- Dannreuther, Roland. *International security: The contemporary agenda*. John Wiley & Sons, 2014.
- Dando, Coral J., and Thomas C. Ormerod. “Noncoercive human intelligence gathering”. *Journal of Experimental Psychology: General*. 149, No. 8 (2020).
- Davies, Philip H. J. “Intelligence culture and intelligence failure in Britain and the United States”. *Cambridge Review of International Affairs*. 17, No. 3 (2004): 495-520.
- Davies, Pihilip H. J., and Kristian Gustafson. “Intelligence and military doctrine: paradox or oxymoron?”. *Defence Studies*. 19, No. 1 (2019): 19-36.
- De Jonge Oudraat, Chandel. “UNSCOM: Between Iraq and a Hard Place”. *European Journal of International Law*. 13, No. 1 (2002): 139-152.
- Demiray, Muhittin, ve İsmail Hakki İşcan. “Uluslararası Sistemde Güvenlik Kavramının Değişimi Ekonomik ve Jeopolitik Arka Planı”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 21 (2008): 141-170.
- Dimaggio, Anthony R. *Mass Media, Mass Propaganda: Understanding the News in the 'War on Terror'*. Lexington Books, 2008.
- Doğan, Taylan. İstihbarat Kurumlarının Dış Politika Karar Alma Sürecine Etkisi: ABD İstihbarat Topluluğu (IC) Örneği. (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2013).
- Drogin, Bob. *Curveball: Spies, Lies and the Man Behind Them: The Real Reason America Went to War in Iraq*. Random House, 2008.
- _____, and John Goetz. “How US fell under the spell of curveball”. *Los Angeles Times* 2005.
- Easter, David. “GCHQ and British External Policy in the 1960s”. *Intelligence and National Security*. 23, No. 5 (2008): 681-706.
- Emery, Norman. “Information Operations in Iraq”. *Military Review*, 84, No. 3 (2004): 11-14.

- Ergüven, Nasih Sarp. “Uluslararası hukuk açısından güvenlik kavramının teorik temelleri”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 65, No. 3 (2016): 771-836.
- Fierke, Karin M. *Critical approaches to international security*. Second Edition, John Wiley & Sons, 2015.
- Finnegan, John Patrick. *Military intelligence*. Government Printing Office, 1998.
- Fishel, Edwin C. *The secret war for the union: the untold story of military intelligence in the Civil War*. Houghton Mifflin Harcourt, 1996.
- Franks, Tommy, and Malcolm McConnell. *American soldier*. New York: Regan Books, 2004.
- Freedman, Lawrence. “International security: changing targets”. *Foreign Policy*. 110 (1998): 48-63.
- _____. *US intelligence and the Soviet strategic threat*. Princeton University Press, 2014.
- Gallagher, Ryan. “The surveillance engine: How the NSA built its own secret Google”. *The Intercept*. 27 August 2014.
- Gao, Chundong, Qiquan Guo, Dong Jiang, Zhenbo Wang, Chuanglin Fang, and Mengmeng Hao. “Theoretical basis and technical methods of cyberspace geography”. *Journal of Geographical Sciences*. 29, No. 12 (2019): 1949-1964.
- Gearon, Liam. “Education, security and intelligence studies”. *British Journal of Educational Studies*. 63, No. 3 (2015): 263-279.
- Gellman, Barton, and Ashkan Soltani. “NSA tracking cellphone locations worldwide, Snowden documents show”. *The Washington Post*, 4 December 2013.
- Gibson, Stevyn. “Open source intelligence: An intelligence lifeline”. *The RUSI Journal*. 149, No. 1 (2004): 16-22.
- Gilad, Amitai, Eyal Pecht, and Asher Tishler. “Intelligence, Cyberspace, and National Security”. *Defence and Peace Economics*. 32, No. 1 (2021): 18-45.
- Giles, David. *Media psychology*. London: Routledge, 2003.
- Gill, Peter, and Mark Phythian. *Intelligence in an Insecure World*. Polity Press, 2006.
- Gioe, David V. “Cyber operations and useful fools: the approach of Russian hybrid intelligence”. *Intelligence and National Security*. 33, No. 7 (2018): 954-973.

- Göç, Eray. “Türk İstihbaratının Tarihsel Gelişimi”. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 3, No. 2 (2013): 85-111.
- Gül, Zakir. “Stratejik İstihbarat ve Genel Yanılgılar”. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*. 4, No. 1 (2015): 111-132.
- Greene, Terry F. *US Army Psychological Operations into the Year 2000*. Army War Coll Carlisle Barracks Pa, 1993.
- Gresh, Geoffrey F. *Gulf Security and the US Military*. Stanford University Press., 2020.
- Grizold, Anton. “The concept of national security in the contemporary world”. *International Journal on World Peace*. XI(3) (1994): 37-53.
- Gruszczak, Artur. *Intelligence security in the European Union: Building a strategic intelligence community*. Springer, 2016.
- Haser, Demet. Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı: Soğuk Savaş Sonrası Dönem Güvenlik. (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2018).
- Haftendorn, Helga. “The security puzzle: theory-building and discipline-building in international security”. *International studies quarterly*. 35 (1) (1991): 3-17.
- Hameiri, Shahrar. *Governing borderless threats: Non-traditional security and the politics of state transformation*. Cambridge University Press, 2015.
- _____, and Lee Jones. “The politics and governance of non-traditional security”. *International Studies Quarterly*. 57, No. 3 (2013): 462-473.
- Hastedt, Glenn P. “The press as an agent of oversight: the NSA leaks”. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*. 29, No. 1 (2016): 26-47.
- _____. *American Foreign Policy: Past, Present, Future*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2000.
- Herman, Michael. *Intelligence power in peace and war*. Cambridge University Press, 1996.
- Hedley, John Hollister. “Learning from intelligence failures”, *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*. 18, No. 3 (2005): 435-450.
- _____. *Handbook of intelligence studies*. New York: Routledge, 2007.
- Hinsman, Abigail. “Undetected media: Intelligence and the U-2 spy plane”. *The Velvet Light Trap*. 73 (2014): 19-38.
- Hiro, Dilip. D. *Desert Shield to Desert Storm: The Second Gulf War*. Authors Choice Press, 2003.

- Hoadley, Daniel S. and Nathan J. Lucas. *Artificial intelligence and national security*. Congressional Research Service, 2018.
- Holzman, Franklyn D. Politics and guesswork: CIA and DIA estimates of Soviet military spending. *International Security*. 14, No. 2 (1989): 101-131.
- Hook, Steven W. and John Spanier, *Amerikan dış politikası ikinci dünya savaşından günümüze*. çev. Özge Zihnioğlu Tanırlı. İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayınları, 2016.
- Hough, Peter, and Shahin Malik. Andrew Moran and Bruce Pilbeam. *International security studies: theory and practice*. Routledge, 2015.
- Howe, George F. “The early history of NSA”. *Cryptologic Spectrum*. 4, No. 2 (1974): 11-17.
- Hulnick, Arthur S. “What's wrong with the Intelligence Cycle”. *Intelligence and national Security*. 21, No. 6 (2006).
- Hurst, Steven. *United States and Iraq since 1979*. Edinburgh University, 2009.
- Jackall, Robert. *Propaganda*. NYU Press, 1995.
- Jeffery, Keith. *MI6: The history of the secret intelligence service 1909-1949*. Bloomsbury, 2010.
- Jervis, Robert. “Why Intelligence and Policymakers Clash”. *The Journal of Public and International Affairs*. 125, No. 2 (2010).
- Johnson, Loch K. *The Oxford Handbook of National Security Intelligence*. Oxford University Press., 2010.
- _____. *National Security Intelligence*. 2nd Edition, 2017.
- Jones, Jeffrey B., and Michael P. Mathews. *PSYOP and the Warfighting CINC*. National Defense Univ Washington Dc, 1995.
- Karabulut, Andaç. “Dünya tarihinde istihbarat”. *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*. Vol. 5 (18) (2013): 64-68.
- Katzenstein, Peter J. *The culture of national security: Norms and identity in world politics*. Columbia University Press, 1996.
- Keegan, John. *Intelligence in war*. CPI Bookmarque, 2010.
- Keleştemur, Salim Atalay. *Siber İstihbaratın Kamu Güvenliği İçin Rolü ve Önemi* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gedik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018).
- Kennedy, Harold. “Psyops Units Encouraged to Modernize Their Equipment”. *National Defense*. 85, No. 567 (2001): 26-29.

- Kent, Sherman. *Strategic Intelligence For American Wold Policy*. Hamden, Conn., Archon Books, 1965. Keohane, Robert O., and Joseph S. Nye. "Power and Interdependence" by *International Organization*. 41. No. 4 (1987): 725-753.
- Kerr, Richard, Thomas Wolfe, Rebecca Donegan, and Aris Pappas. "Issues for the US Intelligence Community". *Studies in Intelligence*. 49, No. 3 (2005): 47-54.
- Kerr, Paul. "Senate Intel Panel Releases Two Iraq Reports". *Arms Control Today*. 36, No. 8 (2006).
- Kikalishvili, Shalva. "The Origins of the Second Gulf War". *Journal of Social Sciences*. 3, No. 2 (2014): 39-45.
- Kovarsky, Joel. "Maps in a time of war: the rise of European military cartography". *Mercator's World*. 7(3) (2002): 28-36.
- Köseli, Mutlu. "Terörle Mücadelede İstihbaratın Rolü". *Polis Bilimleri Dergisi*. 11, No. 2 (2011).
- Krause, Keith. "Critical Theory and Security Studies: The Research Programme of Critical Security Studies". *Cooperation and conflict*. 33, No. 3 (1998): 298-333.
- _____, and Michael C. Williams. *Critical Security Studies*. London, Routledge eBook, 2002.
- Kuosa, Tuomo. "Different approaches of pattern management and strategic intelligence". *Technological Forecasting and Social Change*. 78, No. 3 (2011): 458-467.
- Kuhlmann, Stefan. "Distributed techno-economic intelligence for policymaking". *RTD Evaluation Toolbox, Assessing the Socio-Economic Impact of RTD-Policies, European Commission-Joint Research Centre IPTS*. Seville. (2002).
- Landau, Susan. "Making sense from Snowden: What's significant in the NSA surveillance revelations". *IEEE Security & Privacy*. 11, No. 4 (2013): 55-63.
- Leary, William M. *The Central Intelligence Agency: History and Documents*. University of Alabama Press. 1984.
- Lester, Phil, and Sean Moore. "Responding to the Cyber Threat: A UK Military Perspective". *Connections*. 19, No. 1, (2020): 39-44.
- Leffler, Melvyn P. "National security". *The Journal of American History*. 77, No. 1 (1990): 143-152.
- Lieber, Robert J. "Oil and power after the Gulf War". *International Security*. 17, No. 1 (1992): 155-176.

- Lim, Kevjn. “Big data and strategic intelligence”. *Intelligence and National Security*. 31 (4) (2016): 619-635.
- Lomas, Daniel W. B. *Intelligence, security and the Attlee governments, 1945–51: an uneasy relationship?*. Manchester University Press, 2016.
- Lynn-Jones, Sean M., and Steven E. Miller. *Global Dangers: Changing Dimensions of International Security*. *International Security Readers*, The MIT Press, 1995.
- Major, Patrick, and Christopher R. Moran. *Spooked: Britain, Empire and Intelligence since 1945*. Cambridge Scholars Publishing, 2020.
- Mangir, Şefika, ve Sevda Nur Küçükkırlı. “Gelenekselden Dijitale Siber İstihbarat ve Rus Dış Politikası”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2019). 296-308.
- Mandel, David R., and Alan Barnes. “Accuracy of forecasts in strategic intelligence”. *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 111. No. 30 (2014): 10984-10989.
- Marrin, Stephen. “Preventing intelligence failures by learning from the past”. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*. 17. No. 4 (2004).
- McChristian, Joseph A. *The role of military intelligence. 1965-1967*. Department of the Army, 1975.
- Miller, Benjamin. “The concept of security: Should it be Redefined?”. *The Journal of Strategic Studies*. 24. No. 2 (2001): 13-42.
- Milewski, Angelika Karolina. An analysis of the declared and undeclared reasons for the Second Gulf War. (Doctoral dissertation, University of Pretoria, 2012).
- Miloslavskaya, Natalia. “Developing a network security intelligence center”. *Procedia computer science*. 145 (2018): 359-364.
- Mintz, Alex, and Carly Wayne. *The polythink syndrome u.s. foreign policy decisions on 9/11, afghanistan, iraq, iran, syria, and isis*. California: Stanford University Press, 2016.
- Moon, Chung-in, and M. Jae Moon. *Routledge Handbook of Korean Politics and Public Administration*. Routledge Handbooks, 2020.
- Moore, David T. *Critical thinking and intelligence analysis*. Washington: National Defense Intelligence College Press, 2007.
- Mueller, John. *Policy and opinion in the Gulf War*. University of Chicago Press., 1994.

- Munoz, J. Mark. “Advances in Geoeconomics”. *Geoeconomic strategies and economic intelligence*, ed. Csurgai, Gyula. Routledge, 2017.
- Mutimer, David. “Critical security studies: a schismatic history”. *Contemporary security studies*. (2007): 53-74.
- Narula, Sunil. “Psychological operations (PSYOPs): A conceptual overview”. *Strategic Analysis*. 28. No. 1 (2004).
- Neocleous, Mark. “From social to national security: On the fabrication of economic order”. *Security Dialogue*. 37. No.3 (2006): 363-384.
- Neville, Leigh. *Special operations forces in Iraq*. Bloomsbury Publishing, 2011.
- Newman, Edward. “Critical human security studies”, *Review of International Studies*. 36, No. 1 (2010): 77-94.
- Oberdorfer, Don. *From the Cold War to a new era: the United States and the Soviet Union, 1983-1991*. JHU Press, 1991.
- Odom, William E. “Intelligence analysis”. *Intelligence and National Security*. 23. No. 3 (2008): 316-332.
- Oye, Kenneth A. *Economic discrimination and political exchange: World political economy in the 1930s and 1980s*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1992.
- Özalp, Görkem Ozan. İngiliz arşiv belgeleri ışığında İngiltere'nin Türkistan siyaseti (1907-1920). (Doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2019).
- Özdal, Barış ve Elif Tiryaki. “Açık Kaynak İstihbaratında Sosyal Medyanın Rolünün Analizi”. *Academic Review of Humanities and Social Sciences*. 3. No. 2 (2020).
- Petrenko, Sergei. *Cyber security innovation for the digital economy*. River Publishers, 2018.
- Phythian, Mark. *Understanding the intelligence cycle*. Routledge, 2013.
- Pisani, Michael J., and Jane LeMaster. “Commerce, international trade and management before the “discovery” of Europe: A modern management reappraisal of Aztec merchant activity”. *Latin American Business Review*. 1. No. 4 (2000): 101-124.
- Pick, Michael W., Kevin S. Rentner, and Robert J. Dukat. “CI and HUMINT in multinational operations: The lessons of Vigilant Blade 97”. *Military Intelligence*. 25. No. 1 (1999): 16-20.
- Pollack, Kenneth. *The Threatening Storm: What Every American Needs to Know Before an Invasion in Iraq*. Random House, 2003.

- Potter, Evan H. *Economic Intelligence and national security*. McGill-Queen's Press-MQUP, 1998.
- Pouliot, Vincent. *International security in practice: the politics of NATO-Russia diplomacy*. Cambridge University Press, 2010).
- Richelson, Jeffrey T. *The US intelligence community*. Routledge, 2016.
- Robarge, David. “CIA in the spotlight: The Central Intelligence Agency and public accountability”. *Journal of Intelligence History*. 9. No. 1-2 (2009): 105-126.
- Rovner, Joshua. *Fixing the facts: national security and the politics of intelligence*. Cornell University Press, 2011.
- Quliyev, Babir. “Wars of postmodern stage: theoretical explanations, applications and perspectives”. *Dilemas Contemporáneos: Educación, Política y Valores*. 7 (2019).
- Sarkesian, Sam C., John Allen Williams, and Stephen J. Cimbala. *US national security: Policymakers, processes, and politics*. Lynne Rienner Publishers, 2008.
- Scales, Robert H. *Certain Victory: The US Army in the Gulf War*. Potomac Books, Inc., 1997.
- Schleifer, Ron. “Propaganda, PSYOP, and political marketing: The Hamas campaign as a case in point”. *Journal of Political Marketing*. 13 (1-2) (2014): 152-173.
- Scriver, Stacey. “War propaganda”. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. 25. No. 2 (2015): 395-400.
- Serena, Chad C. *A revolution in military adaptation: the US Army in the Iraq War*. Georgetown University Press, 2011.
- Shoham, Dany, and Raphael Ofek. “The 2007 US NIE on Iran's Nuclear Program: A Colossal Failure”. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*. 25. No. 2 (2012): 292-329.
- Sims, John Cary. “What NSA is Doing... and Why It's Illegal”. *Hastings Const. LQ*. 33. No.2 (2005).
- Slocombe, Geoff. “Cyber security-War or peace in the grey zone?”. *Asia-Pacific Defence Reporter*. 46,.No. 9 (2020).
- Smith, James. *British writers and MI5 surveillance, 1930–1960*. Cambridge University Press, 2013.
- Softness, Nicole A. “Social Media and Intelligence: The Precedent and Future for Regulations”. *American Intelligence Journal*. 34. No. 1. 2017: 32-37.

- Sorensen, Theodore C. “Rethinking national security”. *Foreign Affairs*. 69. No. 3 (1990): 1-18.
- Stieb, Joseph. “US Financial Aid for Iraq Under the Engagement Policy, 1988–1990”. *The International History Review*. 41. No.6 (2019): 1325-1340.
- Söylemez, Zafer. “Ulusal Güvenlik ve Türk İstihbarat Sistemi”. (Doktora Tezi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, 2019).
- Staniforth, Andrew. *Open source Intelligence and the protection of national security*. Open Source Intelligence Investigation. Springer, Cham., 2016.
- Steele, Robert David. “Open source intelligence”. *Handbook of intelligence studies*, 2007.
- Stottlemire, Steven A. “HUMINT, OSINT, or something new? Defining crowdsourced intelligence”. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*. 28. No. 3 (2015).
- Sternberg, Robert J., and Aleksandra Kostic. *Social Intelligence and Nonverbal Communication*. Palgrave MacMillan, 2020).
- Tanıyıcı, Şaban. “Uluslararası ilişkiler kuramları ışığında doğu avrupa ülkelerinde soğuk savaş sonrası dış politika belirleme sürecinin analizi”. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 4. No. 7 (2004).
- Taylor, Philip M. *War and the media: Propaganda and persuasion in the Gulf War*. Manchester University Press, 1992.
- Telhami, Shibley. “Is a Standing United Nations Army Possible--Or Desirable”. *Cornell International law Journal*. 28. No.3 (1995).
- Tenet, George, and Bill Harlow. *At the Center of the Storm: My Years At the Cia*. Harper Collins Publisher, 2007.
- Theoharis, Athan G., Richard H. Immerman, Kathryn Olmsted, and John Prados. *The Central Intelligence Agency: Security Under Scrutiny*. Greenwood Publishing Group, 2006.
- Trifonov, Roumen, Ognyan Nakov, and Valeri Mladenov. “Artificial Intelligence in Cyber Threats Intelligence”. In *2018 International Conference on Intelligent and Innovative Computing Applications (ICONIC)*. 6-7 Dec. 2018.
- Troy, Thomas F. *Donovan and the CIA: A History of the Establishment of the Central Intelligence Agency*. Aletheia Books, 1981.
- Tschirgi, Dan, and Robert Tschirgi. *Turning point: the Arab world's marginalization and international security after 9/11*. Greenwood Publishing Group, 2007.
- Turner, Michael A. *Why secret intelligence fails*. Potomac Books, Inc., 2005.

- _____. *Historical dictionary of United States intelligence*. Rowman & Littlefield, 2014.
- Vasu, Norman, Benjamin Ang, Terri-Anne-Teo, Shashi Jayakumar, Muhammad Faizal, and Juhi Ahuja. *Fake News: National Security in The Post-truth Era*. Policy Report, 2018.
- Verble, Joseph. "The NSA and Edward Snowden: surveillance in the 21st century". *ACM SIGCAS Computers and Society*. 44. No.3 (2014): 14-20.
- Vuorinen, Marja. *Enemy images in war propaganda*. Cambridge Scholars Publishing, 2012.
- Wall, Melissa. "Blogging gulf war II". *Journalism Studies*. 7. No. 1 (2006): 111-126.
- Walsh, Patrick. *Intelligence and intelligence analysis*. Routledge, 2011.
- Walt, Stephen M. "The renaissance of security studies". *International studies quarterly*. 35. No. 2 (1991).
- _____. "Rigor or rigor mortis? Rational choice and security studies". *International security*. 23, No. 4 (1999).
- Wang, Fei Yue, Daniel Zeng, Kathleen M. Carley, and Wenji Mao. "Social computing: From social informatics to social intelligence". *IEEE Intelligent systems*, 22. No. 2 (2007).
- Warner, Michael. "The divine skein: Sun Tzu on intelligence". *Intelligence and National Security*. 21, No.4 (2006): 483-492.
- West, Nigel *MASK: MI5's Penetration of the Communist Party of Great Britain*. Routledge, 2007.
- _____. *MI5: British Security Service Operations, 1909–1945: The True Story of the Most Secret counter-espionage Organisation in the World*. Frontline Books, 2019.
- Whitcomb, Darrel D. "Rescue Operations in the Second Gulf War". *Air & Space Power Journal*. 19. No. 1(2005).
- Wiley, Richard G. "Electronic intelligence: the analysis of radar signals". Dedham. MA. Artech House 1982.
- Wilson, Lauren E., Michelle E. Gahan, Chris Lennard, and James Robertson. "The forensic intelligence continuum in the military context". *Australian Journal of Forensic Sciences*. 52. No. 1 (2020).
- Willcox, David R. *Propaganda, the press and conflict: The Gulf War and Kosovo*. Routledge, 2005.

- Williams, Heather J., and Ilana Blum. “Defining second generation open source intelligence (OSINT) for the defense enterprise”. RAND Corporation Santa Monica United States, 2018.
- Williams, Paul D. *Security studies: an introduction*. Routledge, New York, 2012.
- Wolfers, Arnold. ““National security” as an ambiguous symbol”. *Political science quarterly*. 67. No. 4 (1952): 481-502.
- Yesevi, Çağla Gül. *İsrail Ordusu ve İstihbarat Örgütleri*. Ankara: Kripto Yayınevi 2018.
- Yılmaz, Sait. *Güç ve Politika*. İstanbul: ALFA Yayınları, 2008.
- Yorulmaz, Murat. "Değişen Uluslararası Güvenlik Algılamaları Bağlamında Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde “Değişmeyen” Güvenlik Paradoksu”. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*. 3. No. 1 (2014).
- Zhanga, Cheng, Chao Fana, Wenlin Yaob, Xia Hub, and Ali Mostafavi. “Social media for intelligent public information and warning in disasters: An interdisciplinary review”. *International Journal of Information Management*,.49 (2019) 190-207.
- Zimmerman, Erin. *Think tanks and non-traditional security*. Palgrave Macmillan, London, 2016.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : BOZKURT, Levent

Uyruğu : T.C.

Eğitim

Derece

Lisans

Üniversite ve Bölüm

Kocaeli Üniversitesi

İngiliz Dili ve Edebiyatı

Mezuniyet tarihi

2017

Yabancı Dil

İngilizce

